

ACFC/SR/II (2004) 007

**SECOND REPORT SUBMITTED BY THE CZECH REPUBLIC
PURSUANT TO ARTICLE 25, PARAGRAPH 2
OF THE FRAMEWORK CONVENTION FOR
THE PROTECTION OF NATIONAL MINORITIES**

(Czech version)

(Received on 2 July 2004)

**Druhá periodická zpráva o plnění zásad stanovených Rámcovou úmluvou
o ochraně národnostních menšin podle článku 25 odstavce 2 této Úmluvy**

OBSAH

	str.
Úvodem	1
I. ČÁST	
Praktická opatření učiněná na celostátní úrovni s ohledem na poznatky prvního monitorovacího cyklu Úmluvy	1
1. Kontrolní činnost	1
2. Zveřejňování výsledků	3
3. Účast občanské společnosti na procesu realizace Úmluvy	4
4. Komunikace s Poradním výborem Úmluvy	4
5. Opatření ve vztahu k romské komunitě	5
6. Situace početně malých národnostních menšin	9
II. ČÁST	
Opatření ke zlepšení podmínek realizace Úmluvy s ohledem na Rezoluci přijatou Výborem ministrů	11
A. Legislativní opatření	11
1. Opatření reflektující zásady stanovené Úmluvou	11
2. Výchova k lidským právům, k toleranci a multikulturní výchova	11
B. Komentář k jednotlivým článkům Úmluvy	14
III. ČÁST	
Specifické otázky	38
1. Sčítání lidu 2001	38
2. Reforma územní veřejné správy a opatření s ohledem na práva národnostních menšin	43
3. Aktuální vývoj v legislativě týkající se opatření proti diskriminaci	44
4. Veřejný ochránce práv a ochrana práv příslušníků národnostních menšin	46
5. K problematice nucené sterilizace romských žen	47
 <u>Příloha</u>	
Přehled výborů/komisí pro národnostní menšiny na úrovni obcí, měst a krajů	

Druhá periodická zpráva o plnění zásad stanovených Rámcovou úmluvou o ochraně národnostních menšin podle článku 25 odstavce 2 této Úmluvy

Úvodem

Ve smyslu Rezoluce ResCMN (2002)2 o realizaci Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin (dále jen „Úmluva“) Českou republikou, kterou přijal Výbor ministrů dne 6. února 2002, a dokumentu Poradního výboru pro Rámcovou úmluvu o ochraně národnostních menšin (dále jen „Poradní výbor“), schváleného Výborem ministrů dne 15. ledna 2003, jenž stanovil osnovu zprávy pro druhý monitorovací cyklus, předkládá Česká republika druhou periodickou zprávu o plnění zásad stanovených touto Úmluvou dle článku 25 odst. 2.

Zpráva postihuje časové období 1999 - 2003. V tomto období byla učiněna legislativní i nelegislativní opatření vedoucí ke zkvalitnění podmínek naplňování zásad stanovených Úmluvou, jakož i ke zlepšení komunikace a vzájemné spolupráce vlády se zástupci příslušníků národnostních menšin. Sledované období bylo na konci roku 2003 završeno seminářem o implementaci zásad stanovených Úmluvou v České republice (Praha-Koloděje, 2. prosince 2003) za účasti zástupců Poradního výboru.¹⁾ Jednání semináře se zúčastnili členové Rady vlády pro národnostní menšiny (dále jen „Rada pro menšiny“) i Rady vlády České republiky pro záležitosti romské komunity (dále jen „Rada pro romské záležitosti“), tj. zástupci jednotlivých národnostních menšin, a dále zástupci příslušných orgánů veřejné moci i zástupci nestátních neziskových organizací.

I. ČÁST

Praktická opatření učiněná na celostátní úrovni s ohledem na poznatky prvního monitorovacího cyklu Úmluvy

1. Kontrolní činnost

1. Kontrolní činnost ve vztahu k naplňování zásad stanovených Úmluvou na celostátní úrovni plní především Rada pro menšiny, stálý poradní a iniciativní orgán vlády pro otázky týkající se národnostních menšin a jejich příslušníků. Prostřednictvím členů Rady pro menšiny - zástupců jednotlivých národnostních menšin a zástupců orgánů veřejné moci - jsou průběžně monitorovány podmínky uskutečňování jejich práv. Dle Statutu Rady pro menšiny působí v této oblasti též její dva orgány - Výbor Rady pro menšiny pro dotační politiku a Výbor Rady pro menšiny pro spolupráci s orgány samosprávy.²⁾ Dále působí pracovní skupina pro národnostně menšinové vysílání Českého rozhlasu, poradní orgán programového ředitele Českého rozhlasu, jakož i pracovní skupina pro národnostně menšinové vysílání České televize. Podmínky pro činnost těchto orgánů zajišťuje sekretariát Rady pro menšiny. Jeho úlohou je na jedné straně předkládat Radě pro menšiny podněty k návrhům opatření, na druhé straně pak monitorovat situaci v příslušných oblastech výkonu práv národnostních menšin.

2. Základní přehled o učiněných opatřeních ve vztahu k příslušníkům národnostních menšin na celostátní úrovni přináší souhrnné výroční zprávy o situaci národnostních menšin v České

¹⁾ Protokol z návštěvy zástupců Poradního výboru v Praze dne 1. prosince 2003 a jednání semináře v Praze-Kolodějích dne 2. prosince 2003 je uveřejněn na webové stránce Rady pro menšiny, serveru Úřadu vlády ČR, na adrese: <http://www.vlada.cz/1250/vkr/vkr.htm>. Příspěvky přednesené na semináři jsou uveřejněny na webové stránce Rady, jakož i v písemné podobě v samostatném sborníku - interním tisku sekretariátu Rady; poznatky z jednání jsou tak dostupné i širší veřejnosti.

²⁾ Statuty obou výborů a jednací řády schválila Rada pro menšiny usnesením ze dne 5. března 2002 č. 8; veřejnosti jsou přístupné na webové stránce Rady pro menšiny i v tištěné podobě (viz poznámku č. 4).

republiky za roky 2001 a 2002.³⁾ V článku 2 odst. 2 písm. e) Statutu Rady pro menšiny (dále jen „Statut Rady“), schváleném vládou po přijetí zákona č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „menšinový zákon“),⁴⁾ se stanoví, že Rada pro menšiny připravuje pro vládu mj. souhrnné zprávy o situaci národnostních menšin na území České republiky, a to každoročně do 31. května za období předcházejícího kalendářního roku.⁵⁾ Zprávy přináší kompletní přehled o legislativních i nelegislativních opatřeních v oblasti národnostně menšinové politiky státu a mají hodnotící charakter. Na jejich přípravě se aktivně účastní zástupci národnostních menšin, reprezentující jednotlivé menšiny zastoupené v Radě pro menšiny, a zástupci příslušných orgánů veřejné moci.

3. Samostatně kontrolní činnosti ve vztahu k plnění zásad stanovených Úmluvou zabezpečují rovněž příslušné útvary ministerstev v rámci stanovené kompetence výkonu státní správy. V oblasti uchování a rozvoje kultury národnostních menšin je to odbor regionální a národnostní kultury Ministerstva kultury. V oblasti vzdělávání v jazycích národnostních menšin odbor předškolního, základního, základního uměleckého a jazykového vzdělávání Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. V listopadu 2003 bylo v rámci tohoto odboru zřízeno též oddělení vzdělávání národnostních menšin a multikulturní výchovy. V širším rámci ochrany lidských práv plní významnou roli Rada vlády ČR pro lidská práva, která předkládá vládě každoročně souhrnné zprávy o stavu lidských práv, včetně práv příslušníků národnostních menšin.

4. Kontrolní činnost na regionální a místní úrovni plní orgány samosprávy - výbory pro národnostní menšiny, zřízené ve smyslu zákona o obcích,⁶⁾ zákona o krajích⁷⁾ a zákona o hlavním městě Praze.⁸⁾ Řízení a koordinaci úkolů na úseku státní politiky napomáhající integraci romské komunity stanoví zákon o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů,⁹⁾ jehož prostřednictvím byl v rámci legislativního zabezpečení druhé fáze reformy územní veřejné správy doplněn menšinový zákon.

5. Výbory pro národnostní menšiny zřizuje zastupitelstvo samosprávy jako své iniciativní a kontrolní orgány v obcích, kde podle posledního sčítání lidu žije alespoň 10 % občanů hlásících se k jiné národnosti než české; na úrovni orgánů kraje a hlavního města Prahy stanoví podmínku zřízení výboru pro národnostní menšiny hranice 5 % občanů. Mimo volených členů tohoto výboru jsou jeho členy i zástupci národnostních menšin, pokud je deleguje svaz utvořený podle sdružovacího zákona.¹⁰⁾ Na úrovni obecní samosprávy jsou aktuálně (2003) tyto výbory zřízeny v 39 obcích či městských částech, v jednom statutárním městě a ve čtyřech případech na úrovni krajské samosprávy. Ve vybraných městech, kde sice nejsou splněny zákonné podmínky pro zřízení výboru pro národnostní menšiny, ale ukazuje se

³⁾ Viz usnesení vlády ze dne 12. června 2002 č. 600, ke Zprávě o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2001; usnesení vlády ze dne 6. srpna 2003 č. 822, ke Zprávě o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2002. Zpráva za rok 2003 bude předložena vládě v termínu do 30. června 2004.

⁴⁾ Viz usnesení vlády ze dne 10. října 2001 č. 1034, o zřízení Rady vlády pro národnostní menšiny. Dokument je dostupný širší veřejnosti mj. na webové stránce Rady pro menšiny i v tištěné podobě.

⁵⁾ Tyto zprávy předkládá pro schůzi vlády člen vlády, v nynějším volebním období 2002 - 2006 místopředseda vlády pro výzkum a vývoj, lidská práva a lidské zdroje, který je současně předsedou Rady pro menšiny.

⁶⁾ § 117 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁾ § 78 zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁾ § 78 zákona č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁾ Čl. LXIV zákon č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů; § 6 odst. 7 a odst. 8 a § 13a) zákona č. 273/2001 Sb.

¹⁰⁾ Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů.

potřeba komunikace a spolupráce s organizacemi příslušníků národnostních menšin, zřídily rady zastupitelstev komise pro národnostní menšiny. Konkrétně jde o Komisi Rady hlavního města Prahy pro oblast národnostních menšin, Komisi Rady zastupitelstva města Liberec pro národnostní menšiny a Komisi Rady zastupitelstva města Most pro otázky národnostních menšin.¹¹⁾

6. Zákon o obcích a zákon o krajích stanoví, že ve výborech samosprávy pro národnostní menšiny musí příslušníci národnostních menšin tvořit nejméně polovinu všech členů výboru. V praxi to znamená, že zástupci národnostních menšin mohou při jednání uplatňovat společný názor. I když část výborů samosprávy pro národnostní menšiny vznikla pouze formálně, většina zřízených orgánů plní dvojí úlohu: aktivně působí dovnitř lokálního společenství při zajišťování podmínek národnostně menšinového života a současně zajišťuje komunikaci s Radou pro menšiny, kdy napomáhá při monitorování situace národnostních menšin.

2. Zveřejňování výsledků

7. Dokumenty o prvním monitorovacím cyklu Úmluvy jsou uveřejněny na webové stránce Rady pro menšiny, serveru Úřadu vlády ČR, podobně jako všechny důležité materiály o činnosti tohoto poradního orgánu vlády. Zásadní dokumenty jsou uveřejněny v českém a anglickém jazyce, menšinový zákon též ve všech jazycích národnostních menšin, jež mají své zástupce v Radě pro menšiny. Rada pro menšiny využívá v oblasti posilování informovanosti širší veřejnosti o národnostně menšinové politice komunikačního média na domovské internetové stránce Úřadu vlády (www.vlada.cz) již od roku 1998.

8. Aktuálně jsou od roku 2001 zveřejňovány vládou projednané a přijaté souhrnné každoroční, monitorující a hodnotící zprávy o situaci národnostních menšin v České republice. Předseda vlády je pravidelně postupuje předsedovi Poslanecké sněmovny a předsedovi Senátu Parlamentu ČR pro informaci příslušných výborů Parlamentu ČR. O projednání zprávy, včetně přijatého usnesení vlády, informuje též Věstník vlády pro orgány krajů a orgány obcí. V tištěné formě jsou tyto zprávy také distribuovány orgánům veřejné správy a nevládním organizacím.

V rámci monitorování ochrany menšin v České republice, s ohledem na přístupový proces do EU, který provedl v letech 2001-2002 Open Society Institut, byly zjištěné poznatky publikovány v samostatné publikaci,¹²⁾ která je dostupná širokému okruhu nevládních organizací i orgánům veřejné správy.

9. Základní poznatky o národnostně menšinové politice České republiky přinesla v roce 2003 samostatná publikace *Národnostně menšinová politika České republiky. Základní dokumenty - National Minority Policy of the Czech Republic. Key documents.*¹³⁾ Publikace obsahuje mj. překlad menšinového zákona do všech menšinových jazyků.

10. Zveřejňování materiálů o postavení a životě národnostních menšin a opatřeních ve vztahu k právům národnostních menšin s ohledem na Úmluvu přinášejí také národnostně menšinová periodika, jejichž vydávání je každoročně podporováno ze státního rozpočtu (viz část II. oddíl B této zprávy, komentář k článku 5). V rámci hromadných sdělovacích prostředků přísluší důležité místo Českému rozhlasu, vysílání publicisticko-zpravodajských pořadů, které připravují národnostně menšinové redakce, konkrétně vysílání německé, polské, romské, slovenské a dalších menšin. Buduje se rovněž televizní národnostně menšinové vysílání.

¹¹⁾ Souhrnný přehled orgánů samosprávy pro záležitosti národnostních menšin viz PŘÍLOHA.

¹²⁾ Monitorování procesu vstupu do EU: Ochrana menšin. I. díl. Vyhodnocení vybraných koncepčních opatření v kandidátských zemích. Ochrana menšin v České republice. Praha 2002.

¹³⁾ Publikaci připravil k vydání sekretariát Rady pro menšiny, vydal Úřad vlády ČR, Praha 2003, 114 + 42 s.

Ostravské studio veřejnoprávní České televize vysílá od roku 2003 jednou týdně zpravodajsko-publicistický pořad polské menšiny, který autorsky připravují redaktori, jenž jsou příslušníky polské národnostní menšiny. Od roku 2004 zahájilo ostravské studio České televize vysílání národnostně menšinového publicisticko-dokumentárního magazínu *Babylon* se zaměřením na všechny národnostní menšiny žijící v České republice. Tyto mediální výstupy směřují dovnitř národnostně menšinových společenství, ale i k širší většinové společnosti. Veřejnost je tak informována o životě a aktivitách národnostních menšin prostřednictvím veřejnoprávních médií. Významné je, že v případě magazínu *Babylon* zpracovávají náměty k jednotlivým pořadům přímo zástupci národnostních menšin.

3. Účast občanské společnosti na procesu realizace Úmluvy

11. Občanská společnost participuje na uskutečňování Úmluvy především prostřednictvím aktivní účasti zástupců národnostních menšin v poradních orgánech veřejné správy - výborech či komisích pro národnostní menšiny na úrovni obcí a krajů. Na centrální úrovni orgánů státní správy tuto funkci plní Rada pro menšiny, poradní orgán vlády pro záležitosti národnostních menšin, dále poradní sbor pro národnostní kultury Ministerstva kultury a poradní sbor pro národnostní školství Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. V těchto orgánech mají všechny národnostní menšiny své zástupce, kteří jsou jmenováni na základě návrhů příslušných menšinových organizací. Účast občanské společnosti - zástupců národnostních menšin - na řešení záležitostí týkajících se národnostních menšin stanoví čl. 25 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“)¹⁴⁾ a menšinový zákon (§ 6).

12. V rámci občanských aktivit jsou zřizovány spontánně různé typy organizací, které deklarují určitý národnostně menšinový program. Těchto organizací je registrováno Ministerstvem vnitra více než 500. I když praktickou činnost vykonává aktivně zhruba pouze jedna třetina, představují pro veřejnou správu legitimní partnery.

13. Uvnitř jednotlivých národnostních menšin jsou různě strukturovaná organizační uskupení na regionální i celostátní úrovni. Proto existují také snahy o vytváření formálních i neformálních zastřešujících organizací, které usilují o dosažení konsensuálních stanovisek, zohledňujících vlastní národnostně menšinové postoje k otázce naplňování menšinových práv. V rámci občanských aktivit existuje rovněž snaha zabezpečit fungování společné organizace národnostních menšin. Takto působí konkrétně Asociace národnostních sdružení, která byla založena v roce 2000.

4. Komunikace s Poradním výborem Úmluvy

14. Sekretariát Rady pro menšiny komunikuje s Poradním výborem Úmluvy přímo nebo prostřednictvím Stálé mise České republiky ve Štrasburku. Po předložení první monitorovací zprávy navštívila Českou republiku ve dnech 16. - 18. října 2000 delegace Poradního výboru Úmluvy. Při této návštěvě získala delegace od zástupců vlády, členů Rady pro menšiny i od nevládních národnostně menšinových organizací a dalších nezávislých zdrojů informace o podmínkách naplňování zásad stanovených Úmluvou a o jejím konkrétním plnění. Po vyhodnocení těchto poznatků přijal Poradní výbor Úmluvy dne 6. dubna 2001 stanovisko k první periodické zprávě České republiky.¹⁵⁾ V této souvislosti byla Česká republika též požádána o doplnění informací, zejména se zaměřením na postavení romské menšiny. Na základě pravidla č. 27 rezoluce Výboru ministrů (97)10 předložila dne 27. srpna 2001 Česká

¹⁴⁾ Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁾ Stanovisko ohledně České republiky - ACFC/OP/I(2001)4.

republika ke stanovisku Poradního výboru ohledně plnění závazků této Úmluvy sekretariátu Výboru ministrů Rady Evropy a řediteli direktoriátu pro lidská práva Rady Evropy komentář.

15. V rámci monitorování implementace zásad stanovených Úmluvou se uskutečnilo další setkání se zástupci Poradního výboru Úmluvy ve dnech 1. - 2. prosince 2003 v Praze-Kolodějích. Dne 2. prosince 2003 pak byl zorganizován celodenní seminář o implementaci zásad stanovených Úmluvou v České republice, kterého se zúčastnili Gáspár Bíro, 2. místopředseda Poradního výboru, Alan Phillips, expert Poradního výboru, dřívější 1. místopředseda tohoto orgánu, a dvě pracovnice sekretariátu Poradního výboru.¹⁶⁾ Za českou stranu se semináře zúčastnili zástupci jednotlivých národnostních menšin, členové Rady pro menšiny i jejího sekretariátu, členové Rady pro romské záležitosti, zástupci exekutivních orgánů státní správy i samosprávy a veřejnoprávních médií, Českého rozhlasu a České televize.

5. Opatření ve vztahu k romské komunitě

16. Romové patří mezi skupiny nejvíce ohrožené diskriminací a sociálním vyloučením. Přetrvává diskriminace Romů v přístupu k zaměstnání, k bydlení, ve službách i v dalších oblastech života. Je přitom zřejmé, že jen malá část této diskriminace je účinně postihována. Vláda České republiky si uvědomuje, že tento stav je předmětem oprávněné kritiky jak ze strany příslušníků romských komunit, tak ze strany jednotlivých mechanismů mezinárodních smluv o lidských právech, tj. především Výboru pro odstranění rasové diskriminace (dále jen „CERD“) a Výboru pro lidská práva. Za významnou považuje vláda České republiky i kritiku ze strany Evropské komise proti rasismu a intoleranci (dále jen „ECRI“), Poradního výboru pro Rámcovou úmluvu a doporučení Komisaře Rady Evropy pro lidská práva Alvara Gil-Roblese v oblasti postavení romské menšiny, který navštívil Českou republiku v únoru 2003. Česká republika přistupuje k této záležitosti otevřeně. Ve svých zprávách o plnění závazků plynoucích z Úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace (2000), Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (2000) a Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin (1999) vláda konstatuje existenci problému rasové diskriminace, zaměřené zejména proti Romům. Uznává přitom, že i když lze diskriminaci považovat za problém společnosti jako celku, musí být vytvoření účinných nástrojů k ochraně před tímto jevem předmětem aktivní politiky státu.

Přijetí komplexních nástrojů ochrany proti diskriminaci v České republice je spojeno s implementací směrnice 2000/43/ES, provádějící zásadu rovného zacházení s osobami bez ohledu na rasový nebo etnický původ. V legislativním procesu je návrh zákona o zajištění rovného zacházení a ochrany před diskriminací, jehož přijetí se předpokládá v roce 2004 (viz blíže část III. bod 3).

17. Trvalé úsilí o odstranění diskriminace, tj. o zajištění rovného zacházení, je spojeno s rozvíjením vyrovnávacích postupů se zaměřením na osoby, které jsou ve znevýhodněné situaci z různých sociálních a historicky podmíněných důvodů. V oblasti vzdělávání Romů je cílem vyrovnávacích postupů zásadní změna dosavadní situace, kdy značný počet romských dětí dosahuje jen nejnižšího možného stupně vzdělání. Stav, kdy je mnoho romských dětí nadále zařazováno do zvláštních škol, považuje vláda za neudržitelný. Návrh nového školského zákona přináší proto zásadní změnu v tom, že transformuje systém speciálního vzdělávání, přičemž tato legislativní změna ještě neznamená, že se vyhlídky dětí na dosažení přiměřeného vzdělání zásadně plošně změní. K překonání sociokulturního handicapu potřebují tyto děti cílenou asistenci. Jednou z osvědčených forem cílené asistence je vytváření přípravných tříd pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí (dále jen

¹⁶⁾ Viz poznámka č. 1.

„přípravné třídy“). Další možností je využívání funkce vychovatelů-asistentů učitele (dříve označovaných jako „romští pedagogičtí asistenti“), kteří jsou sami v převážné většině příslušníky romské komunity. Vychovatel-asistent učitele v souladu s pokyny pedagoga pomáhá žákům s aklimatizací ve školním prostředí a usnadňuje komunikaci pedagoga s žáky a jejich rodiči.

18. V rámci transformace školského systému, proměny zvláštních škol na speciální základní školy, počítá resort školství s vytvořením tříd s vyučovacím programem základní školy přímo ve zvláštních školách a s postupným přerazováním schopnějších dětí do základních škol. Tento postup umožní využít schopností speciálních pedagogů zvláštních škol (především individuální přístup k žákům), přičemž děti z jedné rodiny zůstanou ve stejné škole, i když jedno bude vyučováno v programu zvláštní školy a druhé v programu školy základní. Pro romské žáky, kteří dnes navštěvují zvláštní školy, lze také připravit na základě doporučení pedagogicko-psychologických poraden individuální programy, včetně doučování.

19. V oblasti vzdělávání romských dětí je jedním z úkolů resortu školství průběžně zintenzivňovat podporu a propagaci zřizování přípravných tříd a funkce vychovatel-asistent učitele. Cílem je rozšířit tyto formy vyrovnávacích postupů systematicky tam, kde se u romských žáků projevují vzdělávací problémy a přípravné třídy a funkce vychovatel-asistent učitele dosud zřízeny nebyly.¹⁷⁾ Potřeba vyrovnávacích postupů v oblasti vzdělávání je ovšem vyvolána nejen sociokulturním handicapem romských dětí (nedostatky ve strukturaci pojmů, ve vyučovacím jazyce a v pojetí kázně jako důsledek odlišné rodinné výchovy), ale i samotným vzdělávacím systémem, který doposud nedostatečně reflektuje projevy kulturní odlišnosti.

20. V koncepci transformace základního školství je obsažena mj. také speciální příprava učitelů, kteří mají kromě multikulturní výchovy získávat povinné minimum znalostí o romské komunitě, romském jazyce a kultuře a o odlišnostech komunikace s romskými rodiči. To se týká jak začínajících učitelů, kteří by velkou část těchto informací měli získat již při studiu na pedagogické fakultě, tak učitelů, kteří již učí, ale s romskými dětmi se dosud setkávali jen sporadicky. Pokud možno, měli by být učitelé ještě před nástupem dítěte do školy romským poradcem nebo vychovatelem-asistentem učitele seznámeni se situací rodiny, z níž dítě pochází.

21. Opatření se zaměřením na vyrovnávací postupy ve vzdělávání romských dětí neznamenají vytváření odděleného romského národnostně menšinového školství; zástupci romské menšiny zřizování takového národnostního školství vesměs ani nepožadují. Jedním z problémů v oblasti vzdělávání romských dětí je, že stávající školy s převahou žáků z odlišného sociokulturního prostředí navštěvují převážně romské děti, které mají při zahájení povinné školní docházky problémy s komunikací v češtině. Tyto děti častěji hovoří česko-slovenským etnolektem, a proto v přípravných a prvních třídách s převahou romských žáků ani nelze uplatnit romštinu jako pomocný vyučovací jazyk.

22. Zásadních změn je nutno dosáhnout také v předškolní výchově v mateřských školách, které dosud navštěvuje velmi nízký počet romských dětí. V důsledku toho vysoké procento dětí nastupuje školní docházku nepřipraveno, což má velmi negativní vliv na jejich další úspěšnost. K prioritám proto patří vytvoření programu včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí.¹⁸⁾ Proto návrh nového školského zákona obsahuje specifické ustanovení o právu na umístění dítěte do posledního ročníku mateřské školy bezplatně.

¹⁷⁾ Tento úkol uložila vláda ministru školství, mládeže a tělovýchovy usnesením ze dne 7. listopadu 2001 č. 1145.

¹⁸⁾ Viz Informace o současné situaci v oblasti včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí a Návrh cílů koncepce včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí v oblasti vzdělávání, kterou vláda vzala na vědomí usnesením ze dne 7. dubna 2004 č. 323.

23. Další prioritou je potřeba umožnit většímu počtu romských studentů, včetně sociálně slabých, dosažení středoškolského a vysokoškolského vzdělání. V rámci dotační politiky státu je prostřednictvím resortu školství zajišťován *Program podpory romských žáků středních škol*, který má vyrovnávací (afirmativní) charakter. Jeho cílem je formou finanční podpory (úhrada školného na soukromých školách, cestovného, stravného, školních pomůcek) umožnit romským žákům středních škol pokračovat či zahájit studium, kterého by se jinak ze sociálních důvodů museli vzdát.¹⁹⁾

24. Překonávání vzdělanostního handicapu se týká i vzdělávání dospělých, kteří v důsledku sociokulturního znevýhodnění v minulosti absolvovali pouze zvláštní školu a cesta k dalšímu vzdělání se jim tím uzavřela. Na tyto dospělé jsou zaměřeny kurzy na doplnění základního vzdělání, s ohledem na dovednosti prakticky uplatnitelné na trhu práce. V oblasti zaměstnávání jsou příkladem vyrovnávacích postupů kvalifikační a rekvalifikační kurzy. Jde zejména o získání nezbytných znalostí a dovedností, které vyrovnávají handicap v přístupu k zaměstnání ve státní správě nebo ke služebnímu poměru v ozbrojených a bezpečnostních silách státu. Jsou to dovednosti, které jsou v majoritní populaci obecně rozšířeny, u Romů však nejsou obvyklé. Do této oblasti patří i rekvalifikační kurzy pro romské asistenty a poradce se zaměřením na práci ve státních nebo samosprávných orgánech. Konkrétním příkladem kurzů určených specificky Romům, respektive příslušníkům národnostních menšin, jsou kurzy připravující pro práci v Policii České republiky, které se uskutečňují již od roku 1999. Obdobné kurzy se chystají i pro práci Romů ve Vězeňské službě České republiky. V budoucnu by měly být využity i možnosti přípravy pro práci v armádě, kde systém vojenského internátního školství vytváří vhodné podmínky pro studium a zvyšování kvalifikace mužů ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí.

25. Přístup resortu práce a sociálních věcí vychází při řešení problému vysoké nezaměstnanosti Romů z etnicky neutrální definice „osoby obtížně umístitelné na trhu práce“. V oblasti služeb zaměstnanosti se proto v charakteristice osob zvláště obtížně umístitelných na trhu práce zohledňuje determinace jejich odlišného sociokulturního prostředí.

26. Vyrovnávací postupy zaměřené na uplatnění na trhu práce směřují rovněž ke zvýhodňování subjektů zaměstnávajících Romy (resp. „osoby obtížně umístitelné na trhu práce“). Motivace pro zaměstnavatele počítá s daňovým zvýhodněním (možnosti odepsat z daňového základu fixní částku za zaměstnání každé takové osoby) a přímým zvýhodněním (tj. poskytnutím fixní částky na každého zaměstnaného).

27. Prosazovaná změna sociální politiky spočívá v přechodu od sociálních dávek k sociální pomoci s důrazem na práci s klienty přímo v romské komunitě. Týká se rozvíjení programu terénní sociální práce ve vyloučených romských komunitách za účasti nově vyškolených romských terénních pracovníků (streetworkerů), kteří působí v nejohroženějších romských komunitách. Cílem práce terénního sociálního pracovníka je analyzovat sociální situaci romské rodiny a vhodnými prostředky, s využitím metod sociální práce, přispět k odstranění nežádoucích faktorů bránících její integraci do společnosti. V roce 2000 byla funkce terénních pracovníků vytvořena u okresních úřadů; v letech 2001-2002 byla nově zaváděna převážně při samosprávách. Konkrétně v roce 2000 šlo o 16 lokalit, v roce 2001 o 35 lokalit a v roce 2002 působili terénní pracovníci již v 50 lokalitách po celém území České republiky. Rozšiřování sítě terénních pracovníků pokračuje i v rámci transformace veřejné správy po zrušení okresních úřadů k 31. prosinci 2002. Rostoucí počet terénních pracovníků zaměřených na romské komunity působí i v nestátním neziskovém sektoru.

¹⁹⁾ Konkrétně v roce 2000 podpořeno cca 900 žádostí, v roce 2001 již 1531 a v roce 2002 bylo uspokojeno přibližně 2500 žádostí na jednotlivé školní roky.

28. Specifickou skupinou adresátů sociální péče jsou mladí lidé odcházející po dovršení zletilosti z ústavní výchovy a pěstounské péče, mezi nimiž je mnoho Romů. Jestliže se po odchodu z ústavní péče či náhradní rodinné výchovy nemají kam vrátit, hrozí jim bezdomovectví, vznik závislosti na návykových látkách nebo prostituce; ve vysokém procentu se stávají obětmi nebo pachateli trestné činnosti. Jedním z řešení jsou tzv. *domy na půl cesty*, které umožňují postupnou integraci těchto mladých lidí do normálního života. Projekt *Dům na půl cesty*, vytvářený ve spolupráci nestátních subjektů s obcemi, Ministerstvem pro místní rozvoj a Ministerstvem práce a sociálních věcí, však dosud rozsahem nabízených míst zdaleka neodpovídá poptávce.

29. Specifické problémy přetrvávají v oblasti bydlení Romů (vystěhovávání Romů z bytů jako dlužníků nájemného, růst rezidenční segregace).²⁰⁾ Vzhledem k tomu, že bytová politika spadá především do působnosti samosprávy, má stát omezené možnosti situaci v této oblasti zásadně ovlivnit. Přidělování bytů souvisí s právem obce na samosprávu v hospodaření s majetkem obce. Jednání obce při uzavírání nájemních smluv, a to včetně pravidel pro přidělování obecních bytů, není možno dozorovat. Dozor krajských úřadů, popř. Ministerstva vnitra je omezen prakticky na pouhé přezkoumání skutečnosti, zda obec nejednala v rozporu se zákonem nebo jiným právním předpisem.

Dílní formou vyrovnávacího postupu je státem garantovaný program podporovaného bydlení, který připravilo Ministerstvo pro místní rozvoj v roce 2003. Program výstavby podporovaných bytů se zaměřuje na široký okruh osob znevýhodněných v přístupu k bydlení. Podmínky programu kromě jiného zavazují obce jako příjemce dotace k tomu, aby v bytech postavených se státní dotací pro tuto cílovou skupinu zajistily kromě bydlení samotného také poskytování sociálních služeb, které podpoří integraci osob ohrožených sociálním vyloučením. Celkově byla do roku 2003 (včetně) podpořena dotací výstavba 456 podporovaných bytů, z toho 418 chráněných bytů, 38 bytů na půl cesty a vstupních bytů. Většina žádostí o dotaci se v prvním roce realizace nového programu zaměřovala na výstavbu chráněných bytů. Ministerstvo pro místní rozvoj předpokládá, že tato čísla se budou v roce 2004 zvyšovat. Tento program není sice univerzálním řešením problému bydlení sociálně slabých romských komunit, ale jeho pilotní provedení v těch lokalitách, kde už rezidenční segregace vznikla a hrozí nekontrolovaný růst ghett, je vysoce žádoucí.

30. Předním úkolem při rozvoji romské kultury je výzkum a podpora aktivního rozvoje kultury a jazyka. Pod vlivem postupující spontánní jazykové a kulturní asimilace zejména u mladé generace Romů, hrozí reálné nebezpečí zániku kulturních tradic, lidové slovesnosti i jazyka samotného. Podpora udržení a aktivní rozvoj romské kultury a jazyka se uskutečňuje prostřednictvím dotačních programů Ministerstva kultury a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Každoročně se tak koná řada regionálních i celostátních akcí - festivalů hudebních, literárních či divadelních, které významnou měrou přispívají k uchování a rozvoji kulturních tradic Romů.

31. Předním odborným pracovištěm v oblasti romské kultury a jazyka je seminář romistiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Je jediným pracovištěm v České republice, které připravuje odborníky-romisty v komplexním vysokoškolském (magisterském) studijním programu. Jejich počet je však vzhledem k aktuální i výhledové potřebě plně vzdělaných odborníků zcela nedostačující. Zatím byl obor otevřen pouze třikrát, v letech 1991, 1996 a 2002; v roce 2003 se poprvé otevřel také bakalářský studijní program. Romistika na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy je pouze seminářem Indologického ústavu a potýká se

²⁰⁾ Podrobný popis problémů bydlení Romů v České republice a možnosti způsobů řešení otázek v oblasti bydlení Romů viz publikace Romové, bydlení, soužití. Praha 2000. Vydal Socioklub, sdružení pro podporu rozvoje teorie a praxe sociální politiky.

s naprosto nedostatečnými finančními a prostorovými podmínkami pro výuku i odbornou činnost; náklady jsou hrazeny z různých grantů. Významnou vzdělávací a ediční činností přispívá k poznání romské historie a kultury také program romského vzdělávání Univerzity Palackého v Olomouci.

32. Nedílnou součástí rozvoje romské kultury a jazyka je výzkumná činnost se zaměřením na historii Romů, zejména pak výzkumy etnologické i etnomuzikologické (tradice, folklór), sociologické a lingvistické. Romistická studia rozvíjí Muzeum romské kultury v Brně, jakož i univerzitní a akademické ústavy.

33. Z aktualizace *Koncepce romské integrace* z roku 2003, kterou schválila vláda ČR,²¹⁾ vyplývá potřeba pokračování a dalšího rozvoje již existujících a úspěšných programů, především programu *Podpora romských žáků středních škol*, programu *Terénní sociální práce ve vyloučených romských komunitách*, programu plošného vytváření přípravných ročníků a funkcí vychovatelů-asistentů učitele na školách s romskými žáky, *programu podporovaného bydlení* a zvláště rozpracování opatření se zaměřením na předcházení sociálnímu vyloučení v romských komunitách. Na *Program předcházení sociálního vyloučení v romských komunitách* byla již na rok 2003 ve státním rozpočtu vyčleněna částka 30 000 tis. Kč.²²⁾ Tato finanční částka byla určena na dotace samosprávám na realizaci konkrétních projektů při řešení problémů sociálního vyloučení v romských komunitách. *Program podpory předcházení sociálního vyloučení v romských komunitách* se jeví z dlouhodobého hlediska jako klíčový úkol, proto je ve výši 30 000 tis. Kč podpořen ze státního rozpočtu na rok 2004 a se zajištěním jeho pokračování se počítá i v následujících letech.

6. Situace početně malých národnostních menšin

34. K početně malým národnostním menšinám v České republice patří především bulharská, chorvatská, rusínská a řecká. Podle výsledků sčítání lidu v roce 1991 vykazovaly rovněž ruská i ukrajinská menšina menší počet. Od roku 1990 příslušníci obou těchto menšin postupně přijímají postavení národnostní menšiny. Souvisí s tím vymezování vztahu k usídleným občanům bývalého Sovětského svazu v českých zemích po druhé světové válce, jakož i vymezování vztahu k migračním vlnám po listopadu 1989. Vymezování původního početně malého národnostně menšinového ruského a ukrajinského společenství v českých zemích, z období 20. - 30. let 20. století, se z politických i sociálních důvodů staví vůči novým imigrantům zdrženlivě, byť nově příchozí imigranti projevují zájem o participování na programu vlastní menšiny. Přitom je třeba zdůraznit, že ruská i ukrajinská menšina na jedné straně autonomně rozvíjí vlastní menšinový život, na druhé straně se účastní společných akcí s ostatními národnostními menšinami. Příkladem je aktivita občanského sdružení Ukrajinská iniciativa v České republice, která uspořádala spolu s ostatními národnostními menšinami řadu akcí (zejména literárních, hudebních či výtvarných) na téma setkání kultur národnostních menšin žijících v České republice.

35. Všechny výše uvedené početně malé menšiny mají od roku 2001 (Ukrajinci již od roku 1993) své zástupce v Radě pro menšiny a plnohodnotně participují na všech národnostně menšinových programech podporovaných státem. Tyto menšiny jsou podobně jako ostatní rozptýleně usídlené po celém území státu (výjimku představuje pouze polská menšina, která

²¹⁾ Viz usnesení vlády ze dne 12. března 2003 č. 243, k Informaci o plnění usnesení vlády, týkající se integrace romských komunit a aktivního přístupu státní správy při uskutečňování opatření přijatých těmito usneseními k 31. prosinci 2002.

²²⁾ Viz usnesení vlády ze dne 5. srpna 2002 č. 761, k Návrhu akčního plánu k omezení žádostí příslušníků romské komunity z ČR o azyl v zemích EU a Norsku.

je převážně kompaktně usídlena v oblasti Těšínského Slezska, v polském příhraničí v Moravskoslezském kraji).

36. Je příznačné, že z historického hlediska zauímají jednotlivé národnostní menšiny rozdílné pozice. Chorvatská menšina představuje zbytky původně kompaktně usídlené chorvatské enklávy na jižní Moravě ze 17. století. Bulharská menšina se formovala v několika migračních vlnách od přelomu 19. a 20. století, zejména po vzniku Československé republiky v roce 1918. Příslušníci řecké menšiny jsou potomky politických azylantů z přelomu 40.-50. let 20. století. Rusínská menšina představuje část přesídlenců z východního Slovenska a bývalé Podkarpatské Rusi, kteří se usídlili v českých zemích po vzniku Československé republiky roku 1918, resp. po druhé světové válce. Ruská a ukrajinská národnostní menšina se v českých zemích stabilizovala ve 20. letech 20. století z tehdejší vlny politické emigrace z území Sovětského svazu.

Z výše uvedených historických souvislostí nejsou však vyvozovány rozdílné postupy orgánů veřejné správy při výkonu národnostně menšinové politiky vůči jednotlivým menšinám.

37. V rámci početně malých menšin přísluší zvláštní místo židovské komunitě, jejíž příslušníci v České republice se však nevymezují jako národnostní menšina, ale jako náboženské a kulturní společenství. Nicméně liberálně orientovaná občanská sdružení příslušníků židovské komunity participují i na programech podpory aktivit příslušníků národnostních menšin, konkrétně židovská kongregace *Bejt Simcha* jako přidružený člen Federace židovských obcí ČR v rámci programu podpory vydávání periodického tisku, zejména pak v oblasti multikulturní výchovy.

38. Specifické postavení zauímají také menšinová společenství migrantů, zejména z asijských zemí. Nejvýznamnější je vietnamská komunita (viz III. část, bod 1), početně menší je čínská komunita a další skupiny. Z hlediska národnostní příslušnosti mají rozmanitou sociální skladbu skupiny imigrantů z území bývalého Sovětského svazu. Ve vztahu k těmto komunitám je rozvíjen program integrace cizinců, který rozpracoval odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra. Ministerstvo vnitra bylo pověřeno koordinací integrační politiky státu, byla zřízena Komise pro integraci cizinců, v níž byly zastoupeny resorty, nestátní neziskové organizace a organizace cizinců. V roce 1999 přijala vláda také zásadní dokument k programu integrace cizinců.²³⁾ Postup realizace přijatých zásad byl pak s ohledem na imigrační situaci v následujících letech upřesňován. V roce 2003 schválila vláda rovněž zásady politiky vlády v oblasti migrace cizinců.²⁴⁾ Plány integračních politik ministerstev se týkají působnosti resortů vnitra, práce a sociálních věcí, zdravotnictví, školství, mládeže a tělovýchovy, kultury, průmyslu a obchodu a pro místní rozvoj. Ve smyslu přijaté koncepce byly v roce 2000 definovány základní oblasti zaměření projektů na podporu integrace cizinců v rámci dotační politiky příslušných resortů. Šlo o vybudování informačních systémů, poskytování sociálního a právního poradenství pro cizince, vzdělávání, zvyšování jazykové a kvalifikační vybavenosti cizinců, podporu možnosti uplatnění cizinců na trhu práce, podporu kulturního a náboženského života cizinců, vzdělávání občanů a úředníků v oblasti integrace cizinců, podporu rozvoje vztahů cizinců a jejich komunit s občany apod. V rámci výkonu veřejné správy přešla gesce agendy spojené s koordinací realizace koncepce integrace cizinců v roce 2003 z Ministerstva vnitra na Ministerstvo práce a sociálních věcí.

²³⁾ Usnesení vlády ze dne 7. července 1999 č. 689, o Zásadách koncepce integrace cizinců na území České republiky a o přípravě a realizaci této koncepce.

²⁴⁾ Usnesení vlády ze dne 13. ledna 2003 č. 55, k účinnosti Koncepce integrace cizinců na území České republiky a další rozvoj této koncepce po vstupu České republiky do Evropské unie.

II. ČÁST

Opatření ke zlepšení podmínek realizace Úmluvy s ohledem na Rezoluci přijatou Výborem ministrů

A. Legislativní opatření

1. Opatření reflektující zásady stanovené Úmluvou

39. Základní ochranu práv národnostních menšin v České republice stanoví Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů,²⁵⁾ a Listina.²⁶⁾ Bližší podmínky výkonu národnostně menšinových práv se zřetelem na zlepšení podmínek realizace Úmluvy v České republice upravil menšinový zákon, který nabyl účinnosti dne 2. srpna 2001.

40. Příprava menšinového zákona probíhala v letech 1999 a 2000 za aktivní účasti příslušníků národnostních menšin - členů tehdejší Rady pro národnosti vlády České republiky i širší veřejnosti. Po diskusích v rámci ratifikačního procesu Úmluvy byl zvolen koncepční přístup, který zavázal vládu k tomu, aby zpracovala analýzu norem ve vztahu k problematice národnostních menšin a navrhla jejich úpravy, které budou reflektovat zásady v Úmluvě obsažené.²⁷⁾

41. Právní rámec jednotlivých tematických oblastí práv národnostních menšin, resp. změny těch právních předpisů, které se k jejich výkonu vztahují, je v menšinovém zákoně stanoven podle Listiny a Úmluvy. Týká se svobodné volby příslušnosti k národnostní menšině, sdružování, účasti na řešení záležitostí týkajících se národnostní menšiny, užívání jazyka menšiny na veřejnosti, v úředním styku a před soudy, vzdělávání a uchování rozvoje národnostně menšinových kultur. Zákon současně stanovil, že vláda zřizuje jako svůj poradní a iniciativní orgán pro otázky týkající se národnostních menšin a jejich příslušníků - Radu vlády pro národnostní menšiny, v jejímž čele je člen vlády,²⁸⁾ a vymezil její působnost. Zákon také zmocnil vládu, aby nařízením určila podmínky a způsob poskytování dotací na aktivity národnostních menšin.²⁹⁾

Jednotlivá legislativní i nelegislativní opatření pro zlepšení podmínek naplňování zásad stanovených Úmluvou jsou podrobně osvětlena v rámci komentáře k jednotlivým článkům Úmluvy v oddíle B této části.

2. Výchova k lidským právům, k toleranci a multikulturní výchova

42. Ve smyslu Rezoluce č. 49/184 Valného shromáždění Organizace spojených národů, které v roce 1994 vyhlásilo *Desetiletí výchovy k lidským právům* v letech 1995 – 2004, pověřila vláda usnesením ze dne 19. dubna 2000 č. 385 svého zmocněnce pro lidská práva vypracováním zprávy o stavu výchovy k lidským právům. Předloženou zprávu, která vychází z podkladů ministerstev školství, mládeže a tělovýchovy, vnitra, spravedlnosti, financí, práce

²⁵⁾ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Článek 6 Ústavy stanoví: „Politická rozhodnutí vycházejí z vůle většiny, vyjádřené svobodným hlasováním. Rozhodování většiny dbá ochrany menšin.“

²⁶⁾ Článek 24 Listiny stanoví zákaz diskriminace a článek 25 základní rámec národnostně menšinových práv.

²⁷⁾ Viz usnesení Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky ze dne 6. listopadu 1997 č. 561 (www.psp.cz/eknih/1996ps/usneseni/u0561.htm)

²⁸⁾ V čele Rady pro menšiny nebyl od roku 1998 do přijetí menšinového zákona v roce 2001 člen vlády.

²⁹⁾ Viz usnesení vlády ze dne 20. února 2002 č. 159; nařízení vlády č. 98/2002 Sb., kterým se stanoví podmínky a způsob poskytování dotací ze státního rozpočtu na aktivity příslušníků národnostních menšin a na podporu integrace příslušníků romské komunity. Tento právní předpis nabyl účinnosti dnem 15. dubna 2002.

a sociálních věcí, obrany, zahraničních věcí a kultury, projednala vláda dne 3. ledna 2001.³⁰⁾ Zpráva ve svých závěrech stanoví postup v oblasti výchovy k lidským právům, včetně vymezení těch profesních skupin, jež jsou nejčastěji vystavovány riziku porušování lidských práv. Jsou to pracovníci ve školství, příslušníci ozbrojených složek (Policie České republiky a Armády České republiky, zaměstnanci vězeňské služby, celníci), soudci a státní zástupci, sociální pracovníci a pracovníci ve zdravotnictví. Vláda v této souvislosti uložila příslušným resortním ministrům připravit organizační podmínky a zajistit ve své působnosti dlouhodobou koordinaci programů vzdělávání o lidských právech a výchovy k nim. Zmocněnci vlády pro lidská práva pak uložila, aby sledoval plnění stanovených úkolů a vládu o tom informoval v rámci každoročních zpráv o dodržování lidských práv v České republice.

43. Rozsah úkolů týkajících se výchovy k lidským právům, k toleranci a multikulturní výchovy spadá do působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy. Tato problematika je také aktuálně obsažena v *Koncepci vzdělávacích aktivit v oblasti boje proti extremismu*, kterou vláda schválila v roce 2002.³¹⁾ Vzhledem k potřebě zajištění podmínek pro plnění tohoto úkolu, uzavřel resort školství smlouvu s Fakultou humanitních studií Univerzity Karlovy o zřízení odborného pracoviště pro multikulturní vzdělávání - Kabinet pro výchovu k demokratickému občanství. Toto pracoviště plní úkoly resortu, připravuje semináře a workshopy k aktuálním tématům pro učitele základních a středních škol, vysokoškolské učitele z pedagogických fakult, pracovníky pedagogických center, pracovníky pedagogicko-psychologických poraden a České školní inspekce. Zpracovává analýzy, šetření, průzkumy a další aktuální úkoly. Výsledky z výzkumů a monitoringu jsou též podkladem pro tvorbu další koncepce resortu školství. Tato koncepce je formulována jako průřezové téma v oblasti vzdělávání v souladu s potřebami výchovy a vzdělávání cizinců, migrantů a také tradičně usídlených národnostních menšin.

44. Multikulturní vzdělávání a výchova jsou významnou součástí projektu Phare 1999 *Zlepšování vztahu mezi českou a romskou komunitou*, realizovaného o.p.s. Člověk v tísní (podle zadání a pod dohledem tehdejší Meziresortní komise pro záležitosti romské komunity) od ledna 2001. Na tento projekt navázal v roce 2002 obdobný program Phare 2000, jehož zadavatelem je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, jakož i projekt *Varianty – interkulturní vzdělávání*, realizovaný v rámci programu Evropské unie EQUAL. Cílem je vytvoření nových multikulturních výukových programů pro všechny typy škol, od základních po vysoké. V souvislosti se změnou výukových programů se multikulturní vzdělávání a výchova musí stát také pravidelnou součástí profesní přípravy učitelů, včetně učitelů mateřských škol.

45. Dotační program resortu školství na podporu vzdělávání v jazycích národnostních menšin a multikulturní výchovy má zvlášť vymezen tematický okruh s ohledem na tvorbu vzdělávacích programů a výukových materiálů v oblasti menšinového vzdělávání. Ty jsou zaměřeny na poznávání historie a kultury jiných národů, výchovu k demokratickému občanství, toleranci, potírání rasové a národnostní nesnášenlivosti a xenofobie. V rámci tohoto programu resort školství každoročně podporuje řadu projektů. Speciální podpora se týká výukových programů vysokých škol, konkrétně:

- *Výchova k demokratickému občanství a multikulturní toleranci* (uskutečňuje Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze),
- *Didaktické problémy výuky češtiny - multietnická třída* (Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze),

³⁰⁾ Usnesení vlády ze dne 3. ledna 2001 č. 28, ke Zprávě o výchově k lidským právům v České republice.

³¹⁾ Usnesení ze dne 18. března 2002 č. 268, k návrhu koncepce vzdělávacích aktivit v oblasti boje proti extremismu.

- *Multikulturní (interkulturní) výchova jako průřezové téma Rámcového vzdělávacího plánu* (Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně),
- *Učitel zeměpisu v multikulturní společnosti* (Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně),
- *Aktivizující metody a formy výuky - aplikace principů multikulturní výchovy* (Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci),
- *Realizace multikulturní výchovy v pregraduální přípravě učitelů se zaměřením na problematiku uprchlíků* (Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci),
- *Doplňující pedagogické studium pro profese pracující se znevýhodněnými skupinami populace* (Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem),
- *Kurz multikulturní výchovy* (Pedagogická fakulta Technické univerzity v Liberci),
- Studijní programy Pedagogické a Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci (*Rozvoj sociálních dovedností studentů učitelství, Pregraduální vzdělávání učitelů v oblasti právní výchovy, Vzdělávání a výchova minoritních skupin populace v pregraduální přípravě*); Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy (*Výchova k demokratickému občanství a multikulturní tolerance*); Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy (*Didaktické problémy výuky češtiny v multietnické třídě*); Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity (*Multikulturní výchova jako průřezové téma Rámcového vzdělávacího programu*); Pedagogické fakulty Technické univerzity Liberec (*Kurz multikulturní výchovy*); Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity (*Etnika, minority a marginalizované skupiny v České republice*).

46. Významnou součástí výchovy je každoročně pořádaná kampaň proti rasismu v České republice. Garantem kampaní je zmocněnec vlády pro lidská práva. Akce je finančně zajištěna v rámci dotačních programů ze státního rozpočtu. V období od prosince 1999 do června 2000 se uskutečnila první státem sponzorovaná plošná kampaň proti rasismu (*Projekt tolerance*), která vzbudila značný a převážně pozitivní ohlas. V roce 2001 se nepodařilo následnou kampaň uskutečnit; realizovala se však protirasistická kampaň jako součást projektu Phare 1999, kampaň Ligy etnických menšin a dalších nestátních subjektů.

47. Vývoj, do něhož se v rostoucí míře zapojují odborníci na reklamu ze soukromého sektoru, směřuje k vytváření diferencovaných komunikačních strategií adresovaných jednotlivým věkovým a sociálním skupinám respondentů. V roce 2002 byly realizovány čtyři takto diferencované projekty kampaně proti rasismu – *Projekty tolerance: Společná jízda*, zaměřená na žáky středních škol; protirasistický koncert nazvaný *Music beats for local Nazi*, zesměšňující nacistické skinheady; projekt dodávání publikací o menšinách a interkulturním soužití do knihoven pod názvem *Menšiny do knihoven*; a program *Podpory terénních sociálních pracovníků – terénní sociální práce v sociálně vyloučených komunitách*, jehož adresátem byly především samosprávy. Ohlasy kampaně ve sdělovacích prostředcích byly vysoce pozitivní a prokázaly, že se již podařilo vytvořit trvalý zájem novinářů o tuto problematiku.

48. Na rok 2003 bylo vyčleněno méně prostředků než v předchozích letech (4 mil. Kč), což umožnilo pokračovat pouze v některých z aktivit, které se v dosavadním průběhu kampaní proti rasismu (*Projekt tolerance*) osvědčily. Kampaň se stále více zaměřuje nejen na výchovu proti rasismu jako takovému, ale i proti kulturně podmíněné intoleranci, která je většinovou společností často vnímána – na rozdíl od rasismu – jako zcela legitimní nebo dokonce samozřejmá. V roce 2003 se konkrétně uskutečnily tyto projekty:

a) *Projekt Rozmanitost do knihoven: Informační a mediální kampaň na regionální a lokální úrovni*, jehož cílem byla akvizice knih pro vybranou síť 500 veřejných knihoven v celé ČR, včetně doprovodných akcí na téma multikulturality. Projekt realizuje občanské sdružení

Multikulturní centrum Praha. Do knihoven se tak postupně dostaly knižní tituly věnované problematice menšin, uprchlíků, přistěhovalců a interkulturnímu soužití. Systematicky jsou tak posilovány knižní fondy dostupné široké veřejnosti všech věkových skupin.

b) Projekt *Jízda tolerance: Interkulturní výchovně vzdělávací kampaň na základních a středních školách*, zaměřený na střední školy a učiliště ve vybraných městech v České republice, který navázal na program *Společná jízda* uskutečněný v předešlých letech. Projekt realizovala obecně prospěšná společnost Tolerance. Na základě mediální prezentace navštěvovaly čtyřčlenné týmy mladých lidí jednotlivé školy a diskutovaly se žáky o negativní podstatě všech projevů rasismu a xenofobie a zároveň o pozitivních přínosech tolerance k odlišným národům a národnostním menšinám, přínosu multikulturality atd. Cílem bylo ovlivňovat hodnotové postoje dětí (zejména ve věku 16 - 18 let) k příslušníkům menšin, uprchlíkům a k problematice rasismu.

B. Komentář k jednotlivým článkům Úmluvy

49. Komentář k jednotlivým článkům se týká oddílu III. Úmluvy, zejména těch článků, ke kterým Poradní výbor pro Úmluvu k první periodické zprávě České republiky ze dne 6. dubna 2001 vznesl podněty nebo připomínky. Nynější komentář rozšiřuje rovněž „Doplnění Informace o plnění zásad stanovených Rámcovou úmluvou o ochraně národnostních menšin podle čl. 25 odstavce 1 této Úmluvy“, kterou Česká republika předložila 27. srpna 2001.

Článek 1

50. Česká republika plní závazky vyplývající z ratifikovaných mezinárodních smluv o lidských právech (viz První periodická zpráva o plnění zásad stanovených Rámcovou úmluvou o ochraně národnostních menšin podle čl. 25 odstavec 1 této Úmluvy). V rámci smluvní základny Rady Evropy není však Česká republika doposud vázána Evropskou chartou regionálních či menšinových jazyků (ETS 148). Tento mezinárodně právní dokument Česká republika podepsala dne 9. listopadu 2000 s výhradou ratifikace. Kroky směřující k ratifikaci tohoto dokumentu jsou zásadně závislé na legislativním procesu, který směřuje k zajištění právního prostředí pro přijetí závazků v Chartě obsažených.

Článek 2

51. V souladu se zásadami dobrého sousedství, přátelských vztahů a spolupráce mezi státy Česká republika garantuje v bilaterálních smlouvách se sousedními státy ochranu práv národnostních menšin, podporu uchování a rozvoje kultury, jazyka a vlastní identity. Týká se to vztahu se Spolkovou republikou Německo,³²⁾ Polskou republikou,³³⁾ Slovenskou

³²⁾ Smlouva mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Spolkovou republikou Německo o dobrém sousedství a přátelské spolupráci (uveřejněna pod č. 521/1992 Sb., o podepsání Smlouvy mezi Českou a Slovenskou Federativní republikou a Spolkovou republikou Německo o dobrém sousedství a přátelské spolupráci). Smlouva věnuje pozornost postavení menšin v článku 20 odst. 1 až 5 a článku 21 odst. 1 až 3). Rovněž politický dokument Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji (podepsána 21. ledna 1997) stanoví v článku V. závazky podpory příslušníků německé menšiny v České republice a osob českého původu v SRN.

³³⁾ Smlouva mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Polskou republikou o dobrém sousedství, solidaritě a přátelské spolupráci (uveřejněna pod č. 416/1992 Sb., o podepsání Smlouvy mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Polskou republikou o dobrém sousedství, solidaritě a přátelské spolupráci). O postavení polské národnostní menšiny v ČSFR a české a slovenské národnostní menšiny v Polsku hovoří explicitně článek 8 odst. 1 až 4. Rovněž Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Polské republiky o spolupráci v oblasti kultury, školství a vědy (podepsána 30. září 2003, dosud nevstoupila v platnost).

republikou,³⁴⁾ jakož i Rakouskou republikou.³⁵⁾ Otázka postavení menšin jako krajanských komunit příslušných států je často předmětem bilaterálních jednání ústavních činitelů, do jejichž působnosti náleží některý z aspektů národnostně menšinové politiky. Z těchto jednání doposud nevyplynuly zásadní připomínky k opatřením České republiky ve vztahu k příslušníkům národnostních menšin.

Článek 3

52. V České republice přijatý menšinový zákon v roce 2001 mj. stanovil vymezení pojmu „národnostní menšina“ a pojmu „příslušník národnostní menšiny“. Definice reflektuje Doporučení Rady Evropy č. 1201(1993) ohledně doplňkového protokolu o právech menšin k Evropské úmluvě o lidských právech.³⁶⁾ Menšinový zákon v § 2 odst. 1 stanoví, že „Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo“. Dále § 2 odst. 2 stanoví, že „Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti“.

53. I když menšinový zákon taxativně nejmenuje jednotlivé národnostní menšiny v České republice, z historického hlediska existuje konsensus při stanovení výčtu tradičně žijících menšin na území dnešní České republiky oproti jinonárodním skupinám obyvatelstva, tj. imigrantům od sedmdesátých let 20. století. Zastoupení jednotlivých národnostních menšin v Radě pro menšiny stanoví Statut Rady, který uvádí, že v Radě pro menšiny jsou zástupci jedenácti národnostních menšin, konkrétně: bulharské, chorvatské, maďarské, německé, polské, romské, rusínské, ruské, řecké, slovenské a ukrajinské (čl. 3 odst. 2 písm. a). Tento počet není ale konečný. Připravovaná novela Statutu Rady v roce 2004 počítá např. s rozšířením počtu o zástupce srbské menšiny. Důvodem je skutečnost, že početně malá srbská komunita, historicky usídlená hlavně v Praze, si od konce devadesátých let 20. století vytváří spolkové organizační struktury a její příslušníci aktivně rozvíjejí vlastní národnostně menšinový život.

54. Významné je, že rovněž cizinci dlouhodobě žijící v České republice se účastní aktivit organizovaných národnostními menšinami, s nimiž je pojí stejný národnostní původ, a plnohodnotně participují na některých programech státní politiky podpory uchování a rozvoje menšinové kultury a dalších činnostech organizací tradičně žijících národnostních menšin v České republice.

55. Podobně jako v roce 1991 i sčítání lidu v roce 2001 potvrdilo, že občané žijící na Moravě a v oblasti Slezska deklarují mj. „moravskou“ či „slezskou“ národnost (viz část III oddíl 1.3). S ohledem na demografické ukazatele jsou statistická data o moravské či slezské identitě po

³⁴⁾ Smlouva mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o dobrém sousedství, přátelských vztazích a spolupráci (uveřejněna pod č. 235/1993 Sb., o podepsání Smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o dobrém sousedství, přátelských vztazích a spolupráci). V článku 8 garantují oba státy právní ochranu a podporu nově konstituovaných národnostních menšin – slovenské menšiny v České republice a české menšiny na Slovensku, rozvoj v oblasti vzdělávací, kulturních aktivit, spolkové činnosti apod.

³⁵⁾ Dohoda mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o spolupráci v oblasti kultury, školství a vědy, Vídeň 22. listopadu 1977, č. 37/1979 Sb. Projednávání nového znění bylo vzhledem k přistoupení ČR do EU pozastaveno.

³⁶⁾ Viz 1403-1/2/93-17-E. Rozprava Shromáždění dne 1. února 1993 (22. zasedání).

listopadu 1989 předmětem historického, etnologického či sociologického bádání. Dosavadní výzkumy jasně ukazují, že jde o průvodní jev hledání historické zemské identity v souvislosti s řešením členění vyšších územně správních celků, a že část obyvatelstva Moravy a Slezska není v postavení národnostní menšiny, kterou lze oproti většinovému obyvatelstvu vymezovat z hlediska jazyka, kultury a tradic jako národnostní menšinu.³⁷⁾ Existuje přitom několik proudů moravistických hnutí, které usilují o oživení politických ambicí představitelů hnutí za samosprávnou Moravu, které po euforii politické scény po listopadu 1989 ztratilo v polovině devadesátých let v politickém životě význam. Proto, byť výsledky sčítání lidu ukazují na skupinu obyvatel moravské a slezské národnosti v České republice, se předložená zpráva z hlediska Úmluvy otázkami moravské zemské identity nezabývá.

Článek 4

56. Platné právní předpisy České republiky zakazují projevy diskriminace a stanoví rovnost před zákonem. Přesto národnostní menšiny s problémem diskriminace zápasí, a to především příslušníci menšiny romské. Na sociokulturně znevýhodněném prostředí romských komunit leží zátěž negativních stereotypů většinové společnosti a projevy diskriminačního jednání jsou jejich průvodním jevem. Týkají se zejména obtížného uplatnění Romů na trhu práce v důsledku nízké či žádné odborné kvalifikace a nízké vzdělanostní úrovně, dále bydlení či společenského života. Opatření státu v oblasti zaměstnanosti, sociální politiky, vzdělávání či podpory prostřednictvím dotačních programů nejsou v krátkodobém výhledu příliš patrná.

Diskriminaci pociťuje také starší generace německé národnostní menšiny v souvislosti s opatřeními přijatými po druhé světové válce. Jde o nezapočtení doby nucené práce v různých oblastech hospodářství do výpočtu odpracovaných let pro starobní důchod, jakož i uplatnění restitučních zákonů po listopadu 1989, které, s výjimkou zemědělské půdy, neumožnily restituci majetku konfiskovaného před únorem 1948.

57. V oblasti ochrany před diskriminací učinila Česká republika řadu opatření. Rozšíření ochrany před diskriminací upravily také zákony v oblasti soudnictví,³⁸⁾ Jde o zvláštní úpravy ochrany v případech jednotlivých forem diskriminace mj. z důvodu rasového nebo etnického původu (viz blíže III. část bod 3.3.).

58. Do oblasti prevence, předcházení projevům diskriminace, patří též změny tzv. mediálních zákonů v roce 2001 a 2002. Veřejnoprávní Česká televize, resp. Český rozhlas, poskytuje službu veřejnosti mimo jiné také tím, že vytváří a šíří programy a poskytuje vyváženou nabídku pořadů pro všechny skupiny obyvatel se zřetelem na jejich národnostní původ a národnostní totožnost. Dalším úkolem veřejnoprávních médií je rozvíjení kulturní identity obyvatel České republiky, včetně příslušníků národnostních menšin.³⁹⁾ Povinnost sestavovat programovou skladbu tak, aby ve svém vysílání poskytovala vyváženou nabídku pro všechny obyvatele s ohledem na jejich věk, pohlaví, barvu pleti, víru, náboženství, politické či jiné smýšlení, národnostní, etnický nebo sociální původ a příslušnost k menšině, ukládá provozovateli i zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání.⁴⁰⁾ Z připravovaných předpisů lze pak připomenout navrhovanou novelu zákona o provozování rozhlasového a

³⁷⁾ Odpověď na diskutované otázky moravistického hnutí viz Morava a české národní vědomí od středověku po dnešek. Sborník příspěvků z konference Češi nebo Moravané? K vývoji národního vědomí na Moravě, konané dne 28. 2. 2001 v Brně. K vydání připravili Jiří Malíř a Radomír Vlček. Vydala Matices moravská. Brno 2001, 234 s.

³⁸⁾ Konkrétně dne 1. ledna 2003 nabyl účinnosti zákon č. 151/2002 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím soudního řádu správního a novely zákona č. 501/1992 Sb., občanský soudní řád, v úplném znění.

³⁹⁾ Viz § 2 odst. 2 písm. c) a d) zákona č. 483/1991 Sb., o České televizi, ve znění pozdějších předpisů; resp. § 2 odst. 2 písm. c) a d) zákona č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁰⁾ § 31 odst. 4 zákona č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

televizního vysílání. Součástí návrhu je zákaz reklamy a teleshoppingu útočících na náboženské nebo politické přesvědčení a zákaz reklamy a teleshoppingu obsahujících diskriminaci na základě pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, národního nebo sociálního původu či příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině (§ 48 odst. 1).⁴¹⁾

59. Obavy z diskriminace se u příslušníků národnostních menšin projevují různě. Například podle zástupců německé národnostní menšiny mnoho občanů německé národnosti neuvedlo při sčítání lidu svou národnost z obavy před možnou diskriminací. Individuální pocit vyplývá v tomto případě zjevně z kolektivní zkušenosti z období totalitního režimu před listopadem 1989. Zákon o ochraně osobních údajů považuje přitom národnostní, rasový nebo etnický původ za citlivé údaje,⁴²⁾ a proto byly sčítací archy po zpracování statistických údajů skartovány.⁴³⁾

60. Aktuální vývoj v oblasti legislativy o zajištění rovného zacházení a ochraně před diskriminací viz podrobněji část III (bod 3) této zprávy.

Článek 5

61. Podmínky pro uchování a rozvoj kultury národnostních menšin a menšinových jazyků jsou odpovědná ministerstva kultury a školství, mládeže a tělovýchovy. Přístup Ministerstva kultury k příslušníkům národnostních menšin žijícím v České republice je vyjádřen v základním dokumentu, který byl schválen usnesením vlády ze dne 10. ledna 2001 č. 40, k aktualizaci Strategie účinnější státní podpory kultury (kulturní politiky) a samostatně publikován pod názvem *Kulturní politika v České republice*.⁴⁴⁾ Tyto zásady jsou formulovány konkrétně v článku 14 tohoto dokumentu takto: „Podporovat kulturní aktivity národnostních menšin jako výraz identity a tradic.“ V návaznosti na tuto koncepci kulturní politiky podporuje Ministerstvo kultury aktivity příslušníků národnostních menšin, a to formou každoročně vyhlašovaných a) výběrových dotačních řízení na projekty se zaměřením na podporu kulturních aktivit příslušníků národnostních menšin žijících v České republice, b) podle oborů činnosti v rámci jiných svých grantových programů.

62. Poskytování dotací ze státního rozpočtu na aktivity příslušníkům národnostních menšin bylo v roce 2002 upraveno zvláštním právním předpisem.⁴⁵⁾ Podle něj jsou dotace ze státního rozpočtu poskytovány nestátním neziskovým organizacím příslušníků národnostních menšin či organizacím působícím ve prospěch národnostních menšin nebo fyzickým osobám, které předloží konkrétní projekty v oblasti kulturních aktivit. Projekty jsou zaměřeny zejména na:

- umělecké aktivity,
- kulturně vzdělávací a výchovné aktivity,
- studium a rozborů národnostní kultury a lidových tradic národnostních menšin,
- dokumentaci národnostní kultury,
- ediční činnost,
- rozšiřování a přijímání informací v jazycích národnostních menšin,
- multietnické akce.

Přehled o výši poskytnutých finančních prostředků ze státního rozpočtu na kulturní aktivity příslušníků národnostních menšin v rámci dotačního programu resortu kultury:

⁴¹⁾ Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, ve znění zákona č. 309/2002 Sb.

⁴²⁾ § 4 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁴³⁾ Viz § 13 odst. 5 zákona č. 158/1999 Sb., o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001, Sb.

⁴⁴⁾ Vydalo Ministerstvo kultury České republiky, Praha 2001.

⁴⁵⁾ Viz poznámku č. 21.

Národnostní menšina	1999 (Kč)	2000 (Kč)	2001 (Kč)	2002 (Kč)	2003 (Kč)
bulharská	0 ^{*)}	0 ^{*)}	0 ^{*)}	35 000	0 ^{*)}
chorvatská	50 000	40 000	40 000	55 000	145 000
maďarská	440 000	400 000	480 000	480 000	543 000
německá	350 000	480 000	632 000	573 600	488 000
polská	2 330 000	1 725 000	1 905 000	1 865 000	2 135 000
romská	2 472 000	1 755 000	2 299 000	1 965 000	4 469 000
rusínská	0 ^{*)}	0 ^{*)}	30 000	20 000	42 000
ruská	0 ^{*)}	0 ^{*)}	0 ^{*)}	20 000	0 ^{*)}
řecká	90 000	80 000	120 000	120 000	193 000
slovenská	1 840 000	1 368 000	1 721 000	1 810 000	1 980 000
ukrajinská	430 000	340 000	400 000	415 000	510 000
ostatní	1 075 400	215 000	593 000	230 000	535 000
celkem	8 887 400	6 403 000	8 220 000	7 588 600	11 071 214

63. Prostřednictvím dotačního programu Ministerstva kultury byly v uplynulých letech poskytnuty dále dotace ze státního rozpočtu vydavatelům národnostně menšinového periodického tisku (viz komentář k článku 9).

64. Oblasti kulturních aktivit příslušníků národnostních menšin se týká rovněž zákon o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb,⁴⁶⁾ který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2002. Jeho cílem je vytvořit podmínky pro poskytování informací s dostupností nezávislou na sociálním postavení subjektu. Jde tedy o zajištění bezbariérového přístupu k informacím a možnost jejich demokratického využívání v zájmu občanů jako producentů a příjemců informací v procesu výchovy, vzdělávání, vytváření a užívání kulturních a uměleckých hodnot, výzkumu a vývoje a práce a produkce užitných hodnot a statků.

Článek 6

65. Ochrana národnostních, ale i jiných menšin před útoky na ně a na jejich příslušníky, je nezbytným předpokladem udržení stabilního prostředí ve společnosti. Právní úprava ochrany menšin před diskriminací spadá zejména do oblasti ochrany lidských práv a svobod a zasahuje všechna právní odvětví. Trestněprávní úprava ochrany národnostních menšin, popř. právní úprava jejich ochrany prostřednictvím přestupkového práva, musí vycházet jednak z mezinárodněprávních dokumentů, jejichž obsah je pro Českou republiku závazný, a rovněž z vnitrostátních předpisů, zejména z Ústavy a Listiny základních práv a svobod.

66. K dosažení plně srovnatelné právní úpravy s trestněprávními normami ve vyspělých státech Evropy byl Ministerstvem spravedlnosti vypracován v roce 2002 návrh novely trestního zákona⁴⁷⁾ (dále jen „trestní zákon“). Tato novela, publikována pod č. 134/2002 Sb., nabyla účinnosti dne 1. července 2002, mimo jiné rozšiřuje skutkové podstaty trestných činů násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 196 a 197a), podpory a propagace hnutí směřujících k potlačení práv a svobod člověka (§ 260, 261 a 261a), hanobení národa, rasy a přesvědčení (§198) a trestného činu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování práv a svobod (§ 198a), ublížení na zdraví (§ 221 a 222), vraždy (§ 219) tak, aby poskytovaly trestněprávní ochranu též před závažnými útoky motivovanými nenávistí k určité

^{*)} Nebyl předložen žádný projekt.

⁴⁶⁾ Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb.

⁴⁷⁾ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

etnické skupině. Novelizace trestního zákona je v souladu s požadavkem obsaženým ve směrnici Rady 2000/43/ES ze dne 29. června 2000, kterou se provádí zásada rovného zacházení s osobami bez ohledu na jejich rasový nebo etnický původ. Tato trestněprávní ochrana před rasově motivovanými činy je v České republice v souladu s Mezinárodní úmluvou o odstranění všech forem rasové diskriminace.⁴⁸⁾

67. Trestněprávní legislativa plně umožňuje stíhat pachatele extremisticky motivovaných trestných činů. Ministerstvo vnitra provádí prevenci rasově motivovaných trestných činů v rámci *Programu prevence kriminality na místní úrovni*. Podporuje projekty, jejichž cílem je překonat předsudky, omezit xenofobii, zvýšit toleranci na straně majority a emancipovat, vzdělat a pomoci nalézt své místo ve společnosti pro romskou minoritu. Cílem je bezkonfliktní soužití v lokalitě a omezení páchaní rasisticky orientovaných trestných činů. Tyto projekty se spíše zaměřují na potenciální pachatele, dosud nedelikventní osoby nebo osoby vykazující pouze přestupkovou či jinak patologickou činnost, a ne na vyhraněné členy a aktivní sympatizanty extremistických organizací.

68. Program prevence kriminality na místní úrovni zahrnuje města s nejvyšším rozsahem páchané trestné činnosti s kumulací dalších sociálně patologických jevů, jako je nezaměstnanost, chudoba, extremistické projevy apod. V roce 2003 probíhal program v 91 městech, z nichž 33 realizovalo 40 projektů vztahených k romské komunitě, které stát dotoval 3 306 000,- Kč. Za období 1999 až 2003 bylo realizováno 282 projektů státem podpořených částkou 21 243 000,- Kč.

Následující tabulka uvádí vývoj trestných činů extremistického charakteru.⁴⁹⁾

Rok	Počet spáchaných trestných činů	Počet stíhaných osob	Trend trestných činů	Trend stíhaných osob	Poznámka
1999	316	434	+183 (137,6 %)	+250 (135,9 %)	-
2000	364	449	+48 (15,2 %)	+15 (3,5 %)	Zvýšení objasněnosti trestných činů +54 (19,8 %)
2001	452	506	+88 (24,2 %)	+57 (12,7 %)	Zvýšení objasněnosti trestných činů +79 (24,2 %)
2002	473	483	+21 (4,6 %)	-23 (3,9 %)	-

69. Pro efektivní boj s rasismem a extremismem je důležité i nezávislé vyšetřování a razantní potírání takovýchto projevů v řadách příslušníků policie. Nezávislost vyšetřování byla podstatně zvýšena novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb., která vstoupila v účinnost 1. ledna 2002.⁵⁰⁾ Vyšetřování trestných činů, které spáchali příslušníci Policie České republiky koná podle této novely státní zástupce, jak je uvedeno v ustanovení § 161 odst. 3 trestního řádu. Při vyšetřování trestných činů příslušníků Policie České republiky může státní zástupce, jehož působnost spadá pod Ministerstvo spravedlnosti, požádat orgán Inspekce ministra vnitra (dále jen „Inspekce“) o opatření jednotlivého důkazu nebo provedení jednotlivého úkonu vyšetřování, o součinnost při opatrování důkazu nebo provádění úkonu vyšetřování, o předvedení osoby nebo o doručení písemnosti. Inspekce je povinna státnímu zástupci urychleně vyhovět. Toto specifické postavení zaručuje Inspekci její nezávislost na Policii

⁴⁸⁾ Uveřejněna pod č. 95/1974 Sb., o Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace.

⁴⁹⁾ Viz Bureš, R.: Oblast veřejného pořádku a bezpečnosti vzhledem k implementaci Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin z pohledu Ministerstva vnitra České republiky. Příspěvek přednesený na semináři o implementaci zásad stanovených Rámcovou úmluvou o ochraně národnostních menšin v České republice dne 2. prosince 2003 v Kolodějích. Údaje za rok 2003 nebyly v době přípravy zprávy ještě k dispozici.

⁵⁰⁾ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

České republiky, a to jak organizační, tak ekonomickou a personální. Tím je zaručena objektivita při prověřování trestné činnosti páchané policisty.

70. V rámci Ministerstva vnitra existuje *Pracovní skupina Rady vlády pro záležitosti romské komunity pro oblast vnitra a Policie České republiky*. Pracovní skupina řeší otázky bezpečnosti Romů, rasově motivovaných trestných činů, rasové diskriminace, postavení romských koordinátorů a poradců v systému státní správy, migrace apod. Poskytuje vhodnou platformu pro komunikaci úřadu se zástupci romské komunity.

Z tabulkové části *Zprávy o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území České republiky v roce 2003 (ve srovnání s rokem 2002)* dále vyplývá,⁵¹⁾ že vývoj počtu zjištěných a objasněných trestných činů v letech 2002 a 2003 a jeho meziroční změna vykazují následující trend:

§§ trestního zákona (kvalifikované skutkové podstaty činu)	2002		2003		změna fakt.	zjištěno v %
	zjištěno	objasněno	zjištěno	objasněno		
§ 198 Hanobení národa, rasy a přesvědčení	105	92	71	53	-34	-32,4
§ 198a Podněcování k národnostní a rasové nenávisti	18	6	11	6	-7	-38,9

71. Ministerstvo vnitra ve spolupráci s resortem spravedlnosti zpracovává od roku 1998 každoročně zprávu o problematice extremismu na území České republiky. V současné době je k dispozici souvislá řada šesti zpráv, které podchycují období let 1996/1997 – 2002.⁵²⁾ Za uplynulé období se postupně podařilo:

- vytvořit monitorovací systém problematiky extremismu, na němž se podílí především zpravodajské služby a Policie České republiky;
- zabezpečit informace o projevech extremismu v zahraničí ze strany Ministerstva zahraničních věcí, respektive zastupitelských úřadů České republiky;
- organizačně a personálně zabezpečit problematiku extremismu v rámci Policie České republiky a stabilizovat pracovníky, kteří se jí zabývají (úroveň Policejního prezidia České republiky, krajských správ a okresních ředitelství);
- metodicky zajistit činnost Policie České republiky na tomto úseku kriminality novelizovaným *Závazným pokynem policejního prezidenta* ze dne 6. června 2002 č. 100;
- dosáhnout kvalitnějšího vyhledávání, rozpoznávání a klasifikace trestných činů s extremistickým podtextem ze strany Policie České republiky, což je bezesporu jedním z důvodů statistického nárůstu těchto trestných činů;
- zvýšit razanci zákroků Policie České republiky při koncertech pravicově extremistických hudebních skupin, při nichž dochází k páchaní trestné činnosti s extremistickým podtextem, a zabezpečit intenzivnější spolupráci veřejné moci při těchto akcích, opírající se o Pravidla pro zajištění spolupráce orgánů státní správy s orgány Policie ČR při potírání extremistických hromadných akcí (schválena byla usnesením vlády č. 994 ze dne 14. října 2002);
- odhalovat a stíhat trestnou činnost páchanou prostřednictvím tiskovin, symbolů a zástupných znaků;

⁵¹⁾ Viz usnesení vlády ze dne 9. července 2003 č. 668, ke Zprávě o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území České republiky v roce 2002 (ve srovnání s rokem 2001).

⁵²⁾ Viz Informace o problematice extremismu na území ČR v roce 2003, která bude vládě předložena jako příloha č. 1 ke Zprávě o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území ČR v roce 2003. Informace kontinuálně navazuje na zprávy z předcházejících let.

- uplatňovat státní moc na úseku práva sdružovacího v souladu se zákonem č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, a zákonem č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů;
- prosadit řadu projektů, mimo jiné i v klíčové oblasti celoživotního vzdělávání policistů, završených vypracováním projektu *Národní strategie pro práci Policie České republiky ve vztahu k etnickým a národnostním menšinám*.

72. Jako poradní orgán ministra vnitra byla zřízena meziresortní *Komise pro boj s extremismem, rasismem a xenofobií*.⁵³⁾ Komise zpracovává informace a návrhy na přijetí opatření pro ministra vnitra k zajištění koordinace přístupu orgánů státní správy vůči sledovaným fenoménům. Do působnosti Komise, která je upravena Statutem, mimo jiné, spadá rovněž každoroční stanovení priorit v oblasti boje proti extremismu, rasismu a xenofobii. Komise mj. iniciovala:

a) Přijímání zástupců národnostních menšin do Policie České republiky; konkrétně ve Střední policejní škole v Brně probíhají od roku 2000 přípravné kurzy pro příslušníky národnostních menšin k přijetí do služebního poměru k Policii České republiky. Cílem je vytvoření předpokladů pro úspěšné vykonání přijímacího řízení do služebního poměru k Policii České republiky. Uskutečnilo se již sedm kurzů a k policii bylo přijato celkem 26 příslušníků národnostních menšin.

b) Vzdělávání policistů se zaměřením na přípravu policistů pro práci s etnickými a národnostními menšinami a ochranu práv menšin, které se uskutečňuje od roku 1999. V současnosti je již nedílnou součástí kurikula středních policejních škol, školních policejních středisek i Policejní akademie.

73. Výuka k akceptaci menšin v policejní práci byla v České republice ovlivněna zkušenostmi z Nizozemska, Kanady a Velké Británie. V roce 2000 byla s Velkou Británií zahájena intenzivní spolupráce a uskutečněna série sedmi třídních workshopů zaměřených na práci policie ve vztahu k menšinám. Ty byly určeny policistům pracujícím na úseku boje s extremistickou trestnou činností a učitelům středních policejních škol a byli do nich zapojeni i zástupci národnostních menšin. Projekt byl *Nadací pro prevenci globálních konfliktů* se sídlem ve Velké Británii, která z velké části školení financovala, vyhodnocen jako nejúspěšnější projekt v roce 2001 ve střední Evropě.

74. Základním koncepčním materiálem, který se dotýká problematiky vztahu minorit a Policie České republiky je *Národní strategie pro práci Policie ČR ve vztahu k etnickým a národnostním menšinám* (dále jen „Strategie“).⁵⁴⁾ Na vzniku Strategie se od roku 2000 podílela řada občanských organizací národnostních menšin a etnických skupin v České republice. Strategie prosazuje principy moderní policejní práce v multikulturní společnosti, vytváří institucionální rámec preventivních policejních aktivit, které by v dané problematice představovaly ekvivalent represivního pojetí policejní práce. Strategie se vztahuje na příslušníky národnostních menšin a na cizince ve všech zákonem definovaných pobytových režimech.

Některé úkoly stanovené Strategií byly již splněny. V oblasti celoživotního vzdělávání policistů a zaměstnanců Policie České republiky v problematice národnostních a etnických menšin jsou to následující aktivity:

⁵³⁾ Usnesení vlády ze dne 12. září 2001 č. 903, ke Zprávě o problematice extremismu na území České republiky v roce 2000.

⁵⁴⁾ Návrh Strategie vzala vláda ČR na vědomí dne 22. ledna 2003 usnesením č. 85.

- kurzy pro příslušníky Služby pořádkové policie, Preventivně-informační skupiny a příslušníky skupiny Odhalování extremistické kriminality a dále pro střední i vyšší policejní management v problémových regionech,
- ve Školícím policejním středisku v Červeném Hrádku byl pilotně zahájen kurz *Multikulturní výchova - extremismus - rasismus pro pořádkovou policii*,
- školení příslušníků služby cizinecké a pohraniční policie působících v zařízení pro zajištění cizinců Ministerstva vnitra České republiky - Bálková,
- od září 2003 jsou na středních policejních školách zařazeny do výuky případové studie pochybení policistů, které byly výsledkem kurzu integrity a etiky a následného vypracování metodiky pro komplexní pojetí problematiky korupce do všech předmětů,
- na Střední policejní škole v Brně pokračují přípravné kurzy pro příslušníky národnostních a etnických menšin k přijetí do služebního poměru k Policii České republiky,
- průběžně je školen tým policejních trenérů pro problematiku národnostních a etnických menšin,
- učitelé středních policejních škol prošli školením *Techniky a dovednosti zvládání odlišností*, zaměřeným na otázky diverzity, kurzem *Integrita a etika* vedeným lektorkou ze Spojených států, kurzem *Policejní etika* s norskými lektory. Školy spolupracují se společností Člověk v tísni, která vytvořila kvalitní studijní program *Multikulturní výchova pro střední školy*, který mohou resortní školy využívat. V dubnu 2004 se pro učitele SPŠ uskutečnila instruktivně metodické školení na téma *Lidská práva a policejní práce ve vztahu k menšinám*,
- v druhém pololetí roku 2004 a na počátku roku 2005 proběhne projekt *Strategy on Policing Minorities - Twinning Light* s Holandským centrem pro zahraniční policejní spolupráci. V rámci projektu se uskuteční 4 semináře pro policisty (řadové policisty z různých služeb a policejní management) a 1 studijní cesta do Holandska. Tematicky bude zaměřen na policejní etiku, práci s menšinami, přijímání příslušníků menšin k policii, preventivní policejní přístupy, způsoby spolupráce s nevládními organizacemi, strategie a trendy v práci s minoritami v policejních sborech evropských států atp.,
- v průběhu roku 2004 bude zpracována příručka *Policista v multikulturním prostředí*, která bude přílohou k chystanému Etickému kodexu policie. Příručka bude poskytovat policistům základní informace o nejpočetnějších národnostních a etnických menšinách žijících v České republice, o jejich náboženských a kulturních odlišnostech, zvycích a tradicích. Bude zpracována s ohledem na potřeby policejní praxe. Příručku připravuje odbor bezpečnostní politiky MV a bude vydána na přelomu let 2004/2005.

Realizován byl také pilotní projekt *Asistent Policie ČR pro potírání lichvy v sociálně vyloučených romských komunitách*, který probíhal při Policii České republiky správě Severomoravského kraje a byl úzce propojen s činností policejní pracovní skupiny pro potírání lichvy. Stručné hodnocení tohoto projektu obsahuje *Zpráva o výsledcích činnosti pracovního týmu pro potírání lichvy v sociálně vyloučených romských komunitách*, kterou vzala vláda na vědomí usnesením ze dne 10. března 2004 č. 218.

V rámci Policie České republiky byly ustaveni dva styční důstojníci pro menšiny při dvou krajských policejních správách, implementován je i Plán činnosti Policie České republiky ve vztahu k národnostním a etnickým menšinám.

75. Zásadní význam pro zkvalitnění vzdělávání v oblasti minorit má projekt realizovaný s Nizozemským helsinským výborem *Zařazení lidských práv, respektu k menšinám a jejich ochrany a profesní etiky do výcviku české policie a práce Policie České republiky*, který byl zahájen v roce 2003. Součástí projektu je vybudování *Střediska pro lidská práva a profesní etiku* jako expertního centra pro potřeby Policie České republiky v oblasti lidských práv, práv menšin a jejich ochrany a profesní etiky. Zaměřuje se na lepší zařazení lidských práv a

profesní etiky do práce Policie České republiky prostřednictvím základního a dalšího vzdělávání a na praktické uplatnění mezinárodních a národních norem v práci české policie a profesním výcviku. Vzdělávací programy jsou zaměřeny nejen na řadové policisty, ale i na střední a vyšší management, na prosazování změn v policejní praxi. Dále se Středisko věnuje publikační činnosti, tvorbě nových výukových materiálů, navazování spolupráce s nevládními organizacemi a zvyšování úrovně znalostí Policie České republiky v oblasti lidských práv.

76. V letech 1999 –2003 vydalo Ministerstvo vnitra řadu publikací zabývajících se danou tematikou: *Policie a lidská práva* (Praha 2000), *Policie a sociální radikalismus* (2001), *Dodržování lidských práv orgány činnými v trestním řízení* (Amnesty International, 2002), *Chránit a sloužit* (2003), *Policie v multikulturní společnosti* (Praha 2003), *Průvodce rasistickou a extremistickou symbolikou* (Praha 2003).

Článek 7

77. Podle platné právní úpravy o sdružování⁵⁵⁾ zřizují příslušníci národnostních menšin bez omezení své organizace - občanská sdružení, která rozvíjejí činnost jako nestátní neziskové organizace národnostních menšin. Příslušníci národnostních menšin mají možnost využít při zřizování svých organizací také zákon o obecně prospěšných společnostech,⁵⁶⁾ resp. zákon o nadacích a nadačních fondech.⁵⁷⁾ Současná podoba zákona o sdružování není již vyhovující, zvláště z hlediska rozlišování podmínek sdružování občanů České republiky a osob s trvalým pobytem na území České republiky. V plánu legislativních prací Ministerstva vnitra na první pololetí 2004 je proto zařazen úkol připravit návrh novely zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů.

78. Podle registrace Ministerstva vnitra byl k 31. prosinci 2003 počet občanských sdružení, která si ve stanovách vytyčují působnost jako organizace příslušníků národnostních menšin či organizace působící ve prospěch národnostních menšin, celkem 538. Nejpočetnější skupiny organizací představují sdružení romská (375), německá (55), polská (27) a slovenská (22). V prostředí ostatních národnostních menšin působí sice nižší počet občanských sdružení, ale obecně platí, že aktivní činnost vyvíjí pouze asi třetina registrovaných organizací. O míře zájmu příslušníků národnostních menšin o budování formálních i neformálních organizačních struktur svědčí skutečnost, že každý rok přibývá desítka nových organizací. Existují také organizace s kolektivním členstvím v rámci vlastní menšiny, ale rovněž i společná organizace více národnostních menšin - Asociace národnostních sdružení, jejímiž členy jsou organizace německé, polské, romské, řecké, slovenské a ukrajinské menšiny.

79. Ve smyslu zákona o sdružování v politických stranách⁵⁸⁾ jsou v rejstříku politických stran a politických hnutí České republiky zapsány politické strany a hnutí s národnostním zaměřením: na jedné straně politické hnutí *Coexistentia*, na druhé straně romské politické strany a hnutí s výrazně proměnlivou scénou. Z desítky formálních a nefunkčních politických stran a hnutí Romů, založených v uplynulých letech, se v současnosti jako aktivnější politický subjekt prezentuje *Romská občanská iniciativa*. Jiné národnostní menšiny nemají v současnosti ambice vystupovat ve veřejném životě jako politické subjekty.

⁵⁵⁾ Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁶⁾ Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁷⁾ Zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.

⁵⁸⁾ Zákon č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů.

80. Zástupci politického hnutí *Coexistentia* vystupují především jako politická reprezentace polské národnostní menšiny, proto používají často polskou verzi názvu: *Coexistentia-Wspólnota*. Činnost tohoto politického subjektu se však vzhledem k omezené členské základně na celostátní politické scéně výrazněji neprojevuje, není parlamentní stranou. Odlišná situace je na úrovni komunální politiky. Konkrétně v oblasti Těšínského Slezska v Moravskoslezském kraji, kde je výraznější koncentrace polské národnostní menšiny, získali polští zástupci politického hnutí *Coexistentia-Wspólnota* v komunálních volbách v roce 2002 desítky mandátů.

81. Romské politické strany a hnutí se vzhledem k neúspěšným pokusům o samostatné prosazení ve volbách v minulých letech, v roce 2002 snažily v komunálních i parlamentních volbách o koaliční spolupráci se silnými politickými stranami pravicového i levicového zaměření. Většinové strany však nemají zájem o koaliční spolupráci s romskými subjekty. Důvodem jsou jednak výhrady proti některým romským předákům, ale hlavně obavy ze ztráty hlasů protiromsky naladěných voličů. Proto dochází pouze ke spolupráci s vytypovanými romskými jednotlivci. V parlamentních volbách 1998 tak například uspěla na kandidátce Unie svobody romská aktivistka Monika Horáková, která však již v parlamentních volbách 2002 nekandidovala. V roce 2002 se ale romští aktivisté uplatnili v komunálních volbách ve více regionech.

82. Někteří představitelé národnostních menšin negativně vnímají, že nemají své oficiální zástupce v Parlamentu České republiky. I když se několik zákonodárců hlásí k národnostním menšinám, jejich mandát vyplývá z členství v příslušných politických stranách.

Článek 8

83. Příslušníci národnostních menšin se hlásí k římskokatolické a řeckokatolické církvi, evangelickým denominacím, pravoslavné církvi či jiným náboženským společnostem. Z hlediska svědomí a vyznání jsou v životě národnostních menšin respektována práva na svobodu shromažďování a sdružování. V roce 2002 nabyl účinnosti nový zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společnostech (zákon o církvích a náboženských společnostech), který liberalizuje přístup početně malých církví a náboženských společností k získání postavení právnické osoby. Oproti předchozí právní úpravě, která vyžadovala pro zaregistrování církve prokázání 10 000 osob hlásících se k dané církvi, zákon nově stanoví, že Ministerstvo kultury jako orgán státní správy zaregistruje, při splnění zákonem stanovených podmínek, církev či náboženskou společnost, která prokáže, že se k ní hlásí 300 zletilých občanů České republiky nebo cizinců s trvalým pobytem v České republice. Nový zákon o církvích a náboženských společnostech je však zejména z hlediska vymezení náboženských společností jako právnických osob vnímán především představiteli římsko-katolické církve kontroverzně. Zákon byl též předmětem jednání Ústavního soudu dne 27. listopadu 2002, který zrušil ustanovení týkající se činnosti, struktury a financování církví a náboženských společností.⁵⁹⁾

84. Z hlediska národnostně menšinového či územního se zvláště vymezuje část věřících v rámci evangelických denominací. V oblasti Slezska působí Slezská evangelická církev augsburského vyznání s výraznějším zastoupením příslušníků polské národnostní menšiny a v Praze působí Slovenský evangelický sbor augsburského vyznání. Příslušníci rusínské národnostní menšiny se většinou hlásí k řeckokatolické církvi, příslušníci bulharské, ruské, ukrajinské a řecké národnostní menšiny k pravoslavné církvi.

⁵⁹⁾ Nález Ústavního soudu uveřejněn pod č. 4/2003 Sb., o návrhu skupiny senátorů na zrušení zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), nebo na zrušení některých ustanovení tohoto zákona.

85. Náboženský život příslušníků národnostních menšin není ze strany státu omezován. V případě příslušníků ukrajinské menšiny je ale od roku 2003 otevřená otázka registrace „Ukrajinské řeckokatolické církve v České republice“. Ministerstvo kultury totiž zamítlo žádost o registraci této církve mimo jiné s tím, že seznam předložený žadateli nedosáhl počtu 300 osob, a že s registrací autokefální ukrajinské řeckokatolické církve nesouhlasí Vatikán. Zástupci ukrajinské menšiny svou snahu obhajují obavou některých ukrajinských věřících ze ztráty vlastních náboženských tradic poté, co slovenský kněz Ladislav Hučko, nový apoštolský exarcha, přijal v Praze v roce 2003 biskupské svěcení, proti němuž část ukrajinských věřících protestovala. Je však zřejmé, že podle církevního práva nelze v katolické církvi provést registraci nové církve na základě požadavku skupiny soukromých osob. Stanovisko České biskupské konference potvrdilo, že snaha o registraci autokefální řeckokatolické církve nemá žádnou oporu v současném církevním právu, je tedy nelegální.

Článek 9

86. V oblasti hromadných informačních prostředků je otázka národnostních menšin obsažena v právních předpisech týkajících se veřejnoprávních médií. Aktuální legislativní úpravy: V roce 2002 byla přijata novela zákona, kterým se mění zákon o Českém rozhlasu,⁶⁰⁾ který nově definoval pojem „veřejná služba v oblasti rozhlasového vysílání“, obdobně, jako je definována „veřejná služba v oblasti televizního vysílání.“⁶¹⁾ Vymezení služby veřejnosti spočívá mj. ve vytváření a šíření programů a poskytování vyvážené nabídky pořadů pro všechny skupiny obyvatel, se zřetelem na jejich národnostní původ a národnostní totožnost, rozvíjení kulturní identity obyvatel České republiky, včetně příslušníků národnostních menšin.

87. Změna zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání⁶²⁾ přímo upravuje zákaz vysílat pořady podněcující k nenávisti nebo násilí proti skupině obyvatelstva na základě rasy, pohlaví, náboženství atd. Podle § 17 tohoto zákona je jedním z kritérií pro výběr uchazeče o licenci k vysílání přínos žadatele k zajištění rozvoje kultury národnostních, etnických a jiných menšin v České republice. Ustanovení § 31 pak provozovateli vysílání ze zákona ukládá povinnost sestavovat programovou skladbu tak, aby ve svém vysílání poskytoval vyváženou nabídku pro všechny obyvatele se zřetelem na jejich věk, pohlaví, barvu pleti, víru, náboženství, politické či jiné smýšlení, národnostní, etnický nebo sociální původ a příslušnost k menšině. V zájmu zajištění vyvážené nabídky programové skladby rozhlasového a televizního vysílání, s ohledem na rozvíjení kulturní identity příslušníků národnostních menšin, působí poradní sbor programového ředitele Českého rozhlasu pro národnostně menšinové vysílání. Členy tohoto orgánu jsou zástupci národnostních menšin, které navrhuje Rada pro menšiny. Podobně působí pracovní skupina zástupců národnostních menšin, navržená Radou pro menšiny, pro národnostně menšinové televizní vysílání. Ta spolupracuje hlavně s ostravským studiem České televize na vytváření programové skladby národnostně menšinového televizního vysílání, které má od roku 2003 ve svém programovém zaměření problematiku národnostních menšin.

88. Také změna zákona o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku⁶³⁾ obsahuje ochranná ustanovení, pokud jsou sdělením v periodickém tisku v souvislosti s etnickým nebo

⁶⁰⁾ Novela zákona č. 192/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu, ve znění pozdějších předpisů.

⁶¹⁾ § 2 zákona č. 483/1991 Sb., o České televizi, ve znění pozdějších předpisů.

⁶²⁾ Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, ve znění zákona č. 309/2002 Sb.

⁶³⁾ Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon), ve znění zákona č. 320/2002 Sb.

národnostním původem dotčeny fyzické osoby, jejich čest, důstojnost nebo soukromí. Platný zákon o rozhlasovém a televizním vysílání tuto ochranu již zajišťuje.

89. Právo rozšiřování a přijímání informací v mateřském jazyce uplatňují příslušníci národnostních menšin bez omezení podle zákona o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku. Organizace národnostních menšin vydávají desítky neperiodických i periodických tiskovin ve svých menšinových jazycích. Především vlastní periodický tisk je jednou z priorit v aktivitách národnostních menšin. Tato činnost je také významně podporována Ministerstvem kultury formou poskytování dotací ze státního rozpočtu v rámci dotačního programu zaměřeného na rozšiřování a přijímání informací v jazycích národnostních menšin či v převážné míře v jazycích národnostních menšin:

Periodický tisk menšiny	1999 (Kč)	2000 (Kč)	2001 (Kč)	2002 (Kč)	2003 (Kč)
bulharské	-	-	-	574 000	550 000
chorvatské ⁶⁴⁾	-	-	-	-	-
maďarské	1 100 000	1 100 000	1 135 000	1 135 000	1 135 000
německé	4 600 000	4 400 000	4 438 000	4 300 000	4 100 000
polské	6 890 000	6 800 000	7 316 000	7 316 000	7 431 000
romské	5 750 000	5 900 000	6 380 000	6 380 000	5 142 000 ⁶⁵⁾
rusínské	-	-	-	-	38 000
ruské	-	-	-	574 000	574 000
řecké	-	-	230 000	-	-
slovenské	8 500 000	8 500 000	8 908 000	8 908 000	8 940 000
ukrajinské	576 000	576 000	650 000	650 000	720 000
židovská komunita	-	-	400 000	-	400 000
Celkem	27 416 000	27 276 000	29 457 000	29 837 000	29 030 000

Konkrétně jde o periodika

- polské menšiny: denní tisk (obdeník) *Głos Ludu - Gazeta Polaków w Republice Czeskiej*, dvoutýdeník *Nasza Gazetka*, měsíčníky *Zwrot* a *Kurier Praski*,
- romské menšiny: původně týdeník *Romano kurko* (vydáván do roku 2002), dvoutýdeník *Romano hangos*, měsíčníky *Amaro gendalos* (vydáván do roku 2003), *Romano vodi* (vydáván od roku 2003) a *Kereka*,
- německé menšiny: dvoutýdeníky *Landes-Zeitung* a *Prager Volkszeitung*,
- slovenské menšiny: měsíčníky *Listy*, *Slovenské dotyky* a *Korene*,
- bulharské menšiny: měsíčníky *Roden glas* a *Balgary* (vydávány nepravidelně),
- ruské menšiny: měsíčníky *Vesti* (v roce 2002) a *Ruskoje slovo* (od roku 2003),
- řecké menšiny: měsíčník *Kalimera* (vydáván nepravidelně),
- maďarské menšiny: čtvrtletník *Prágai Tükör*,
- ukrajinské menšiny: čtvrtletník *Porohy*,
- rusínské menšiny: zpravodaj *Podkarpatská Rus*,
- židovské komunity: měsíčník *Hatikva* (vydáváný v roce 2001) a *Maskil* (v roce 2003).

⁶⁴⁾ O poskytnutí dotace na vydávání vlastního periodika nežádá. Prostřednictvím dotačního programu Ministerstva kultury, zaměřeného na podporu uchování a rozvoj kultury národnostních menšin je však podporováno vydávání zpravodaje *Slovanský jih*, který vydává Společnost přátel jižních Slovanů v České republice.

⁶⁵⁾ Částka 1 000 tis. Kč na vydávání časopisu pro děti *Kereka* byla poskytnuta z rozpočtové kapitoly Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (v tabulce ani součtu proto nefiguruje).

90. Užívání jazyka příslušníků národnostních menšin ve vysílání veřejnoprávní České televize se doposud uplatňuje pouze v omezené míře. Současnou úroveň prezentace života a kultury národnostních menšin ve vysílání České televize hodnotí zástupci národnostních menšin velmi negativně. Rada pro menšiny se proto opakovaně zabývala podněty ke zlepšení a zefektivnění spolupráce České televize s národnostními menšinami. Pozitivní změna nastala v roce 2003, kdy od 1. září začalo pravidelné vysílání ostravského studia České televize zpravodajsko-publicistického týdeníku v polském menšinovém jazyce a od 1. ledna 2004 národnostně menšinového publicisticko-dokumentárního magazínu *Babylon*, zaměřeného na problematiku všech národnostních menšin, žijících v České republice. V dramaturgické programové skladbě České televize současně pokračuje vysílání multietnický zaměřených cyklů *Svět bez hranic* a *Velký vůz*, které informují také o životě národnostních menšin v České republice.

91. Ve vysílání veřejnoprávního Českého rozhlasu je užívání jazyka národnostních menšin vázáno na pořady připravované menšinovými redakcemi (německou, polskou, romskou a slovenskou). Otázkou je míra vyváženosti užívání jazyka příslušných menšin. Podle zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání⁶⁶⁾ je povinností provozovatele vysílání sestavovat programovou skladbu tak, aby poskytoval vyváženou nabídku pro všechny obyvatele se zřetelem na jejich věk, pohlaví, barvu pleti, víru, náboženství, politické či jiné smýšlení, národnostní, etnický nebo sociální původ a příslušnost k menšině (viz bod 87).

92. V rámci podpory uchování a rozvoje menšinových kultur je významným počinem připravovaný návrh zákona o zřízení Muzea romské kultury v Brně jako státní příspěvkové organizace.⁶⁷⁾ Návrh zákona řeší transformaci stávajícího spolkového Muzea romské kultury do podoby státní příspěvkové organizace, zřizované Ministerstvem kultury v zájmu systémového zajištění dalšího fungování této instituce. Předpokládá se, že legislativní proces k návrhu tohoto zákona bude ukončen v prvním pololetí 2004 tak, aby nová instituce mohla plnohodnotně fungovat od roku 2005.

Článek 10

93. Právo národnostních a etnických menšin užívat svého jazyka v úředním styku je primárně založeno v ústavní rovině čl. 25 odst. 2 písm. b) Listiny. Právní předpisy České republiky přitom nedefinují explicitně úřední jazyk, nicméně stanovují, že v úředním styku se používá čeština, přičemž možnost užívání menšinových jazyků stanoví příslušné oborové zákony. Otázku užívání jazyka v úředním styku by měl řešit především zákon o správním řízení (správní řád),⁶⁸⁾ ten ovšem právo na užívání jazyka národnostních menšin v řízení před správními orgány nestanoví. Tento nedostatek napravuje vládní návrh nového správního řádu, jehož legislativní proces ovšem není doposud ukončen (dne 23. března 2004 s ním vyslovila souhlas Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky). V návrhu tohoto nového zákona se mj. stanoví, že občan České republiky hlásící se k národnostní menšině, která tradičně a dlouhodobě žije na území České republiky,⁶⁹⁾ má před správním orgánem právo činit podání a jednat v jazyce své národnostní menšiny. Nemá-li správní orgán úřední osobu znalou jazyka národnostní menšiny, obstará si občan tlumočníka zapsaného v seznamu tlumočnicků. Náklady

⁶⁶⁾ Viz § 31 odst. 4 zákona č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně některých dalších zákonů.

⁶⁷⁾ Na základě úkolu usnesení vlády ze dne 6. srpna 2003 č. 822, ke Zprávě o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2003, překladatelem návrhu zákona je ministr kultury ve spolupráci s místopředsedou vlády pro výzkum a vývoj, lidská práva a lidské zdroje a předsedou Rady pro menšiny.

⁶⁸⁾ Zákon č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád), ve znění pozdějších předpisů

⁶⁹⁾ Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 320/2002 Sb.

tlumočení a náklady na pořízení překladu v tomto případě nese správní orgán. Návrh správního řádu také stanoví, že týká-li se veřejná vyhláška záležitostí práv příslušníků národnostních menšin a je-li ve správním obvodu správního orgánu zřízen výbor pro národnostní menšiny nebo jiný orgán pro záležitosti národnostních menšin, veřejnou vyhlášku správní orgán uveřejní též v jazyce příslušné národnostní menšiny. Návrh nového zákona o správním řízení rovněž stanoví, že náklady na překlad veřejnoprávní smlouvy hradí správní orgán za podmínky, že takový překlad správní orgán vyžaduje a že se veřejnoprávní smlouva týká záležitostí příslušníků národnostních menšin.

94. Podle stávajících platných právních předpisů je uplatnění práva užívání jazyka národnostní menšiny v úředním styku rozdílné v soudním řízení, ve správním řízení, ve věcech volebních či na veřejnosti vůbec, konkrétně:

a) Užívání mateřského jazyka každé osoby v soudním řízení upravuje občanský soudní řád,⁷⁰⁾ zákon o soudech a soudcích,⁷¹⁾ zákon o Ústavním soudu,⁷²⁾ zákon o trestním řízení soudním.⁷³⁾ Podle § 2 odst. 14 trestního řádu je každý, kdo prohlásí, že neovládá český jazyk, oprávněn užívat před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka nebo jazyka, o kterém uvede, že jej ovládá. Podle novely trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb., účinné od 1. ledna 2002, jsou nově přesněji upraveny podmínky užívání mateřského jazyka v trestním řízení. Ustanovení § 28 trestního řádu pak upravuje otázku přibrání tlumočnicka.

b) Ve správním řízení upravuje právo užívání mateřského jazyka zákon o účetnictví,⁷⁴⁾ v ustanovení § 12 zákon možnost užívání cizího jazyka při vyhotovení účetních dokladů; ustanovení § 46a) zákona o loteriích a jiných podobných hrách,⁷⁵⁾ upravuje možnost, aby příslušník národnostní menšiny jednal v mateřském jazyce před povolujícím orgánem státního dozoru za účasti tlumočnicka, kterého si obstará; ustanovení § 3 zákona o správě daní a poplatků,⁷⁶⁾ umožňuje občanům příslušejícím k národnostním menšinám, aby jednali před správcem daně v mateřském jazyce. Užívání mateřského jazyka ve správním řízení před živnostenským úřadem vyplývá z ustanovení zákona o živnostenském podnikání.⁷⁷⁾

c) Užívání jazyka národnostní menšiny ve věcech volebních stanoví zákon o volbách do zastupitelstev obcí.⁷⁸⁾ Pokud se v obci zřizuje výbor pro národnostní menšiny podle zákona o obcích, vzniká povinnost informovat o době a místu konání voleb v obci a dále též o povinnosti prokázat při hlasování totožnost a státní občanství i v jazyce příslušné národnostní menšiny. Analogický postup stanoví § 27 odst. 3 zákona č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, ustanovení § 15 odst. 4 zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů a ustanovení § 32 odst. 4 zákona č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu a o změně některých zákonů. Dále ustanovení § 21 odst. 4 zákona č. 114/2003 Sb., o provádění referenda o přistoupení

⁷⁰⁾ § 18 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁷¹⁾ § 7 zákona č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů.

⁷²⁾ § 33 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

⁷³⁾ § 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁴⁾ § 4 zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁵⁾ § 46a) zákona č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění zákona č. 63/1999 Sb.

⁷⁶⁾ § 3 zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁷⁾ § 71 odst. 3 zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenského zákona) ve znění pozdějších předpisů. Dikce ustanovení zní: „Občané České republiky příslušející k národnostním a etnickým menšinám mohou jednat před živnostenským úřadem ve svém jazyce, musí si však na náklady živnostenského úřadu obstarat tlumočnicka zapsaného v seznamu tlumočnicků“.

⁷⁸⁾ § 29 odst. 3 zákona č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů.

České republiky k Evropské unii a o změně některých zákonů (zákon o provádění referenda) stanoví, že v obci, v jejímž územním obvodu žije podle posledního sčítání lidu alespoň 10 % občanů hlásících se k národnosti jiné než české, a ve které se zřizuje výbor pro národnostní menšiny podle zákona o obcích, se oznámení zveřejní i v jazyce příslušné národnostní menšiny.

Článek 11

95. Každý příslušník národnostní menšiny má právo používat své jméno (křestní jména) a příjmení v menšinovém jazyce způsobem odpovídajícím jazykovému úzu mateřského jazyka. Toto právo stanoví § 7 menšinového zákona za podmínek stanovených zákonem o matrikách.⁷⁹⁾ Jde mj. o zápis příjmení žen v nepřechýlené podobě, stejně jako o změny provedených zápisů podle zásad české mluvnice na příjmení v nepřechýlené podobě.

96. Platná úprava zákona o matrikách, s ohledem na účinnost jeho poslední novely (zákon č. 165/2004 Sb.), v § 69 pro matriční praxi stanoví, že při zápisu uzavření manželství lze na základě žádosti ženy, již se uzavření manželství týká, uvést v matriční knize příjmení, které bude po uzavření manželství užívat, v mužském tvaru, jde-li o a) cizinku, b) státní občanku České republiky, která má nebo bude mít trvalý pobyt v cizině, c) státní občanku České republiky, jejíž manžel je cizinec, d) státní občanku České republiky, která je jiné než české národnosti. Podobný postup lze uplatnit při zápisu narození dítěte na základě žádosti rodičů, tj. příjmení dítěte ženského pohlaví v mužském tvaru, je-li dítě cizincem nebo státním občanem České republiky jiné než české národnosti nebo pokud jeden z rodičů je cizincem. Jde-li o dítě starší 15 let, připojí se k žádosti jeho souhlas, bez něhož nemůže ke změně tvaru příjmení dojít.

O zápis příjmení v mužském tvaru může požádat občanka České republiky nebo zákonní zástupci nezletilé občanky České republiky, která nemá českou národnost, a která učiní prohlášení o příslušnosti k národnostní menšině v České republice, a z tohoto důvodu žádá o zápis svého příjmení v nepřechýlené podobě, tj. v mužském tvaru. Po provedení dodatečného záznamu do příslušné matriční knihy matriční úřad vystaví nový matriční doklad (rodný, popř. oddací list) a do poznámky vyznačí, od kdy nositelka užívá své příjmení v mužském tvaru. Za provedení tohoto úkonu se nevybírá správní poplatek.

97. I když příslušníci národnostních menšin uvítali nový matriční zákon, zástupci polské a německé národnostní menšiny hodnotí negativně správní postup, který je podle jejich názoru obdobný jako v případě každého občana. Stávající zákon o matrikách také neumožňuje, aby se na žádost fyzické osoby ve výpisu z matriční knihy uvedlo její jméno, popřípadě jména, v její mateřštině, pokud tato byla v matriční knize zapsána v českém jazyce. Zákon neobsahuje ani zvláštní úpravu pro uvádění (transkripci) jmen příslušníků národnostních menšin.

98. V obci obývané příslušníky národnostních menšin se název obce, jejích částí, ulic a jiných veřejných prostranství a označení budov státních orgánů a územních samosprávných celků uvádějí též v jazyce národnostní menšiny, jestliže se podle posledního sčítání lidu hlásilo k této národnosti alespoň 10 % občanů obce a jestliže o to požádalo peticí nejméně 40 % zletilých občanů hlásících se k této národnostní menšině.⁸⁰⁾ Právo na označení názvů obcí, jejích částí, ulic a jiných prostranství a označení budov v jazyce národnostní menšiny se po posledním sčítání lidu roku 2001 začalo v praxi uplatňovat pouze v případě kompaktního

⁷⁹⁾ Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁰⁾ § 29 odst. 2 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění zákona č. 273/2001 Sb.

usídlení polské menšiny v oblasti Těšínského Slezska v Moravskoslezském kraji. Na přelomu let 2003-2004 byly zákonem stanovené podmínky pro dvojjazyčné česko-polské názvy obcí splněny ve třech obcích (Chotěbuz, Petrovice a Návsí), další jsou připravovány.

99. Orgány samosprávy však přistupují k zavedení dvojjazyčných ukazatelů při vjezdu a výjezdu z obcí, jejich částí, ulic a jiných veřejných prostranství zdrženlivě. Příslušníci polské národnostní menšiny používají přitom polské názvy obcí běžně v periodickém i neperiodickém tisku, médiích či ve styku s orgány veřejné moci. Česká většinová společnost vnímá ovšem možnost umístění dvojjazyčných česko-polských názvů obcí rezervovaně, až negativně. I když doposud (od druhé světové války) byly v místech s výraznějším zastoupením příslušníků polské menšiny označovány také v polském jazyce obchody, budovy orgánů veřejné správy či jiné instituce, názvy obcí a veřejných prostranství zůstávaly označeny pouze v českém jazyce. Jde tedy o průlomovou změnu od druhé světové války, kdy polský menšinový jazyk má být oficiálně uveden na tabulích označujících názvy obcí. Vzhledem k historickým reminiscencím česko-polských vztahů v oblasti Těšínského Slezska (problémy v letech 1918-1920 při stanovení politické hranice, polská anexe území v roce 1938 i vývoj česko-polských vztahů po druhé světové válce), vnímá česká většinová společnost možnost dvojjazyčného označení obcí v převážné míře negativně.

100. V případě rozptýleného usídlení německé národnostní menšiny nejsou v jednotlivých lokalitách naplněny zákonné podmínky pro zavedení dvojjazyčných česko-německých názvů obcí. Nicméně v německém menšinovém tisku jsou běžně používány německé názvy obcí v oblastech historického usídlení německé menšiny. Otázka používání česko-německých názvů obcí v místech do druhé světové války kompaktního německého usídlení se v současnosti objevuje jako zpolitizovaný problém. Zástupci německé národnostní menšiny přitom deklarují požadavek, aby se dvojjazyčné česko-německé názvy užívaly v místech historického usídlení německé menšiny na kulturních památkách či jiných pamětihodnostech, jako důkaz uchování historických tradic německé menšiny.

Článek 12

101. I když jsou opatření na podporu znalosti kultury, historie a jazyka národnostních menšin obsažena v koncepčních materiálech resortu školství, mládeže a tělovýchovy, v systému vzdělávání přetrvávají nedostatky. O jejich odstranění usiluje reforma školství zavedením multikulturního vzdělávání. Základním cílem je zajistit respekt a ochranu menšin především tím, že jim bude umožněno získat odpovídající vzdělání, a tím i postavení ve společnosti. Prvky multikulturní výchovy by měly prostoupit celý vzdělávací proces a nejvíce se projevit ve vytváření kooperativních a komunikačních kompetencí dětí. Konečným cílem projektu je vytvoření a zavedení modelu multikulturního kurikula do systému vzdělávání v základní škole.

102. Projekt multikulturního vzdělávání byl zahájen v říjnu 2002. Délka projektu je stanovena na 16 měsíců. Realizační tým tvoří německý vzdělávací subjekt GET (German Education and Training) jako kontraktor a spoluřešiteli jsou české vysoké školy - Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, Fakulta sociálních studií Masarykovy university v Brně, Středisko pro výchovu k lidským právům Univerzity Karlovy v Praze a občanská sdružení Humanitas Profes a Partners Czech.

103. Výsledků projektu multikulturního vzdělávání bude použito v nově koncipovaném *Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání*. Účinnost celého systému multikulturního vzdělávání bude následně posouzena v rámci komplexních inspekcí prováděných Českou školní inspekcí. Cílem je:

- provést výzkum týkající se změn a postojů současné populace a získané poznatky využít při koncipování modelu multikulturního vzdělávacího kurikula;
- zpracovat návrh modelového kurikula a odzkoušet ho na 50 pilotních školách;
- vytvořit monitorovací a evaluační systém v oblasti základního vzdělávání;
- vytvořit školící manuál pro výcvik 50 školitelů-multiplikátorů (školitelé budou zejména pracovníci pedagogických center, vysokoškolské učitelé a zastoupení budou i pedagogové z profesních sdružení učitelů);
- zajistit výcvik 50 školitelů-multiplikátorů, kteří budou vyškoleni pro práci s modelovým kurikulem pro základní školy;
- vyškolit 2000 učitelů základních škol výše uvedenými školiteli-multiplikátory tak, aby dovedli pracovat ve škole s modelovým kurikulem a přizpůsobili výuku konkrétním potřebám.

Projekt realizují mezinárodní řešitelské týmy složené z českých a zahraničních odborníků na danou problematiku. Mezinárodní spolupráce napomáhá prolínání zkušeností s řešením problematiky v České republice s pozitivními zkušenostmi a úspěšným řešením těchto otázek v zahraničí.

104. Významným přínosem je uskutečnění projektu *Podpora integrace Romů*, finančně podpořeného z programu Phare a dotací Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, který byl zahájen v listopadu 2002 a je zaměřen na plošné vzdělávání učitelů, ředitelů škol a pedagogických asistentů základních škol a přípravných tříd v multikulturní tematice a vytváření specifických podmínek pro vzdělávání romských žáků. Je tedy určen pedagogickým pracovníkům, ale v konečném důsledku bude ovlivňovat jejich žáky. Projekt je realizován ve třech oblastech:

- a) zmapování situace ve vzdělávání Romů v základním školství,
- b) vytvoření učebních materiálů a plánů zaměřených na zlepšení vzdělávání romských žáků,
- c) školení učitelů a pedagogických asistentů, kteří vzdělávají romské žáky.

Jedním z výstupů projektu bylo zpracování Manuálu pro školení pedagogických pracovníků (2002). Postup předpokládá vyškolení celkem 500 učitelů a 100 vychovatelů-asistentů učitelů.

105. V rámci projektu *Podpora integrace Romů* začal resort školství, mládeže a tělovýchovy uskutečňovat od roku 2002 také projekt podpory vybavení přípravných tříd, který je zaměřen na vytvoření příznivých materiálních podmínek pro činnost přípravných tříd. Cílem tohoto sub-projektu je dosažení stavu, kdy by ve všech přípravných třídách, mateřských, základních i zvláštních škol, bylo vytvořeno takové materiální prostředí, které umožní naplňovat cíle dané *Rámcovým programem předškolního vzdělávání*. Jde o zajištění jedné ze tří klíčových podmínek pro efektivitu vzdělávání s ohledem na prostředí, pedagogy a osnovy kurikula.

106. Resort školství podporuje formou dotací programy celé řady občanských sdružení. Programy podpory jsou financovány jednak přímo ze zdrojů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, jednak z veřejných rozpočtů účelově převedeny na resort školství. Program je koncipován do tří tematických okruhů: *Program multikulturní výchovy*, *Program podpory vzdělávání v jazycích národnostních menšin* a *Program integrace Romů/Reforma multikulturního vzdělávání*.

- V *Programu podpory vzdělávání v jazycích národnostních menšin* bylo v roce 2003 podpořeno celkem 48 projektů a finančně dotováno částkou ve výši 8 177 650 Kč.
- *Program podpory vzdělávání v jazycích národnostních menšin a multikulturní výchovy* je určen všem národnostním menšinám žijícím v České republice. Cílem dotačního programu je posilování vědomí obecné lidské sounáležitosti a kultury jiných národů, výchova k vzájemné toleranci a proti rasismu a xenofobii.
- *Program státní podpory práce s dětmi a mládeží pro nestátní neziskové organizace*: 9 romských občanských sdružení obdrželo na svoji činnost dotaci ve výši 1 100 tis. Kč a

dalších 7 sdružení, která pracují s národnostními menšinami, dotaci ve výši 3 000 tis. Kč. Převážná část finančních prostředků byla účelově přidělena na volnočasové aktivity, jako např. na činnost v zájmových útvarech, letní tábory, víkendové pobyty, materiální vybavení pro volný čas.

- V souladu s nařízením vlády č. 98/2002 Sb., byl vyhlášen *Program podpory integrace romské komunity*, jenž je zaměřen na aktivity vzdělávání, multietnické kulturní akce, oblast sociálně patologických jevů, na aktivity volného času, letní a zimní tábory, víkendové pobyty, výlety, sportovní aktivity apod. V roce 2003 bylo podpořeno 49 projektů a dotováno ve výši 6 000 tis. Kč.
- *Program podpora romských žáků středních škol* (například v prvním pololetí 2003 bylo podpořeno 1 136 studentů v celkové výši 5 250 tis. Kč, ve druhém pololetí 2003 celkem 1443 studentů v celkové výši 4 745 tis. Kč).
- Rozšiřování sítě přípravných tříd a jejich vybavování (v současnosti jde o 117 tříd s 350 asistenty) cca 40 000 tis. Kč.
- Specifická dotace pro Romy - převodem do kapitoly Ministerstva kultury podpořilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy částkou 1 000 tis. Kč na vydávání časopisu *Kereka*, romského časopisu pro děti a částkou 1 100 tis. Kč na činnost Muzea romské kultury v Brně.

107. V roce 2002 zpracoval resort školství *Návrh řešení problematiky vzdělávání dětí romské menšiny či jiných menšin prostřednictvím jejich zvláštní přípravy a pozitivních opatření*,⁸¹⁾ ve smyslu koncepce integrace romské komunity v oblasti vzdělávání. Materiál popisuje jednotlivé části vzdělávacího systému České republiky, hodnotí dosažené výsledky a poukazuje na překážky, které stojí v cestě dalšímu zlepšování situace v této oblasti.

Jedním z hlavních problémů při zahajování školní docházky je nedostatečná úroveň zvládnutí českého jazyka ze strany romských dětí. Vzhledem k tomu, že se nedařilo řešit problematiku systémově, přistoupil resort školství k nesystémovému, ale jedině možnému a velmi úspěšnému řešení. Jako konkrétní vyrovnávací postup jsou již od školního roku 1997/98 zřizovány přípravné třídy pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí.

108. Významným pomocníkem ve výuce romských žáků jsou vychovatelé-asistenti učitele,⁸²⁾ kteří pomáhají předcházet adaptačním a komunikačním obtížím a dalším výchovně vzdělávacím problémům romských žáků. Jde v naprosté většině o lidi z prostředí romské komunity, kteří jsou pro děti nejen podporou, ale i významným pozitivním vzorem. V současnosti pracuje ve školách a školských zařízeních celkem 312 vychovatelů-asistentů učitele. V dalších letech lze očekávat nárůst jejich počtu. Resort školství poskytuje asistentům systematickou dlouhodobou podporu, především zapojením do systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Vzdělávání pro výše uvedené asistenty organizují též pedagogická centra a nestátní vzdělávací organizace s akreditací Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

109. Hlavní výtkou, která je adresována České republice ze strany zahraničních institucí i domácích aktivistů, je nepřiměřený počet romských žáků zařazených do vzdělávání ve zvláštních školách. Proto resort školství zadal v roce 1999 obecně prospěšné společnosti Step by Step Česká republika experiment *Reintegrace romských žáků zvláštních škol do škol základních*. Experiment byl v listopadu 2002 po třech letech komplexně vyhodnocen. Poznatky jsou využívány při přípravě nových koncepčních materiálů.

⁸¹⁾ Návrh schválen usnesením vlády České republiky ze dne 17. dubna 2002 č. 394, o řešení problému vzdělávání dětí romské menšiny či jiných menšin prostřednictvím jejich zvláštní přípravy a pozitivních opatření.

⁸²⁾ Zřizování funkcí vychovatelů-asistentů učitele probíhá podle Metodického pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, čj.: 25484/2000.

110. Významným článkem vyrovnávacích postupů je přímá podpora škol s vysokým procentem romských žáků. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy na základě žádosti školy a s doporučením zřizovatele a krajského úřadu, uděluje výjimky z počtu žáků ve školách s převahou dětí romské komunity, kde je potřeba intenzivnějšího vzdělávání a individuálního přístupu k romským žákům. O uvedenou výjimku dosud požádaly jen tři základní školy (Základní škola Chánov, Základní škola Havlíčkovo nám. v Praze 3 a Základní škola Ústí nad Labem - Předlice). Tuto možnost přitom mohou využít všechny školy, které romští žáci navštěvují.

111. Od září 2002 je v šesti základních školách, v lokalitách s výrazným zastoupením romského etnika, realizován ve spolupráci s občanským sdružením Liga komunitních škol experimentální projekt školy s celodenním programem (kompletní celodenní provoz školy a školského zařízení včetně stravování a zřízení tzv. klubu matek). Jedná se o formu experimentálního ověřování po dobu dvou let ve školním roce 2002/03 a 2003/04. Budou též vytvořeny podmínky pro možnost poskytování bezplatného stravování některých žáků.

112. V Rámcovém vzdělávacím programu (dále jen „RVP“) pro základní vzdělávání, který je v současné době ve fázi ověřování, je náležitě zohledněna kulturní identita romských dětí, stejně jako dětí jiných národností. Úsilí škol o kvalitní vzdělávání romských žáků snižuje však často nedbalá docházka do školy, časté absence, zejména u žáků druhého stupně.

113. Na základě novely školského zákona⁸³⁾ je umožněno osobám, které nezískaly základní vzdělání, tedy absolventům zvláštních škol, pomocných škol a žákům základních škol, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než devátém ročníku, získat základní vzdělání po absolvování kurzů organizovaných při základních školách, zvláštních školách, pomocných školách nebo středních školách.

114. Pozitivní výsledky lze uvést v oblasti středoškolského vzdělávání. V roce 1998 bylo zahájeno na Evangelické akademii, Vyšší odborné škole sociálně právní a Střední sociální škole v Praze 4 experimentální ověřování pětiletého dálkového studia v oboru Sociální činnost v prostředí etnických minorit.⁸⁴⁾ Cílem studijního oboru je připravit dospělé Romy pro práci poradců a asistentů v orgánech veřejné správy; někteří nacházejí uplatnění i jako romští asistenti ve školách. V červnu 2002 vykonalo maturitní zkoušku prvních 26 absolventů tohoto oboru. V současné době se výsledky experimentu vyhodnocují a předpokládá se, že od školního roku 2003/2004 bude studijní obor zařazen jako standardní do soustavy oborů středních škol.

115. V roce 1998 vznikla soukromá Romska střední škola sociální v Kolíně. Ve škole se vyučuje studijní obor *Sociální péče – sociální činnost pro etnické skupiny*. Absolventi získají úplné střední odborné vzdělání a mohou se uplatnit v orgánech veřejné správy, ale i v sociálních, popř. školských institucích s větším počtem příslušníků romských dětí. V červnu 2002 ukončilo úspěšně studium prvních 25 absolventů. Deset absolventů bylo přijato na vysokou školu, jeden na vyšší odbornou školu a jeden studuje na vysoké škole v Norsku.

116. Resort školství zahájil v roce 2002 v rámci programu Phare-NUTS vzdělávací program pro romské asistenty, který jim má umožnit získat úplné střední odborné vzdělání a odbornou a pedagogickou způsobilost. Projekt *Posun (Pomožme školám učit nově)* připravila Vyšší odborná škola sociálně právní, Střední pedagogická škola a Obchodní akademie v Mostě. Jde o nový školní vzdělávací program pro romské asistenty, který jim umožní získat úplné střední odborné vzdělání a pedagogickou kvalifikaci.

⁸³⁾ Zákon č. 19/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon).

⁸⁴⁾ Rozhodnutí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č.j. 17 929/98-23 ze dne 20. dubna 1998.

117. V roce 2002 byla zařazena do sítě škol Církevní husitská základní umělecká škola Harmonie, o.p.s. v Praze 6.⁸⁵⁾ Škola je finančně podporována Ministerstvem školství. Ve škole studuje čtyřicet žáků, personálně je zajištěna pěti pedagogy (z toho je jeden pedagog romské národnosti a jeden romský asistent).

Článek 13

118. Příslušníci národnostních menšin mohou zřizovat bez omezení vlastní soukromá vzdělávací zařízení a žádat o jejich zařazení do sítě škol, předškolních a školských zařízení, za stejných podmínek jako ostatní občané. Právo na zřizování soukromých škol s vyučovacím jazykem národnostní menšiny nebo s výukou jazyka národnostní menšiny jako vyučovacího předmětu explicitně stanoví § 11 menšinového zákona. Toto legislativní opatření využívají příslušníci německé menšiny a o zřízení nového školského zařízení usilují příslušníci ruské menšiny.

119. V roce 1996 zařadilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy do sítě škol Soukromou základní školu německo-českého porozumění a První gymnázium Thomase Manna v Praze. Resort školství poskytuje škole 100 % resp. 90 % státní dotaci. V roce 1997 zahájila činnost Základní škola Bernarda Bolzana v Táboře. Škola je zařazena do sítě škol a je dotována z 60 % financemi ze státního rozpočtu. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy podpořilo též vznik bilingvních česko-německých gymnázií v Praze a v Liberci.

120. Významný přínos v oblasti vzdělávání obecně přináší program Česko-německého Fondu budoucnosti *Výměny mládeže – Německo*. V roce 2001 se uskutečnilo 55 projektů. Mezi další významné vzdělávací aktivity německé národnostní menšiny patří i síť čtrnácti regionálních setkávacích středisek - *Begegnungszentren* (v Brně, Havířově, Hlučíně, Horním Slavkově, Chebu, Chomutově, Kravařích, Liberci, Moravské Třebové, Opavě, Plzni, Smržovce, Šumperku a Trutnově), jejichž činnost je plně financována Spolkovou republikou Německo.

Článek 14

121. Vzdělávání žáků příslušejících k národnostním menšinám v mateřském jazyce stanoví platné znění školského zákona (§ 3). Tato právní úprava je v současnosti zjevně nedostačující a je také předmětem kritiky zástupců národnostních menšin, kteří konkrétně požadují snížení počtu žáků ve třídě či škole s vyučovacím jazykem národnostní menšiny, možnost zavedení dvojjazyčného vzdělávání v rámci školního vzdělávacího programu u vybraných předmětů nebo jejich částí apod.

Aktuální změny v oblasti národnostně menšinového vzdělávání, odpovídající potřebám menšinového školství, jsou závislé na přijetí nové legislativní úpravy. Vládní návrh na vydání nového zákona o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), obsahuje podrobnější úpravu podmínek národnostně menšinového vzdělávání. Návrh tohoto zákona je předložen Parlamentu České republiky a časový harmonogram legislativního procesu předpokládá, že zákon by měl vstoupit v účinnost od 1. září 2004 s výjimkou některých ustanovení. Pokud bude tento návrh schválen, budou v souladu s ním připravovány další navazující právní předpisy. V návrhu zákona je deklarován rovný přístup všech osob ke vzdělávání a respektování individuálních potřeb jednotlivců při vzdělávání. Zákon obsahuje speciální ustanovení ke vzdělávání příslušníků národnostních menšin v mateřském jazyce, k vyučování náboženství a ke vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a mimořádně nadaných žáků. Jsou zde nově zahrnuty také zásady, na kterých je vzdělávání jako veřejná služba založeno (například rovnoprávný přístup ke vzdělávání, možnost vzdělávat se po dobu celého života) a obecné cíle vzdělávání.

⁸⁵⁾ Viz Rozhodnutí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č.j. 25112/02-22 - vzdělávací koncepce školy.

Návrh zákona nově pojímá také vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, tj. možnost zřizování přípravných tříd pro děti sociálně a komunikačně nezralé, s cílem napomoci vyrovnat jejich vývoj a umožnit jim pokračovat ve vzdělávání bez větších problémů společně s jejich vrstevníky. Zásadní systémovou změnou je zavádění nového pojetí maturitních zkoušek, které se dotýká v současnosti rovněž národnostně menšinového vzdělávání na středních školách s polským vyučovacím jazykem.

122. S účinností od 1. července 2002 vstoupil v platnost právní předpis o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních.⁸⁶⁾ Ten úzce souvisí se zákonem o rodině, s trestním zákonem, zákonem o sociálně právní ochraně dítěte, s občanským soudním řádem, občanským zákoníkem a s dalšími právními předpisy resortu práce a sociálních věcí, spravedlnosti, zdravotnictví a vnitra. Jeho aplikace se výrazně dotýká sociálně vyloučených dětí v sociokulturně znevýhodněném prostředí.

123. Na speciální potřeby žáků z prostředí romských komunit reaguje zvláště směrnice Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k integraci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do škol a školských zařízení.⁸⁷⁾ Ta nově vymezuje pojem integrace, stanovuje strukturu individuálního vzdělávacího programu a ukládá ředitelům škol vytvářet spolu se zřizovateli škol podmínky pro integraci žáků a začleňovat rodiče, resp. zletilého žáka s postižením, do rozhodování o způsobu vzdělávání.⁸⁸⁾ Podobně metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ke vzdělávání žáků se specifickými poruchami učení nebo chování⁸⁹⁾ navazuje na výše zmíněnou směrnici a stanovuje podrobnosti organizačního zajištění a postupů při vzdělávání zmíněné cílové skupiny žáků v základních školách, specializovaných třídách základních škol, ve speciálních školách, ve středních školách a vyšších odborných školách.

124. Školy s polským vyučovacím jazykem celkem navštěvuje téměř 4 000 žáků, z toho v mateřských školách je cca 700, na základních školách 2 300, na středních školách téměř 500 žáků. Významná role přísluší v oblasti polského národnostně menšinového školství Pedagogickému centru pro polské národnostní školství, které sídlí v Českém Těšíně (činnost zahájilo v roce 1995), jehož zřizovatelem je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Centrum vyvíjí kontinuálně činnost v dalším vzdělávání pedagogů a ve tvorbě a distribuci metodických a učebních materiálů a pomůcek. Byl také jmenován inspektor pro školy s polským vyučovacím jazykem.

Od roku 1994 podporuje resort školství každoročně vydávání doplňkových materiálů pro žáky základních škol s polským vyučovacím jazykem - časopis *Jutrzenka* pro první stupeň a *Ogniwo* pro druhý stupeň základních škol. Jde o speciální pomůcky při výuce na školách s polským vyučovacím jazykem, dále vydání publikací (*Sborník z konference Minulost a současnost národnostních menšin na Těšínsku, Polská národnostní menšina na Těšínsku*) apod.

125. V oblasti školství se udržuje na nadstandardní úrovni spolupráce se Slovenskem. Od roku 1998 se pravidelně scházejí ministři školství dvakrát ročně ke konzultacím a projednávání aktuálních otázek týkajících se jejich resortů. V souladu se zákonem o vysokých

⁸⁶⁾ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

⁸⁷⁾ Č. j. 13 710/2001-24. In: Věstník vlády pro orgány krajů, okresní úřady a orgány obcí, částka 4, 2002.

⁸⁸⁾ Opatřeními v oblasti vzdělávání se v této souvislosti podrobně zabývá Informace o plnění usnesení vlády týkajících se integrace romských komunit a aktivního postupu státní správy při uskutečňování opatření přijatých těmito usneseními ke dni 31. prosince 2002 - viz usnesení vlády ze dne 12. března 2003 č. 243.

⁸⁹⁾ Viz výše poznámku č. 86.

školách⁹⁰⁾ mohou v České republice studovat za stejných podmínek jako čeští občané i cizinci, kteří studují na vysokých školách v českém jazyce. Aby i občané České republiky mohli studovat ve Slovenské republice za stejných podmínek jako občané Slovenské republiky, byla podepsána meziresortní smlouva, *Protokol mezi Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a Ministerstvem školství Slovenské republiky o spolupráci v oblasti vzdělávání, mládeže, tělovýchovy a sportu na léta 2002 – 2006*, ve které se slovenská strana k tomuto jednání zavazuje. Na základě žádosti slovenské strany byl do Protokolu zakotven článek, umožňující občanům jedné strany při přijímacím řízení a během studia na vysoké škole ve státě druhé smluvní strany užívat svého mateřského jazyka (českého ve Slovenské republice a slovenského v České republice, pokud nejde o studijní povinnost související s výukou tohoto jazyka). Počet občanů jednoho státu v základních a středních školách druhého státu v příhraničních oblastech je minimální. Školské odbory místních úřadů konstatovaly, že neidentifikovaly žádné problémy související s žáky základních a středních škol, kteří denně překračují hranici za účelem návštěvy školy druhého státu. Bylo konstatováno, že většina dětí i rodičů slovenské národnostní menšiny při volbě školy dává zřejmě přednost češtině, neboť počítají s tím, že děti budou dále studovat v České republice a měly by pak problémy s klasifikací českého jazyka na vyšších stupních škol.

126. Ve vztahu k německé menšině, se zaměřením na česko-německé vztahy, podpořil resort školství konání řady seminářů pro učitele v příhraničních oblastech a vydání informačních materiálů pro pedagogy. Zástupci německé menšiny uznávají, že vzhledem k rozptýlenému usídlení nemohou z důvodu nízkého počtu žáků v jednotlivých obcích splnit podmínky pro zřízení samostatných národnostně menšinových tříd či škol s německým vyučovacím jazykem. Otázka výuky němčiny jako mateřského jazyka ve vzdělávacím procesu příslušníků německé menšiny je předkládána jako aktuální problém, který závisí na příslušných změnách školského zákona. Protože škola dosud nereflektuje přítomnost žáků příslušníků německé menšiny a jejich specifické potřeby, je třeba v krátkodobém časovém výhledu zajistit legislativní podmínky pro uskutečnění dvojazyčného vzdělávání. Konkrétně to bude znamenat přípravu a realizaci specifických výukových programů v příslušných základních školách podle místních potřeb a s ohledem na uplatnění menšinových jazyků (v tomto případě německého), na druhé straně nově definovat kritérium minimálního počtu žáků ve třídě či škole.

127. Ve vztahu k židovské komunitě je podporována z veřejných rozpočtů činnost Mateřské školy R. S. Laudera v Praze. Od roku 1998 je zařazena do sítě škol Základní škola Gur Arje. Jedná se o soukromou základní školu s výukou hebrejského jazyka, zaměřenou na historii a kulturu Židů. V roce 1999 bylo zařazeno do sítě škol také Gymnázium Or Chadaš v Praze.

Článek 15

128. O účasti zástupců příslušníků národnostních menšin v poradních orgánech pojednává již část I, oddíl 1. této zprávy, proto na tomto místě odkazujeme na příslušný text.

Článek 16

129. V rámci územně správního členění České republiky nejsou činěna žádná opatření, která by měnila poměr obyvatel v oblastech obývaných příslušníky národnostních menšin.

⁹⁰⁾ Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Článek 17

130. Příslušníci národnostních menšin a jejich organizace rozvíjejí svobodně zahraniční kontakty. Organizace jednotlivých menšin spolupracují s obdobnými krajanskými organizacemi nejen v evropských zemích, ale i jinde ve světě. Aktivně působí též ve Federalistické unii evropských národnostních menšin (Federal Union of European National Minorities).

Článek 18

131. Česká republika je smluvní stranou řady bilaterálních smluv se sousedními státy - Polskem, Slovenskem, Rakouskem a Spolkovou republikou Německo. Tyto smlouvy pokrývají mj. i ochranu práv příslušníků národnostních menšin. Se všemi sousedními státy se intenzivně rozvíjí přeshraniční spolupráce, do níž jsou zapojeni zástupci příslušníků národnostních menšin a jejich organizace, podílející se zejména na uskutečňování projektů se zaměřením na kulturní aktivity (další viz oddíl 2 této části).

Článek 19

132. Zásady stanovené Úmluvou představují základní rámec národnostně menšinové politiky České republiky; omezení nebo výjimky neuplatňuje.

Články 20 až 23

133. Česká republika usiluje o plnění zásad Úmluvy v plném rozsahu; omezení neuplatňuje.

III. část

Specifické otázky

1. Sčítání lidu 2001

134. Sčítání lidu, domů a bytů, jež se uskutečnilo k 1. březnu 2001, upravil zákon č. 158/1999 Sb., o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001. Uskutečněnému censu předcházely diskuse mj. o formě zjišťování národnostní příslušnosti a mateřském jazyce osob. Při sčítání mohl každý uvést na sčítacím listu osob svoji národnostní příslušnost podle vlastní volby, přičemž v kolonce „národnost“ nebyl uveden výčet národností. Do volné rubriky tak mohl každý uvést podle svého rozhodnutí jakoukoliv národnost, ke které se hlásí. Metodický pokyn k této otázce stanovil, že pro určení národnosti není rozhodující mateřská řeč ani řeč, kterou osoba převážně používá nebo lépe ovládá, ale její vlastní rozhodnutí. Hlásila-li se osoba k více národnostem nebo k žádné, zaznamenal se i takový údaj. Národnost dětí do 15 let se řídila podle rodičů. Oproti tomu v kolonce „mateřský jazyk“ měl respondent uvést jazyk, kterým s ním v dětství hovořila matka nebo osoby, které jej vychovávaly. Jako příklad byl uveden jazyk český, slovenský, romský, polský, německý či jiný, s tím, že jiný jazyk se zaznamenal do volné rubriky. Přípravě sčítání věnovali zástupci národnostních menšin zvláštní pozornost. Národnostně menšinová periodika pravidelně uveřejňovala informace o připravované akci a redakce opakovaně uveřejňovaly výzvy, aby příslušníci menšiny při sčítání svou národnost deklarovali.

135. Český statistický úřad (dále jen „ČSÚ“) zabezpečil ve spolupráci se sekretariátem Rady pro menšiny vytištění sčítacích listů i metodických materiálů ke sčítání též v menšinových jazycích, konkrétně v jazyce polském, německém, romském, ukrajinském a ruském. Materiály byly také vytištěny v jazyce anglickém, francouzském, vietnamském, arabském a čínském. Při sčítání působili jako asistenti, resp. i jako sčítací komisaři, zástupci národnostních menšin, zejména zástupci romské komunity. Sčítání lidu v roce 2001 se zúčastnili celkem 143 romští asistenti, vybraní za spolupráce s tehdejší Meziresortní komisí pro záležitosti romské komunity. ČSÚ hodnotil spolupráci se zástupci národnostních menšin při sčítání vesměs kladně. Zástupci národnostních menšin (např. polské) v Radě pro menšiny však negativně hodnotili nedostatečnou informovanost příslušníků národnostních menšin o možnosti využít sčítací formuláře v menšinových jazycích, dále jako netransparentní hodnotili výběr sčítacích komisařů z řad národnostních menšin, který provedly jednotlivé obce. Zvláště negativně pak hodnotili působení médií, která opakovaně přinášela informace o možnostech zneužití osobních údajů ze sčítání lidu, což se dle jejich názorů odrazilo negativně na celkově nižším počtu osob hlásících se k jednotlivým národnostem.⁹¹⁾

136. Podle výsledků sčítání lidu, domů a bytů k 1. březnu 2001 se v České republice přihlásilo k jiné než české národnosti celkem 980 283 osob (9,4 %), a to včetně přihlášení se k moravské a slezské národnosti, ke kterým se přihlásily celkem 391 352 osoby (3,8 %). Údaje o počtu osob, které se hlásí k jiné než české, moravské nebo slezské národnosti, ukazují podle definitivních výsledků sčítání lidu na počet 588 931, tj. 5,6 %. Tento údaj zahrnuje nejen občany – příslušníky národnostních menšin, ale rovněž cizince s povolením k pobytu na území České republiky.

⁹¹⁾ V souladu se zákonem č. 158/1999 Sb., o sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001, byly všechny prvotní dokumenty (sčítání tiskopisy s údaji o jednotlivých osobách) po zpracování statistických dat skartovány. Proto jsou obavy ze zveřejňování informací o konkrétních osobách a jejich přihlášení se k určité národnosti neopodstatněné.

Obyvatelstvo České republiky podle národnosti
Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů k 1. březnu 2001⁹²⁾

národnost		obyvatelstvo celkem		muži		ženy	
		absolutně	v %	absolutně	v %	absolutně	v %
obyvatelstvo celkem		10 230 060	100.0	4 982 071	100.0	5 247 989	100.0
v tom národnost:	česká	9 249 777	90.4	4 475 817	89.8	4 773 960	91.0
	moravská	380 474	3.7	203 624	4.1	176 850	3.4
	slezská	10 878	0.1	6 578	0.1	4 300	0.1
	slovenská	193 190	1.9	94 744	1.9	98 446	1.9
	polská	51 968	0.5	21 571	0.4	30 397	0.6
	německá	39 106	0.4	18 391	0.4	20 715	0.4
	romská	11 746	0.1	6 149	0.1	5 597	0.1
	maďarská	14 672	0.1	7 711	0.2	6 961	0.1
	ukrajinská	22 112	0.2	9 943	0.2	12 169	0.2
	ruská	12 369	0.1	4 634	0.1	7 735	0.1
	rusínská	1 106	0.0	529	0.0	577	0.0
	bulharská	4 363	0.0	2 711	0.1	1 652	0.0
	rumunská	1 238	0.0	667	0.0	571	0.0
	řecká	3 219	0.0	1 671	0.0	1 548	0.0
	vietnamská	17 462	0.2	10 775	0.2	6 687	0.1
	albánská	690	0.0	500	0.0	190	0.0
	chorvatská	1 585	0.0	886	0.0	699	0.0
	srbská	1 801	0.0	1 138	0.0	663	0.0
	ostatní	39 477	0.4	23 588	0.5	15 889	0.3
	nezjištěno	172 827	1.7	90 444	1.8	82 383	1.6

137. Uvedené údaje o přihlášení se k jiné než české národnosti ukazují oproti výsledkům sčítání lidu v roce 1991 na významné změny. Srovnání údajů za nejpočetnější menšiny je prezentováno ČSÚ v souhrnu definitivních výsledků sčítání lidu, domů a bytů k 1. březnu 2001 takto:

sčítání	celkem obyvatel	v tom národnost							
		česká	moravská	slezská	slovenská	německá	polská	romská	ostatní a nezjištěno.
1991	10 302 215	8 363 768	1 362 313	44 446	314 877	48 556	59 383	32 903	73 732
2001	10 292 933 (- 0,1%)	9 249 777 (+ 10,8 %)	380 474 (- 72,6%)	10 878 (- 74,7%)	193 190 (- 41,6 %)	39 106 (- 21,1 %)	51 968 (- 14,2 %)	11 746 (- 64,4 %)	212 304 (+ 364,4%)

138. Z rozboru výsledků sčítání lidu 2001 vyplývá, že pokles počtu uvedení jiné než české národnosti lze hodnotit jako projev klesající identifikace s jednotlivými národnostními menšinami. Hypoteticky jde o širší komplex jevů působících na obecný pokles deklarování národnosti: a) směřování pojmu národnost a státní občanství, b) homogenizace společnosti České republiky po rozdělení československé federace, c) reakce na nepovinné vyplňování kolonky „národnost“, d) projev neochoty, resp. obavy přihlásit se k jiné než české národnosti, e) ale také proces integrace či postupující asimilace příslušníků národnostních menšin apod.

139. Zjevná diskrepance mezi výsledky sčítání lidu v roce 2001 a reálnou situací početnosti menšiny je zejména u romské komunity. Podle kvalifikovaných odhadů žije totiž v České republice cca 200 000 Romů, ale při sčítání lidu uvedlo romskou národnost pouze 11 746

⁹²⁾ Sčítání lidu, domů a bytů 2001, Český statistický úřad Praha, 2002.

osob. Důvody poklesu počtu přihlášení se k romské národnosti lze spatřovat v procesu, který je na jedné straně průvodním jevem sociálně ekonomické a kulturní integrace Romů do české společnosti, na druhé straně jako průvodní jev procesu postupujícího příklonu Romů k českému jazykovému i národnostnímu prostředí. Proto se zřejmě podstatná část Romů přihlásila k české národnosti a deklarovala rovněž používání českého jazyka. Podle sociologických rozborů výsledků sčítání 2001 na základě dostupných výzkumných dat,⁹³⁾ jejichž statistickou reprezentativnost vůči celku romské populace žijící v českých zemích nelze jednoznačně prokázat, lze hypoteticky usuzovat, že romštinu v České republice používá přibližně polovina romské populace. Na základě uvedených údajů o mateřském jazyce lze odhadnout, že počet Romů zachycených při sčítání lidu v roce 2001 činí cca 72 000 osob. Vypovídá o tom kvalifikovaný odhad výsledků statisticky nereprezentativního sociologického výzkumu.

140. Podle zástupců národnostních menšin jsou počty příslušníků národnostních menšin v censu 2001 výrazně poddimenzované. Je třeba ale zdůraznit, že byť výsledky sčítání lidu představují oficiální údaje o demografické skladbě společenství, nelze je absolutizovat. Podobně jako jiné demografické informační soubory slouží totiž pro potřeby menšinové politiky státu pouze jako jeden z orientačních ukazatelů a nelze z nich vyvozovat závěry směřující ke konkrétním opatřením v oblasti národnostně menšinové politiky státu.

141. Z hlediska deklarování mateřského jazyka poskytují definitivní výsledky sčítání lidu v roce 2001 u vybraných menšin následující obraz:

mateřský jazyk	celkem		muži		ženy	
	absolutně	v %	absolutně	v %	absolutně	v %
český	9 707 397	94,9	4 729 948	94,9	4 977 449	94,8
slovenský	208 723	2,0	97 439	2,0	111 284	2,1
romský	23 211	0,2	11 896	0,2	11 315	0,2
polský	50 738	0,5	20 199	0,4	30 539	0,6
německý	41 328	0,4	17 020	0,3	24 308	0,5
anglický	3 791	0,0	2 410	0,0	1 381	0,0
ruský	18 746	0,2	7 097	0,1	11 649	0,2
ostatní	99 258	1,0	53 720	1,1	45 538	0,9
nezjištěno	76 868	0,7	42 342	0,8	34 526	0,7
celkem	10 230 060	100,0	4 982 071	100,0	5 247 989	100,0

Kombinace uvedení dvou mateřských jazyků u vybraných menšin podle censu 2001:

mateřský jazyk	celkem		muži		ženy	
	absolutně	v %	absolutně	v %	absolutně	v %
český a slovenský	14 109	0,1	6 966	0,1	7 143	0,1
český a romský	12 970	0,1	6 558	0,1	6 412	0,1
český a polský	2 552	0,0	1 217	0,0	1 335	0,0
český a německý	11 061	0,1	5 562	0,1	5 499	0,1
český a anglický	733	0,0	358	0,0	375	0,0
český a ruský	670	0,0	288	0,0	382	0,0
český a ostatní	4 074	0,0	2 077	0,0	1 997	0,0
jiné kombinace	3 240	0,0	1 616	0,0	1 624	0,0
celkem	49 409	0,5	24 642	0,5	24 767	0,5

⁹³⁾ Zpráva o průběhu a výsledcích analýz firmy Gabal, Analysis&Consulting „Kvalifikovaný odhad počtu příslušníků národnostních menšin, se specifickým zřetelem k početnosti romské menšiny“. Praha 2002, s. 15.

142. Geografické rozvrstvení národnostních menšin se oproti roku 1991 nezměnilo. Podle censu v roce 2001 jsou jednotlivé menšiny usídleny ve významnější míře v následujících regionech (krajích):

kraj	počet obyvatel celkem	v tom národnost							
		česká	moravská	slezská	slovenská	polská	německá	romská	ostatní a nezjištěno
ČR celkem	10 230 060	9 249 777	380 474	10 878	193 190	51 968	39 106	11 746	292 921
Hl. m. Praha	1 169 106	1 088 814	2 567	161	19 275	1 486	1 791	653	54 359
Středočeský	1 122 473	1 074 360	1 536	89	15 287	2 144	1 110	1 416	26 531
Jihočeský	625 267	594 992	1 318	40	9 025	459	1 423	613	17 397
Plzeňský	550 688	524 396	880	48	7 773	327	2 040	599	14 625
Karlovarský	304 343	266 054	439	25	14 079	357	8 925	753	13 711
Ústecký	820 219	755 603	1 080	65	22 214	1 665	9 478	1 905	28 209
Liberecký	428 184	399 917	573	41	8 743	1 924	3 722	615	12 649
Královéhradecký	550 724	523 783	736	44	8 518	1 844	2 601	722	12 476
Pardubický	508 281	489 142	3 132	37	5 932	677	603	477	8 281
Vysočina	519 211	475 954	26 145	42	3 732	258	319	258	12 503
Jihomoravský	1 127 718	881 046	198 657	230	16 029	757	900	631	29 468
Olomoucký	639 369	561 063	49 431	202	11 233	726	1 721	868	14 125
Zlínský	595 010	508 037	65 048	101	7 713	436	218	439	13 018
Moravskoslezský	1 269 467	1 106 616	28 932	9 753	43 637	38 908	4 255	1 797	35 569

143. Slovenská menšina má nejvyšší podíl zastoupení na území Moravskoslezského kraje (43 637 osob, z toho nejvíce v okresech Karviná a Ostrava). Následuje Ústecký kraj (22 214), Praha (19 275), Jihomoravský (16 029), Středočeský (15 287) a Karlovarský (14 079).

144. V regionálním usídlení Němců dominují příhraniční okresy (v Ústeckém kraji 9 478 osoby, v Karlovarském kraji 8 925, v Moravskoslezském 4 255, v Libereckém 3 722, v Královéhradeckém 2 601, Plzeňském 2 040 a v Olomouckém kraji 1 721), dále Praha, Středočeský a Jihomoravský kraj.

145. Většina Poláků, tj. cca 75 %, žije v Moravskoslezském kraji (38 908 osob) na území Těšínského Slezska v okresech Karviná a Frýdek-Místek; statisticky významné množství žije také v Praze.

146. I když romskou národnost deklarovalo při sčítání 11 746 osob s výraznějším zastoupením ve Středočeském, Ústeckém a Moravskoslezském kraji, je zřejmé, že údaj o počtu příslušníků romské menšiny neodpovídá reálnému počtu Romů v České republice. Všeobecně se předpokládá, že počet příslušníků romské národnostní menšiny se pohybuje v rozmezí mezi 150 000 – 200 000 osob. Nejvyšší početní zastoupení mají Romové v Moravskoslezském (Ostravsko-karvinská aglomerace) a Ústeckém kraji (Ústí nad Labem, Děčín, Most, Chomutov), následuje Středočeský a Olomoucký kraj a Praha.

147. Mezi Ukrajinci (22 112 osob) převažují v geografickém usídlení města: Praha, Karlovy Vary, Děčín, Brno, Přerov a Ostrava. Podle zástupců ukrajinské menšiny jde o cca 30 000 osob představujících historickou a novodobou imigraci s tím, že na území České republiky se dále nachází cca 50 000 cizinců – zahraničních pracovníků z Ukrajiny.

148. Maďarská menšina dle geografického usídlení převažuje v Severočeském a Moravskoslezském kraji a v Praze, následují Plzeňský, Východočeský, Jihomoravský a Jihočeský kraj. Při sčítání uvedlo maďarskou národnost 14 672 osoby.

149. Ruskou národnost uvedlo při sčítání 12 369 osob. Převažuje Praha, Pardubický kraj, Karlovy Vary, Olomouc, Brno, Ústí nad Labem a Jičín.

150. V geografickém usídlení Bulharů (4 363 osoby), dominují velká města (Praha - cca 1 500 osob, Brno - cca 500 osob, Ostrava - cca 500 osob, Ústí nad Labem a okolí - cca 200 osob, Plzeň a okolí - cca 200 osob, Chomutov a okolí - cca 200 osob, Olomouc a okolí - cca 100 osob, Kladno a okolí - cca 100 osob, Most a okolí - cca 100 osob, Mladá Boleslav a okolí - 100 osob). Zbývajících cca 1 000 osob je usídleno v menších obcích.

151. Chorvaty, do roku 1948 kompaktně usídlené v jihomoravských obcích (Jevišovka, Nový Přerov a Dobré Pole), zachytil census v celkovém počtu 1 585 osob ve 34 okresech, z čehož převažuje Jihomoravský a Olomoucký kraj.

152. K rusínské národnostní menšině (před listopadem 1989 spojována s příslušností k ukrajinské menšině) se přihlásilo 1 106 osob. Tento počet však souvisí s tím, že většina jejich příslušníků deklarovala národnost českou, někteří pak ukrajinskou. Tato národnostní menšina žije především v Praze, v Jihomoravském, Severočeském a Moravskoslezském kraji.

153. Většina Řeků žije ve velkých městech v Praze a v Brně, dále v oblasti severní Moravy a také rozptýleně po celém území České republiky. Při sčítání deklarovala řeckou národnost celkem 3 219 osob, avšak podle odhadu zástupců Asociace řeckých obcí v ČR žije v České republice cca 7 000 Řeků.

154. Z hlediska demografické skladby státu výsledky sčítání lidu v roce 1991 i v roce 2001 ukazují na významný podíl přihlášení se ke slezské a moravské národnosti. I když oproti roku 1991 obě tyto skupiny zaznamenaly absolutně nejvyšší pokles (v roce 1991 uvedlo moravskou národnost celkem 13,2 % sčítaných osob, v roce 2001 to byly již jen 3,6 %), na území jižní Moravy deklarovala moravskou a slezskou národnost významná část obyvatelstva i nyní:

	obyvatel celkem	národnost moravská		národnost slezská		národnost moravská a slezská	
		absolutně	podíl v %	absolutně	podíl v %	absolutně	podíl v %
Jihomoravský kraj	1 127 718	198 657	17,6	230	0,02	198 887	17,6
Brno-město	376 172	70 258	18,7	95	0,00	70 634	18,3
Brno-venkov	159 169	34 049	21,4	29	0,00	34 078	21,4
Hodonín	159 886	24 186	15,1	14	0,00	24 200	15,1
Olomoucký kraj	639 369	49 431	7,7	202	0,00	49 633	7,7
Moravskoslezský kraj	1 269 467	28 932	2,3	9 753	0,80	38 685	3,1
Zlínský kraj	595 010	65 048	10,9	101	0,0	65 149	10,9

Deklarování moravské a slezské národnosti při sčítání lidu je zjevně průvodním jevem politických změn po roce 1989. Tento jev lze chápat jako výraz moravské historické zemské identity, což však neznamená, že by část Moravanů a Slezanů tvořila samostatnou národnostní menšinu, národnostně menšinové společenství odlišující se od většinové společnosti etnickým původem, jazykem a kulturou.

155. Výsledky sčítání lidu v roce 2001 oproti censu 1991 nezachycují přihlášení se k židovské národnosti. V roce 1991 deklarovalo sice při sčítání lidu židovskou národnost 218 osob, avšak v roce 2001 se údaj o Židech objevuje pouze ve skupině náboženské vyznání. Příslušnost k Federaci židovských obcí v České republice jako náboženské společnosti deklarovalo v roce 2001 celkem 1 515 osob. Podle kvalifikovaných odhadů žije přitom v českých zemích zhruba 3 500 Židů.

2. Reforma územní veřejné správy a opatření s ohledem na práva národnostních menšin

156. V rámci reformy územní veřejné správy byla prostřednictvím zákona č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů, provedena v souladu s legislativním zabezpečením druhé fáze reformy územní veřejné správy změna menšinového zákona. S ohledem na řešení problematiky romských komunit byly v § 6 menšinového zákona doplněny dva nové odstavce a současně doplněn nový § 13a:

- § 6 odst. 7 stanoví, že krajský úřad řídí a koordinuje ve svém správním obvodu plnění úkolů na úseku státní politiky napomáhající integraci příslušníků romské komunity do společnosti;
- § 6 odst. 8 dále ukládá obecním úřadům obcí s rozšířenou působností plnit ve svém správním obvodu úkoly napomáhající výkonu práv příslušníků romské komunity a jejich integraci do společnosti.
- § 13a, který stanoví, že působnosti stanovené krajskému úřadu nebo obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností podle tohoto zákona jsou výkonem přenesené působnosti.

V této souvislosti koncem roku 2002 uzavřela řada měst veřejnoprávní smlouvy, s cílem zajištění výkonu přenesené působnosti v oblasti práv příslušníků národnostních menšin. Tyto smlouvy mají zajistit výkon veřejné správy, konkrétně fungování agendy romských koordinátorů, kteří mají spolupracovat s romskými poradci působícími v příslušném regionu, koordinovat činnosti pedagogických asistentů, terénních sociálních pracovníků, nevládních organizací, sociálních pracovníků působících při městských úřadech, učitelů a policistů zabývajících se romskou problematikou. Uzavírání smluv podléhá souhlasu Ministerstva vnitra, které tak činí po vyjádření stanoviska sekretariátu Rady pro menšiny. Ministerstvo vnitra v součinnosti s krajskými úřady a ve spolupráci se sekretariátem Rady pro menšiny a kanceláří Rady pro romské záležitosti provádí také kontrolu plnění závazků vyplývajících z uzavřených smluv.

157. V souvislosti s reformou územní veřejné správy přetrvávají však problémy se zabezpečením účasti zástupců romské menšiny na plnění úkolů napomáhajících jejich integraci. Reforma veřejné správy narušila existující síť romských poradců (pracovníci pověřeni integrací Romů do společnosti), kteří pracovali na okresních úřadech. Po 1. lednu 2003 se síť romských poradců musela znovu utvářet a její úroveň není dostatečně stabilizována. Ze 76 okresních romských poradců, kteří působili do konce roku 2002 v rámci delimitace zaměstnanců okresních úřadů, zůstalo ve funkci romského poradce zřízené při městských úřadech pouze 32. Část bývalých poradců změnila místo působení a část dokonce ukončila pracovní poměr ve veřejné správě. Nedostatkem je, že pracovní úvazky jednotlivých poradců se značně liší a jen někteří z nich pracují na plný úvazek. Řada z nich má funkce kumulované a romským záležitostem se věnují jen okrajově.

158. Nově byla zřízena funkce romského koordinátora na krajských úřadech. Obsazeno bylo všech 14 míst (část nově obsazených míst obsadili bývalí romští poradci/romské poradkyně na okresních úřadech). Jejich existence může významně zkvalitnit komunikaci mezi orgány státní správy a samosprávy v oblasti politiky zaměřené na romskou komunitu.

159. Reforma územní veřejné správy spojená s decentralizací oslabila vliv státní správy na samosprávu. V praxi to znamená obtížnější prosazování například vládní koncepce integrace romské komunity do společnosti. Realizace opatření proti sociálnímu vyloučení v romských komunitách probíhá přitom v různém rozsahu a kvalitě v jednotlivých krajích a obcích.

160. V souvislosti s reformou veřejné správy a vznikem nové správní struktury jsou činěny kroky, které mají charakter krátkodobý i dlouhodobý. Z analýz postupu prací na reformě veřejné správy vyplývá, že v uplynulém období byla významná spolupráce s členskými státy EU prostřednictvím programu Phare. Byly využívány projekty Phare v oblasti veřejné správy,

kteře se věcně a tematicky soustřeďují na problematiku celkové reformy veřejné správy a budování správních kapacit v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie.⁹⁴⁾ Ve vztahu k romské problematice byl také zpracován model vzorového vzdělávacího programu pro romské koordinátory v krajích a romské poradce v obcích. Jedná se o průběžné vzdělávání úředníků s cílem vytvořit ucelený projekt profesního vzdělávání skupiny úředníků - romských koordinátorů a poradců.

3. Aktuální vývoj v legislativě týkající se opatření proti diskriminaci

161. Platné právní předpisy zakazují a postihují projevy diskriminace, avšak v legislativním prostředí jsou jednotlivé právní úpravy rozptýleny v desítkách zákonů, jenž jsou buď nedostatečné nebo jejich vymahatelnost a uplatnění sankčních mechanismů exekutiva využívá jen v omezené míře. Z národnostně menšinového hlediska je v různých oblastech života přítomna diskriminace zejména ve vztahu k příslušníkům romské komunity. V současnosti je připraven návrh nového zákona o zajištění rovného zacházení a ochraně před diskriminací (dále jen „antidiskriminační zákon“). Ukončení legislativního procesu se předpokládá v roce 2004 tak, aby zákon nabyl účinnosti 1. ledna 2005. Návrh paragrafovaného znění zákona o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o rovném zacházení upravuje právo na rovné zacházení a ochranu před diskriminací z důvodu rasy nebo etnického původu, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženství či víry, nebo proto, že je někdo bez vyznání, jazyka, politického či jiného smýšlení, národnostní příslušnosti, členství nebo činnosti v politických stranách nebo politických hnutích, odborových organizacích a jiných sdruženích, sociálního původu, majetku, rodu, manželského a rodinného stavu, povinnosti k rodině nebo jiného postavení. Povinnost zajišťovat rovné zacházení a ochranu před diskriminací stanoví na oblasti v rozsahu čl. 3 směrnice č. 2000/43/ES, tj. na oblast práva na zaměstnání a přístupu k zaměstnání, přístupu k povolání, podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti, ve věcech pracovních, služebních a profesních věcech atd. Zákon dále stanoví výjimky, za kterých je rozdílné zacházení zákonné, a právní rámec pro uplatňování pozitivních opatření, jakož i nároky, jichž se mohou oběti diskriminace domáhat.

162. Navržený zákon implementuje řadu směrnic ES, zejména směrnici č. 76/207/EHS, o zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy, pokud jde o přístup k zaměstnání a pracovní podmínky, směrnici č. 2002/73/ES, která novelizuje směrnici č. 76/706/EHS, směrnici č. 2000/43/ES, kterou se provádí zásada rovného zacházení mezi osobami bez ohledu na jejich rasový nebo etnický původ, a směrnici č. 2000/78/ES, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání. Pokud jde o institucionální zajištění rovného zacházení, je návrh zákona v souladu s rozhodnutím vlády České republiky ze dne 22. září 2003 vypracován ve dvou variantách. První varianta počítá s vytvořením nového orgánu - Centra pro rovné zacházení, který bude specializován na problematiku rovného zacházení a diskriminace, a bude působit jako poradensko-informační a osvětový orgán v této oblasti. Podle druhé varianty bude agenda spojená s rovným zacházením a ochranou před diskriminací svěřena veřejnému ochránci práv.

163. Paralelně s legislativním procesem antidiskriminačního zákona byly již v uplynulém období schváleny změny právních předpisů postihující projevy diskriminace. Konkrétně dne 1. ledna 2003 nabyl účinnosti zákon č. 151/2002 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím soudního řádu správního. Tímto zákonem byla do občanského soudního řádu doplněna některá ustanovení směřující ke kompatibilitě s komunitárním

⁹⁴⁾ Aktuálně jde konkrétně o twinningový projekt Phare 2001 CZ01/IB/OT-06 „Koordinace činnosti územních samosprávních celků na krajské a obecní úrovni“ či Phare 2002 CZ 0209.2 „Všeobecný vzdělávací systém pro úředníky územních samosprávních celků“.

právem. Jedná se především o další rozšíření zvláštní úpravy ochrany v případech jednotlivých forem diskriminace z důvodů rasového nebo etnického původu, náboženství, víry, světového názoru, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace, a to nejen ve věcech pracovních, ale i ve věcech přístupu ke vzdělání, poskytování zdravotní a sociální péče, přístupu k veřejným zakázkám, členství v organizacích zaměstnanců a zaměstnavatelů a členství v profesních a zájmových sdruženích a při prodeji zboží v obchodě nebo poskytování služeb. Podle § 35 odst. 4 soudního řádu správního, se ve věcech ochrany před diskriminací na základě rasového nebo etnického původu může dát účastník soudního řízení zastupovat i právnickou osobou, jejímž posláním je ochrana před takovou diskriminací. Ustanovení § 133a občanského soudního řádu⁹⁵⁾ bylo doplněno v tom smyslu, že skutečnosti tvrzené o tom, že účastník řízení byl diskriminován na základě svého rasového nebo etnického původu, bude mít soud v pracovních věcech za prokázané, pokud v řízení nevyšel najevo opak. Totéž se vztahuje na řízení ve věcech zdravotní a sociální péče, přístupu ke vzdělání a odborné přípravě, přístupu k veřejným zakázkám, členství v organizacích zaměstnanců nebo zaměstnavatelů a členství v profesních a zájmových sdruženích a při prodeji zboží v obchodě nebo při poskytování služeb.

164. Obecně je zákaz diskriminace na trhu práce aplikován zejména prostřednictvím zákoníku práce,⁹⁶⁾ který v § 1 uvádí výslovný zákaz diskriminace v zaměstnání: „V pracovněprávních vztazích je zakázána jakákoliv diskriminace zaměstnanců z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, sexuální orientace, jazyka, víry a náboženství, politického nebo jiného smýšlení, členství nebo činnosti v politických stranách nebo politických hnutích, odborových organizacích a jiných sdruženích, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu, zdravotního stavu, věku, manželského a rodinného stavu nebo povinností k rodině. Je zakázáno i takové jednání zaměstnavatele, které diskriminuje nikoliv přímo, ale až ve svých důsledcích. Za diskriminaci se nepovažují případy, které stanoví tento zákoník nebo zvláštní právní předpis nebo kdy je pro to věcný důvod spočívající v povaze práce, kterou zaměstnanec vykonává, a který je pro výkon této práce nezbytný. Za takový zvláštní právní předpis je třeba považovat například zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů, který v ustanovení § 38 odst. 2 stanoví, že opatření přijatá příslušným orgánem územního samosprávného celku, která by jinak byla diskriminací z důvodu pohlaví, se za diskriminaci nepovažují, pokud je pro ně důvod spočívající v nerovnoměrném zastoupení pohlaví mezi úředníky nebo na některém stupni řízení. Přijatá opatření však nesmí směřovat v neprospěch osoby opačného pohlaví, jejíž kvality jsou vyšší než kvality současně s ní přijímaných osob do pracovního poměru úředníků nebo při jmenování vedoucích úředníků. Zákon o úřednících územních samosprávných celků v § 16 odst. 1 písm. f) stanoví povinnost úředníka jednat a rozhodovat nestranně bez ohledu na své přesvědčení a zdržet se při výkonu práce všeho, co by mohlo ohrozit důvěru v nestrannost jeho rozhodování.⁹⁷⁾ Ve vztahu k zákoníku práce upravuje však tento zákon pouze některé odchylky. Na pracovní poměr úředníků územních samosprávných celků se přitom vztahuje obecná úprava zákazu diskriminace upravená v zákoníku práce. Zákaz diskriminace v zaměstnání je pak zvlášť obsažen v zákonu o zaměstnanosti.⁹⁸⁾

165. Problematika zákazu jakékoliv diskriminace upravuje také zákon o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů,⁹⁹⁾ který v § 77 odst. 2 stanoví, že ve služebním poměru je

⁹⁵⁾ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁶⁾ Zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, v platném znění.

⁹⁷⁾ Zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů.

⁹⁸⁾ § 1 zákona č. 1/1991 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁹⁾ Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.

zakázána přímá i nepřímá diskriminace z důvodů pohlaví, sexuální orientace, jazyka, náboženského vyznání a víry, politického nebo jiného smýšlení, členství v odborových organizacích a jiných sdruženích, majetku, rodu, rasy, barvy pleti, národnosti, etnického nebo sociálního původu, věku, těhotenství a mateřství, manželského a rodinného stavu, povinností k rodině. Samostatně je pak upravena ochrana před diskriminací u vojáků z povolání.¹⁰⁰⁾

4. Veřejný ochránce práv a ochrana práv příslušníků národnostních menšin

166. Veřejný ochránce práv v České republice působí podle zákona č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, k ochraně osob před jednáním úřadů a jiných institucí, které vykonávají veřejnou správu, pokud je takové jednání v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy nebo jsou-li úřady a instituce nečinné. Od počátku existence tohoto úřadu se na veřejného ochránce práv obrátilo přes 15 000 stěžovatelů s podněty, které se dotýkají všech oblastí právních i společenských vztahů, jichž jsou právnické a fyzické osoby účastny nebo které je, ať již ze subjektivních nebo objektivních příčin, tíží či ovlivňují.

167. Veřejný ochránce práv v rámci své činnosti ve větší či menší míře komunikuje se zástupci a organizacemi příslušníků národnostních menšin, a to nejen v rámci působnosti ochránce dané mu zákonem o veřejném ochránci práv, ale i v oblasti vzdělávací a kulturní. Ochránce navázal zahraniční kontakty s nezávislými institucemi ochraňujícími lidská práva, včetně institucí ombudsmanů v Evropě.

Veřejný ochránce práv nechrání národnostní menšiny jako celek, nýbrž chrání jednotlivce, jedná na základě individuální stížnosti. Kancelář veřejného ochránce práv neeviduje podněty podávané stěžovateli s ohledem na jejich příslušnost k národnostní menšině ve smyslu menšinového zákona. Informace o tom, zda se jedná o příslušníka národnostní menšiny existuje pouze, pokud stěžovatel tuto informaci sám poskytne. V některých případech veřejný ochránce práv zahájil šetření z vlastní iniciativy, a to například na základě upozornění terénního sociálního pracovníka či nevládní organizace. Ani v takovýchto případech se nevede jakákoliv evidence o příslušnosti k národnostní menšině.

168. Pokud se v dosavadní praxi na veřejného ochránce práv obracel stěžovatel - příslušník národnostní menšiny, nejednalo se nikdy o speciální problém podmíněný příslušností k menšině. Podněty těchto stěžovatelů, v nichž je dána působnost veřejného ochránce práv, se zaměřovaly zejména na oblast sociálního zabezpečení, oblast sociálně-právní, na ochranu dětí a vězeňství. Podněty, v nichž není dána příslušnost veřejného ochránce práv, se týkaly zejména problematiky samostatné působnosti obcí (tzn. bytové politiky měst a obcí, přidělování obecních bytů, dlužného nájemného, vystěhování z bytů), majetkových, rodinných, občanskoprávních a trestních věcí.

169. Vymezení role obcí v oblasti bydlení je v zákoně o obcích (č. 128/2000 Sb.) vágní a v praxi se projevuje jako nedostatečné. V důsledku toho je velmi obtížné jasně stanovit, co mají obce v oblasti bydlení dělat a také je obtížné hodnotit, zda činnost v této oblasti je či není dostatečná a správná. V realizaci bytové politiky obcí lze v řadě případů vysledovat diskriminační praktiky a lze reálně pochybovat o tom, že obce naplňují funkci definovanou v zákoně o obcích. Oblast vztahů vznikajících při uspokojování potřeb bydlení je však kromě zákona o obcích upravena předpisy občanského zákoníku. Právě zneužívání práva či nedůsledná aplikace občanskoprávních předpisů vede k prohlubování sociálního vyloučení zranitelných skupin obyvatelstva. Zákon o obcích však výslovně vylučuje, aby dozorové orgány posuzovaly soulad postupu obce v oblasti samotné působnosti s předpisy práva

¹⁰⁰⁾ § 2 odst. 3, 4, 5, 6 a 7 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů.

občanského (a také obchodního a pracovního), takže neexistuje efektivní nástroj obrany ani ve formě dozoru nadřízených orgánů.

170. Možnost veřejného ochránce práv zasahovat v těchto případech je značně omezená. Podle zákona o obcích pečují obce o vytváření podmínek pro uspokojování bytových potřeb svých občanů v tzv. „samostatné působnosti“, tj. samosprávně, nezávisle na státu a jeho orgánech. Veřejný ochránce práv však může svých zákonných oprávnění využít pouze tehdy, pokud obec jedná na místě státu, kdy vykonává tzv. „přenesenou působnost“. I když veřejný ochránce práv nemůže v oblasti bytové politiky vůči obcím zasáhnout v konkrétních případech, považuje přesto za nutné vyjádřit své obavy z některých tendencí, jež je možné v jednání měst a obcí vysledovat. Ačkoliv nová bytová výstavba s podporou státu je určena pro sociální účely, pokračuje negativní trend zhoršování bytových podmínek sociálně slabých obyvatel, protože dosud nebyly vytvořeny mechanismy, kterými by bylo možno ovlivňovat přístup měst a obcí při zajišťování bytových potřeb občanů. Nedokončená transformace v oblasti bydlení (a to jak důsledky ukončené regulace nájemného, tak právní úprava nájemních vztahů) brání diskusi o definici, charakteru, funkci a konečně vzniku sociálního sektoru bydlení, přestože je obecně známo, že vždy budou existovat skupiny obyvatel, pro něž pomoc státu (obce, veřejnosti) bude potřebná a nezbytná, aby byla zachována sociální soudržnost.

171. Příslušníci ostatních národnostních menšin se na veřejného ochránce práv obracejí spíše ve výjimečných případech. Jedná se např. o stížnosti několika občanů německé národnosti v souvislosti s újmami, které utrpěli po druhé světové válce. Tito občané žádali o bližší nespecifikované odškodnění nebo alespoň uznání faktu, že trpěli pro svoji německou národnostní příslušnost. Dalším případem byl podnět stěžovatele polské národnosti, který nesouhlasil s tím, že při bohoslužbách v místní farnosti nejsou ohlášky čteny v polském jazyce. Tuto praxi považoval za rozpornou s ústavním pořádkem a menšinovým zákonem. Veřejný ochránce práv v tomto případě působil jako mediátor, který se obrátil na faráře dané farnosti s návrhem možného řešení sporu. Polština jako menšinový jazyk je přitom v oblasti Těšínského Slezska, v lokalitách s početnějším zastoupením příslušníků polské menšiny při bohoslužbách běžně používána.

172. Zvláštní pozornost věnuje veřejný ochránce práv otázkám, se kterými se na něj obracejí členové Shromáždění Němců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Na základě podnětu občana Spolkové republiky Německo, trvale žijícího v ČR, jde v současnosti o záležitost ve věci komunikace pracovníků příslušných správních úřadů v německém jazyce při vyřizování dávek sociální péče a státní sociální podpory. Ochránce se v rámci šetření zabýval v tomto případě problémem jednání v mateřském jazyce jednotlivců s úřady a zjistil, že právo, které každému dává čl. 37 odst. 4 Listiny základních práv a svobod („kdo prohlásí, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání, má právo na tlumočníka“), není fakticky naplňováno. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, výslovně stanoví, že veškerá podání v řízení o dávkách se předkládají v jazyce českém. Žadatelé o dávky jsou lidé spadající do skupin obyvatel s nízkými příjmy, a proto je pro ně jednání ve správním řízení v mateřském jazyce, kdy od nich úřady vyžadují úhradu nákladů tlumočníka, nedosažitelné. Protože otázka používání mateřského jazyka ve správním řízení není obecně systémově řešena (chybí jednoznačná definice práva na tlumočení a zejména otázka podmínek a nákladů tlumočení), veřejný ochránce práv upozornil na tento problém příslušné orgány veřejné správy.

5. K problematice nucené sterilizace romských žen

173. Jedním z opatření, které v bývalém Československu uskutečňoval komunistický režim po druhé světové válce ve vztahu k příslušníkům romské komunity, byla ve specifických

případech nucená sterilizace romských žen. Obecně možnost provedení sterilizace upravovaly právní předpisy, konkrétně zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů. Směrnice republikových ministerstev zdravotnictví pak od roku 1970 upravovaly zvlášť postup v českých zemích a zvlášť na Slovensku. V rámci sociální politiky státu byla přitom stanovena rozdílně i výše sociálního příspěvku za provedení zákroku v České republice a ve Slovenské republice. Jednorázový peněžitý příspěvek činil například od roku 1986 v České republice 2 až 10 tis. Kčs. Tato dávka byla deklarována jako finanční pomoc na řešení problémů vyvolaných hospitalizací matky, a to za podmínky, že osoby měly příjem pod tehdejší hranici sociální potřeby. Opatření bylo zaměřeno nejen na romské ženy, i když v cílové skupině převažovaly, ale také na ženy, které měly již 3 a více dětí a existovaly zdravotní důvody na straně rodičů nebo riziko narození zdravotně postiženého dítěte. Ačkoliv souhrnné statistické údaje o provedení lékařského zákroku nucené sterilizace romských žen nejsou dostupné, podle některých zdrojů bylo v roce 1986 evidováno 290 případů romských žen, v roce 1987 to bylo 235 z celkového počtu 864 provedených zákroků.¹⁰¹⁾ Opatření směřující k nucené sterilizaci romských žen byla v roce 1990 zrušena, zamezila se rovněž možnost použití jakéhokoli finanční motivace k provedení zákroku.

174. Nevládní neziskové organizace v České republice či organizace působící na mezinárodní úrovni se zaměřením na ochranu lidských práv se po roce 1990 opakovaně zabývaly problematikou nucené sterilizace romských žen v bývalém Československu. Je třeba zdůraznit, že po roce 1989 neexistuje žádná státní politika, jež by směřovala ke sterilizaci romských žen. Jakékoliv případy nucené sterilizace by byly považovány za zcela nepřijatelné a pokud by se vyskytly, nepochybně by byly důsledně vyšetřeny. Mezinárodní nevládní organizace Evropské středisko pro práva Romů sice tvrdí, že má informace o individuálních případech nucené sterilizace i po roce 1989, ale dosud na žádný konkrétní případ v České republice neupozornila, ani nepožádala o jeho přešetření.

¹⁰¹⁾ Viz například Romové v České republice (1945-1998). Praha 1999, s. 204.

Vyhodnocení připomínkového řízení

Materiál byl rozeslán do připomínkového řízení dopisem místopředsedy vlády pro výzkum a vývoj, lidská práva a lidské zdroje a předsedou Rady vlády pro národnostní menšiny dne 23. dubna 2004 s termínem dodání stanovisek do 12. května 2004. Vyhodnocení připomínkového řízení je uvedeno v následujícím přehledu. Zásadní připomínky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva pro místní rozvoj byly vypořádány v pracovním postupu, zásadní připomínky Ministerstva vnitra na jednání dne 24. května 2004.

PŘIPOMÍNKA

VYHODNOCENÍ

Ministerstvo vnitra

- Bod 71 - za druhou větu vložit pozn. pod čarou ve znění: „Viz Informace o problematice extremismu na území ČR v roce 2003, která bude vládě předložena jako příloha č. 1 ke Zprávě o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území ČR v roce 2003. Informace kontinuálně navazuje na předchozí zprávy.“

Zásadní připomínka.

AKCEPTOVÁNO.

Text upraven.

- Bod 72 - nahradit první odstavce tímto textem: „Jako poradní orgán ministra vnitra byla zřízena meziresortní Komise pro boj s extremismem, rasismem a xenofobií. Komise zpracovává informace a návrhy na přijetí opatření pro ministra vnitra k zajištění koordinace přístupu orgánů státní správy vůči sledovaným fenoménům. Do působnosti Komise, která je upravena Statutem, mimo jiné, spadá rovněž každoroční stanovení priorit v oblasti boje proti extremismu, rasismu a xenofobií“.

Zároveň se doporučuje vypustit větu: „*V této souvislosti jsou rozvíjeny programy: ...*“ a nahradit ji větou uvozující nový samostatný bod, který bude obsahovat text obsažený pod písmeny a), b). Uvedené programy nejsou „rozvíjeny“ v rámci výše zmíněné Komise a nelze je tudíž pod aktivity Komise, které jsou jiného charakteru, explicitně zahrnovat.

Zásadní připomínka.

AKCEPTOVÁNO.

Výše uvedené připomínky jsou zapracovány v textu.

- Body 95 a 97 - text k aplikaci zákona o matrikách, jménu a příjmení přepracovat podle platného právního stavu (novela zákona č. 165/2004 Sb.); podrobný výklad přiložen.

Připomínky k bodům 77, 93 až 97 jsou zásadní.

AKCEPTOVÁNO.

Vložen uvedený nový text, resp. text je podle připomínek upraven.

- Bod 6 - ve druhé větě se nesprávně předpokládá, že výbory samosprávy pro národnostní menšiny rozhodují. Podle § 117 odst. 1 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, může zastupitelstvo obce zřídit výbory jakožto své iniciativní a kontrolní orgány. Výbory svá stanoviska a návrhy předkládají zastupitelstvu obce, nerozhodují. Navrhujeme proto druhou větu vypustit.

AKCEPTOVÁNO ČÁSTEČNĚ.

Věta upravena – „v rozhodovacích procesech“ nahrazeno „při jednání“.

- Bod 13 - Asociace sdružení národnostních menšin ani Asociace národnostních sdružení (bod 79) není vedena v databázi občanských sdružení.

NEAKCEPTOVÁNO.

Asociace národnostních sdružení je registrována MV
(http://www.mvcr.cz/agenda/obc_sdru/sdruz004.html).

- Bod 68 a 70 - aktualizovat údaje v tabulkách za rok 2003.

AKCEPTOVÁNO.

Údaje v tab. na s. 21 doplněny, k tab. na s. 20 nebyly MV specifikovány.

- Bod 70 - druhý odstavce zpřesnit a upravit následovně:

Z tabulkové části Zprávy o situaci v oblasti veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti na území České republiky v roce 2003 (ve srovnání s rokem 2002) dále vyplývá, že vývoj počtu zjištěných a objasněných trestných činů v letech 2002 a 2003 a jeho meziroční změna vykazují následující trend:

Tabulku aktualizovat a uvést údaje za r.2002 a r.2003:

§§	rok 2002	rok 2003	změna	
trestního zákona	zjištěno/objasněno	zjištěno/objasněno	fakt.	v %
§ 198	105/92	71/53	-34	-32,4
§198 a	18/6	11/6	-7	-38,9

- Bod 71 - doplnit 6. odrážku tímto doplňujícím textem: „... zvýšit razanci zákroků Policie ČR při koncertech pravicově extremistických hudebních skupin, při nichž dochází k páchání trestné činnosti s extremistickým podtextem, a zabezpečit intenzivnější spolupráci veřejné moci při těchto akcích, opírající se o Pravidla pro zajištění spolupráce orgánů státní správy s orgány Policie ČR při potírání extremistických hromadných akcí (schválena byla usnesením vlády č. 994 ze dne 14. října 2002).“

- Bod 74 - navrhuje se text upravit takto: „Základním koncepčním materiálem, který se dotýká problematiky vztahu minorit a Policie v ČR je *Národní strategie pro práci Policie ČR ve vztahu k etnickým a národnostním menšinám* (dále jen „Strategie“ - materiál vzala vláda ČR na vědomí dne 22. ledna 2003 usnesením č. 85). Na vzniku Strategie se od roku 2000 podílela řada občanských organizací národnostních menšin a etnických skupin v České republice. Strategie prosazuje principy moderní policejní práce v multikulturní společnosti, vytváří institucionální rámec preventivních policejních aktivit, které by v dané problematice představovaly ekvivalent represivního pojetí policejní práce. Strategie se vztahuje na příslušníky národnostních menšin v ČR a na cizince ve všech zákonem definovaných pobytových režimech.

Některé úkoly stanovené Strategií byly již splněny. V oblasti celoživotního vzdělávání policistů a zaměstnanců Policie ČR v problematice národnostních a etnických menšin jsou to následující aktivity:

- proběhly kurzy pro příslušníky Služby pořádkové policie, Preventivně-informační skupiny a příslušníky skupiny odhalování extremistické kriminality a dále pro střední i vyšší policejní management v problémových regionech .
- ve Školícím policejním středisku v Červeném Hrádku byl pilotně zahájen kurs multikulturní výchova – extremismus – rasismus pro pořádkovou policii.
- uskutečnilo se také školení příslušníků služby cizinecké a pohraniční policie, působící v zařízení pro zajištění cizinců MV ČR Bálková.
- od září 2003 jsou na středních policejních školách zařazeny do výuky případové studie pochybení policistů, které byly výsledkem kursu integrace a etiky a následného vypracování metodiky pro komplexní pojetí problematiky korupce do všech předmětů.

- na Střední policejní škole v Brně pokračují přípravné kurzy pro příslušníky národnostních a etnických menšin k přijetí do služebního poměru k Policii ČR.
- průběžně je školená skupina policejních trenérů pro problematiku národnostních a etnických menšin
- učitelé středních policejních škol prošli školením *Techniky a dovednosti zvládání odlišností*, zaměřeným na otázky diverzity, kurzem *Integrita a etika*, vedeným lektorkou ze Spojených států, a kurzem *Policejní etika* s norskými lektory. Školy spolupracují se společností Člověk v tísni, která vytvořila kvalitní studijní program Multikulturní výchova pro střední školy, který mohou resortní školy využívat. V dubnu 2004 se pro učitele SPŠ uskutečnil instruktážně metodické zaměstnání na téma *Lidská práva a policejní práce ve vztahu k menšinám*.
- v druhém pololetí roku 2004 a na počátku roku 2005 proběhne projekt *Twinning Light Strategy on Policing Minorities* s Holandským centrem pro zahraniční policejní spolupráci. V rámci projektu se uskuteční 4 semináře pro policisty (řadové policisty z různých služeb a policejní management) a 1 studijní cesta do Holandska. Tematicky bude zaměřena na policejní etiku, práci s menšinami, přijímání příslušníků menšin k policii, preventivní policejní přístupy, spolupráce s nevládními organizacemi, strategie a vývoj v práci s menšinami v policejních sborech evropských států apod.;
- v průběhu roku 2004 bude zpracována příručka *Policista v multikulturním prostředí*, která bude přílohou k chystanému Etickému kodexu policie. Příručka bude poskytovat policistům základní informace o nejpočetnějších národnostních a etnických menšinách žijících v České republice, o jejich náboženských a kulturních odlišnostech, návycích a tradicích. Bude zpracována s ohledem na potřeby policejní praxe. Příručku připravuje odbor bezpečnostní politiky MV a bude vydána na přelomu let 2004/2005.

Realizován byl také pilotní projekt *Asistent Policie ČR pro potírání lichvy v sociálně vyloučených romských komunitách*, který probíhal při Policii ČR správě Severomoravského kraje a byl propojen s činností policejní pracovní skupiny pro potírání lichvy. Stručné hodnocení tohoto projektu obsahuje *Zpráva o výsledcích činnosti pracovního týmu pro potírání lichvy v sociálně vyloučených romských komunitách*, kterou vzala vláda na vědomí usnesením ze dne 10. března 2004 č. 218.

V rámci Policie ČR byly ustaveni dva styční důstojníci pro menšiny při dvou krajských policejních správách, implementován je i Plán činnosti Policie ČR ve vztahu k národnostním a etnickým menšinám.“

- Bod 77 - upravit text v tom smyslu, že v legislativním plánu prací Ministerstva vnitra na I. pololetí 2004 je zařazen úkol připravit návrh novely zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů.
- Bod 79 - politické hnutí s názvem „Coexistentia“ (nikoliv „Coexistentia - Soužití“) nelze označit jako polské politické hnutí; Hnutí angažovaných Romů a Východoevropské národnostní politické hnutí v České republice mají pozastavenou činnost ve smyslu § 14 zákona č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, ve znění pozdějších předpisů.

AKCEPTOVÁNO.

V bodech 70 až 79 je text formulačně upraven, resp. navržený nový text je zapracován.

- Pozn. pod čarou č. 65 , s. 25 - uveden výdaj na časopis *Kereka*, informace k němu jsou však uváděny až na následující straně, ale bez označení zdůvodnění pod čarou.

NEAKCEPTOVÁNO.

Údaj upřesňuje celkovou výši dotace na vydávání romského periodického tisku.

- Bod 94, písm. c) - nahradit poslední větu textem: „Analogický postup stanoví ustanovení § 27 odst. 3 zákona č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých

zákonů, ve znění pozdějších předpisů, ustanovení § 15 odst. 4 zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů a ustanovení § 32 odst. 4 zákona č. 62/2003 Sb., o volbách do Evropského parlamentu a o změně některých zákonů. Dále ustanovení § 21 odst. 4 zákona č. 114/2003 Sb., o provádění referenda o přistoupení České republiky k Evropské unii a o změně některých zákonů (zákon o provádění referenda) stanoví, že v obci, v jejímž územním obvodu žije podle posledního sčítání lidu alespoň 10 % občanů hlásících se k národnosti jiné než české a ve které se zřizuje výbor pro národnostní menšiny podle zákona o obcích, se oznámení zveřejní i v jazyce příslušné národnostní menšiny.“

- Bod 93 – navrhuje se text upravit takto: „Právo národnostních a etnických menšin užívat svého jazyka v úředním styku je primárně založeno v ústavní rovině čl. 25 odst. 2 písm. b) Listiny. Právní předpisy České republiky přitom nedefinují explicitně úřední jazyk, nicméně stanovují, že v úředním styku se používá čeština, přičemž možnost užívání menšinových jazyků stanoví příslušné oborové zákony. Otázku užívání jazyka v úředním styku by měl řešit především zákon o správním řízení (správní řád), ten ovšem právo na užívání jazyka národnostních menšin v řízení před správními orgány nestanoví. Tento nedostatek napravuje vládní návrh nového správního řádu, jehož legislativní proces ovšem není doposud ukončen (dne 23. března 2004 s ním vyslovila souhlas Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky). V návrhu tohoto nového zákona se mj. stanoví, že občan České republiky příslušející k národnostní menšině, která tradičně a dlouhodobě žije na území České republiky (odkaz na zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, ve znění zákona č. 320/2002 Sb.), má před správním orgánem právo činit podání a jednat v jazyce své národnostní menšiny. Nemá-li správní orgán úřední osobu znalou jazyka národnostní menšiny, obstará si tento občan tlumočníka zapsaného v seznamu tlumočnicků. Náklady tlumočení a náklady na pořízení překladu v tomto případě nese správní orgán. Návrh správního řádu také stanoví, že týká-li se veřejná vyhláška záležitostí práv příslušníků národnostních menšin a je-li ve správním obvodu správního orgánu zřízen výbor pro národnostní menšiny nebo jiný orgán pro záležitosti národnostních menšin, veřejnou vyhlášku správní orgán uveřejní též v jazyce příslušné národnostní menšiny. Návrh správního řádu rovněž stanoví, že náklady na překlad veřejnoprávní smlouvy hradí správní orgán za podmínky, že takový překlad správní orgán vyžaduje a že se veřejnoprávní smlouva týká záležitostí příslušníků národnostních menšin.“

- Bod 98 - v první větě uvést citací ustanovení § 29 odst. 2 zákona o obcích, který stanoví, že v obci obývané příslušníky národnostních menšin se název obce, jejích částí, ulic a jiných veřejných prostranství a označení budov státních orgánů a územních samosprávních celků uvádějí i v jazyce národnostní menšiny, jestliže se podle posledního sčítání lidu hlásilo k národnosti jiné než české alespoň 10 % občanů obce a jestliže o to petici požádalo nejméně 40 % zletilých občanů obce hlásících se k této národnostní menšině. Kromě toho zákon terminologicky rozlišuje „název“ obce, jejích částí, ulic a jiných prostranství a „označení“ budov. To by mělo být důsledně dodržováno v celém bodu 98.

- Bod 156 - kapitola má název „Transformace veřejné správy“ a též výraz je užit i v textu, ačkoli je z tohoto bodu patrné, že v něm jde o reformu územní veřejné správy. Odstranit nedůslednost v užívání terminologie a hovořit o reformě územní veřejné správy, popřípadě o jejích etapách.

- Bod 159 - navrhuje se vypustit první větu. Právo na samosprávu je ústavně zaručeným právem a jakékoli zasahování ze strany státu, respektive vlády nebo dokonce jejích poradních orgánů do výkonu samosprávy je protiústavní. Kromě toho je další text bodu 159 formulován velmi povšechně a neurčitě, a není tedy možno na něj reagovat. Navrhuje se konkretizovat.

- Bod 163 - chybně je citován § 26 odst. 3 soudního řádu správního. Toto ustanovení se týká státní správy Nejvyššího správního soudu, kdežto práva účastníka řízení na zastoupení právnickou osobou vzniklou na základě zvláštního zákona, k jejímž činnostem uvedeným ve stanovách patří ochrana před diskriminací, upravuje § 35 odst. 4 soudního řádu správního. Navrhuje se text upravit.

- Bod 164 - za větu „Za diskriminaci se nepovažují případy... této práce nezbytný“ doplnit, že za takový zvláštní právní předpis je třeba považovat například zákon č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů, který v ustanovení § 38 odst. 2 stanoví, že „Opatření přijatá příslušným orgánem územního samosprávného celku, která by jinak byla diskriminací z důvodu pohlaví, se za diskriminaci nepovažují, pokud je pro ně důvod spočívající v nerovnoměrném zastoupení pohlaví mezi úředníky nebo na některém stupni řízení. Přijatá opatření však nesmí směřovat v neprospěch osoby opačného pohlaví, jejíž kvality jsou vyšší než kvality současně s ní přijímaných osob do pracovního poměru úředníků nebo při jmenování vedoucích úředníků“.

Současně se doporučuje doplnit, že zákon č. 312/2002 Sb. z hlediska vztahu k zákoníku práce upravuje pouze některé odchylky od zákoníku práce, zatímco ten se na úředníky územních samosprávných celků vztahuje ve všech ostatních otázkách, které zákon č. 312/2002 Sb. výslovně neupravuje. Na pracovní poměr úředníků územních samosprávných celků se vztahuje obecná úprava zákazu diskriminace upravená v zákoníku práce.

- Bod 165 - zákaz diskriminace je upraveném v zákoně o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, proto není namíste odkaz v poslední větě na „zákon o úřednících územních samosprávných celků“, který zákaz diskriminace neupravuje, neboť jak výše řečeno, pro tyto úředníky platí úprava v zákoníku práce. Domníváme se, že pro úplnost by měla být poslední věta spíše přesunuta do bodu 164, za text týkající se tohoto zákona, tuto úpravu doporučujeme.

AKCEPTOVÁNO.

V uvedených bodech 94 až 165 je text formulačně upraven, resp. navržený nový text je zpracován.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

- Bod 17 - nesouhlas s formulací „... Připravený návrh nového školského zákona ruší zvláštní školy“; návrh zákona pouze transformuje systém speciálního vzdělávání.

Zásadní připomínka.

- Bod 21 - viz úvahy o romštině jako vyučovacím jazyce, který by měli znát učitelé - lze s tím polemizovat, zkušenosti z EU ukazují na preferenci univerzálního jazyka - anglického. Podle zkušenosti MŠMT převládají romské děti hovořící česky, častěji československým etnolektem.

Zásadní připomínka.

- Bod 173 - text k problematice nucené sterilizace romských žen navozuje lživý dojem, že zde existovala takováto organizovaná a masová činnost v 80. letech. Česká republika je zde ve zprostředkované roli, většina ojedinělých excesů se odehrála na východním Slovensku.

Zásadní připomínka.

AKCEPTOVÁNO.

Uvedené zásadní připomínky jsou v textu zapracovány, text je formulačně upraven.

- Bod 19 - upřesnit pojem „nepružnost vzdělávacího systému“. (Připomínka vznesena zástupcem MŠMT na jednání Rady vlády pro národnostní menšiny dne 20. května 2004.)

- Bod 22 - doplnit informaci o tom, že návrh školského zákona obsahuje ustanovení o právu na umístění dítěte do posledního ročníků mateřské školy bezplatně. (Připomínka vznesena zástupcem MŠMT na jednání Rady vlády pro národnostní menšiny dne 20. května 2004.)

AKCEPTOVÁNO.

Připomínky jsou zapracovány v textu.

Ministerstvo pro místní rozvoj

- Bod 26 - vypustit poslední část věty: „zvýhodnění firem při zadávání veřejných zakázek, zaměstnají-li přesně stanovené procento Romů, obdobně jako jsou zvýhodněny firmy, které zaměstnávají osoby se změněnou pracovní schopností.“ – neodpovídá současnému právnímu stavu a jeho předpokládanému vývoji.

Zásadní připomínka.

- Bod 29 - vypustit poslední větu „V tomto případě se vyžaduje též podíl příslušníků romských komunit ve formě aktivní účasti na výstavbě, a to i z důvodu upevnění vztahu nájemníků k vybudovaným bytům.“ – program výstavby podporovaných bytů podmínku účasti romských komunit na výstavbě neobsahuje. Pokud bylo záměrem doporučit tento postup pro realizaci projektů, je třeba větu přeformulovat tak, aby bylo zcela jednoznačné, že nejde o podmínku programu.

Zásadní připomínka.

- Bod 169 - text odstavce upravit takto: „Vymezení role obcí v oblasti bydlení je v zákoně o obcích velmi vágní a tedy nedostatečné. V důsledku toho je velmi obtížné jasně stanovit, co mají obce v oblasti bydlení dělat a také je obtížné hodnotit, zda činnost v této oblasti je či není dostatečná a správná. V realizaci bytové politiky obcí lze v řadě případů vysledovat diskriminační praktiky a lze reálně pochybovat o tom, že obce naplňují funkci definovanou v zákoně o obcích. Oblast vztahů vznikajících při uspokojování potřeb bydlení je však kromě zákona o obcích upravena předpisy občanského zákoníku. Právě zneužívání práva či nedůsledná aplikace občanskoprávních předpisů vede k prohlubování sociálního vyloučení zranitelných skupin obyvatelstva. Zákon o obcích však výslovně vylučuje, aby dozorové orgány posuzovaly soulad postupu obce v oblasti samotné působnosti s předpisy práva občanského (a také obchodního a pracovního), takže neexistuje efektivní nástroj obrany ani ve formě dozoru nadřízených orgánů.“

- Bod 170 - přeformulovat poslední větu takto: „Ačkoliv nová bytová výstavba s podporou státu je určena pro sociální účely, pokračuje negativní trend zhoršování bytových podmínek sociálně slabých obyvatel, protože dosud nebyly vytvořeny mechanismy, kterými by bylo možno ovlivňovat přístup měst a obcí při zajišťování bytových potřeb občanů. Nedokončená transformace v oblasti bydlení (a to jak důsledky ukončené regulace nájemného, tak právní úprava nájemních vztahů) brání diskusi o definici, charakteru, funkci a konečně vzniku sociálního sektoru bydlení, přestože je obecně známo, že vždy budou existovat skupiny obyvatel, pro něž pomoc státu (obce, veřejnosti) bude potřebná a nezbytná, aby byla zachována sociální soudržnost.“

AKCEPTOVÁNO.

Výše uvedené připomínky (zásadní i ostatní) jsou zapracovány v textu.

Ministerstvo financí

Předkládací zpráva - zvážit úpravu textu první věty tak, aby byl více přehledný. Slovo „Úmluva“, které se zde zavádí jako legislativní zkratka, je nutno dát do uvozovek.

- Bod 3 - text stylisticky upravit: vedle sebe uplatněna slova „kompetence“ a „působnosti“.

- Bod 6 - text stylisticky upravit: vedle sebe uplatněna slova „společný“ a „konsensuální“.
- Pozn. pod čarou č. 14, s. 4 - úprava citace v tom smyslu, že se jedná o usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb. Dále je třeba vypustit slova „ve znění pozdějších předpisů“, která jsou uvedena 2x.

AKCEPTOVÁNO.

Výše uvedené připomínky jsou zapracovány do textu.

- Bod 37 - pokud se židovská komunita v ČR nevymezuje jako národnostní menšina, ale jako náboženské a kulturní společenství, a užívaným jazykem je český jazyk, pak nelze poskytovat dotace na vydávání národnostního tisku podle nařízení vlády č. 98/2002 Sb. Tato podpora neodpovídá formulovaným cílům v ustanovení § 16 výše zmíněného nařízení vlády. Tím se nezpochybňuje, že by nemohlo Ministerstvo kultury poskytnout dotaci na vydávání časopisu, avšak v rámci jiného dotačního titulu.

AKCEPTOVÁNO ČÁSTEČNĚ.

V textu je vysvětleno, že vydavatel časopisu *Maskil* (hebrejské slovo „maskil“ lze do češtiny přeložit jako „osvícenec“), židovská kongregace *Bejt Simcha* jako přidružený člen Federace židovských obcí ČR, se svým liberálním zaměřením hlásí k programu rozšiřování informací o životě menšin a projevuje zájem participovat na národnostně menšinovém programu podpory vydávání národnostně menšinového tisku. Tento zájem také potvrdil zástupce Federace židovských obcí ČR, který je zván na jednání Rady vlády pro národnostní menšiny jako host. Vzhledem k tomu, že *Bejt Simcha* představuje liberální platformu v rámci aktivit židovské komunity v ČR, Rada vlády pro národnostní menšiny vyslovila již v roce 2002 podporu vydavateli tohoto časopisu. Možnost poskytnutí dotace na vydávání periodika *Maskil* uvedeném programu je v tomto případě akceptován, že je v souladu s nařízením vlády č. 98/2002 Sb.

- Pozn. pod čarou č. 38, s. 16 - slovo „správního“ má být uplatněno až za slovem „řádu“ a pokud jde o zákon č. 501/1992 Sb., upozorňuji, že se jedná o úplné znění občanského soudního řádu.

- Pozn. pod čarou č. 62 a 63, s. 25 - Odkazy by měly být shodné, není důvod uvádět je dvakrát. Doporučuji odkaz č. 63 vypustit a v článku 89 upravit odkaz na poznámku č. 62.

Pozn. pod čarou č. 75, s. 27 - upravit text takto: „§ 46a) zákona č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění zákona č. 63/1999 Sb.“

AKCEPTOVÁNO.

Výše uvedené připomínky jsou zapracovány do textu.

Ministerstvo práce a sociálních věcí

- Bod 16 - nahradit větu „Romové jsou jednou ze skupin, která je zjevně vystavená rasové diskriminaci“ textem: „Romové patří mezi skupiny nejvíce ohrožené diskriminací a sociálním vyloučením.“
- Bod 30 - do druhé věty doplnit slovo spontánní „Pod vlivem postupující spontánní jazykové a kulturní asimilace ...“

AKCEPTOVÁNO.

Výše uvedené připomínky jsou zapracovány do textu.

- Bod 36 - vypustit poslední větu, která není příliš srozumitelná.

NEAKCEPTOVÁNO.

Text upraven.

- Bod 38 - do 5. řádku za větu končící slovy „... Ministerstva vnitra.“ doplnit větu „Ministerstvo vnitra bylo pověřeno koordinací integrační politiky státu, byla zřízena Komise pro integraci cizinců v ČR, v níž byly zastoupeny resorty, NNO, organizace cizinců.“
- Bod 54 - stylisticky upravit text takto: „Významné je, že rovněž cizinci dlouhodobě žijící v České republice se účastní aktivit organizovaných národnostními menšinami, s nimiž je poji stejný národnostní původ, a plnohodnotně participují na některých programech státní politiky ...“

AKCEPTOVÁNO.

Výše uvedené připomínky jsou zapracovány do textu.

Ministerstvo zahraničních věcí

- Bod 16 - doplnit údaj o návštěvě Komisaře Rady Evropy pro lidská práva Alvara Gil-Roblese v ČR ohledně postavení romské menšiny.

AKCEPTOVÁNO.

Text upraven.

Ministerstvo obrany

- Bod 165 - v textu doplnit zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů včetně případné citace (nebo alespoň části) § 2 odst. 3, 4, 5, 6 a 7.

AKCEPTOVÁNO.

Text upraven.

Ministerstvo informatiky

- Bod 16 - přeformulovat text „Romové jsou jednou ze skupin, která je zjevně vystavena rasové diskriminaci“ za příliš kategorickou a uvítalo by její změkčení.

AKCEPTOVÁNO.

Text upraven.

Ministerstva dopravy, kultury, průmyslu a obchodu, spravedlnosti, zemědělství, zdravotnictví, životního prostředí, guvernér České národní banky a předseda Českého statistického úřadu potvrdili, že k materiálu neuplatňují žádné připomínky.